Centre for Studies in Social Sciences, Calcutta

Documentation of rare Assamese books in collaboration with Assam Sahitya Sabha, Jorhat and the Ford Foundation: microfilmed and digitised in October 2006

Record No: 2006/ 165	Language of work: ~~X~~ Assamese
Author (s) / Editor (s): ✓ Lakshinath Bezbaroah	
Title: বাহী	
Transliterated Title: Bāāhī	
Translated Title:	
Place of Publication: Calcutta (Kolkata)	Publisher: Edelos
Year: 1930(1852 Esak)	Edition:
Size: 23½ cms - 45+48+47+55+35 Pages	Genre:
Volumes: ১ম (3rd, 5th, 7th and 8th issue)	Condition of the original: Brittle
Remarks: ১ম খণ্ড	
Holding institute: Assam Sahitya Sabha, Jorhat	Microfilmed and digitised by: Centre for Studies in Social Sciences, Calcutta, 2006.

Microfilm Roll No:	From gate:	To gate:

৫৪০৯/আ;
১৫.৬.৯৯

১৯শ বছর ১৮৫২ শক
"ন হি জ্ঞানেন সদৃশং পবিত্রমিহ বিদ্যতে"
৭ম সংখ্যা ফাগুন

সান্ত্বনা

কল্পনা হেবা কল্পনা,
ধবাব আজি ধবা-বক্ষাত
আজি মোব যন্ত্রণা।
দুখত ওলাই কত কথা
আপুনি মবে নেপাই বেথা
সুবুজা তুমি বর্ণণা,
কল্পনা হেবা কল্পনা॥
মুক্ত যদি হও কেতিয়াবা কোনোবা মধুব বাতি,
নতুন পবন নতুন পোহবে ধবেহি মোক ছাতি
লভিবা তুমি তেতিয়া মোব বন্দনা,
কল্পনা হেবা কল্পনা।
মুকলি হেবা মুক্ত-বায়ুত ভ্রমিব কত পখি,
তোমাবে বন্ধাই সখি,
কোমল বশ্মি বুকুত লব সানি,
ছায়া পবি উঠিব কঁপি পদুমণিব পানী।
নিতউ পেপা বাই
উলটি যাব গবখীয়া লবা তোমাব গীতি গাই,
মুকলি মুবীয়া পেপাব মাতত উঠিব প্রতিধ্বনি।
পোৱালি-মতা গাই গকব হেম্বেলনি,
পবিব মিলি বতাহত চট তুলি,
বঙা-মেঘত পবিব মিলি গকব খুবাব ধূলি।
তেতিয়া সন্ধ্যাপব,—
গম্ভীব শোভা ধব,—
লুকাম তেতিয়া তোমাত মগ্ন হই
গহীন হাবিব নীবৱতাত ধ্যানব লয় লই।
কত কথা বিবিঙি পবে থাকহ বনেপাতে!
আঙুলিব ঠাবে কলৈ যাক মাতে?
দূব দূবণিত পবি থাকে পোহব মুৰ্চ্ছা গই,
গীতব ধ্বনি লই,
কি কাহিনী সুবব এনে নীবৱ মুৰ্চ্ছনাত!

নতুন শুনো কিবা এটি নিজৰ কল্পনাত।
অকলশৰে তোমাৰ কথা কই
কটাম কাল বজাই মনোবীণা,
বিজন বনত অকলশৰে তোমাক সাৰটি লই
কল্পনা হেৰা কল্পনা।
হেৰা, আঁকিম ছবি, শুনিম সুৰ
লভিম শান্ত সান্ত্বনা।

'কচ'

৫৪০৯/অ:

উৰ্ব্বশী উদ্ধাৰ

এদিন দুৰ্ব্বাসা মুনি ইন্দ্ৰৰ অমৰাৱতীলৈ গৈ কলে "দেৱৰাজ! ইন্দ্ৰিয় তৃপ্তিৰ অৰ্থে আপোনাৰ ওচৰলৈ আহিছো। অনুগ্ৰহ কৰি অপ্সৰাসকলক নাচ গান কৰিবলৈ দি মোৰ মনৰ বাসনা পূৰ্ণ কৰক"। দেৱৰাজে মুনিৰ এই আদেশ শুনি ততালিকে উৰ্ব্বশীক মাতি আনি কলে "উৰ্ব্বশী আজি মহামুনি দুৰ্ব্বাসা নৃত্য গীত শুনিবলৈ সভালৈ আহিছে, তুমি তেওঁৰ বাসনা পূৰণ কৰিব লাগে।" এই আদেশত উৰ্ব্বশী মৰ্ম্মান্তিক হল। মুনিৰ জটাযুক্ত কেশ, দীঘল নখ দেখি তেওঁৰ ঘৃণা উপজিল। প্ৰকৃততে তেওঁ মুনিৰ বাসনা পূৰ্ণ কৰিবলৈ অনিচ্ছুক। ইফালে দেৱৰাজ ইন্দ্ৰৰ আদেশ নেপালিলেও নহয়। অন্তৰেদি মুনিলৈকো ভয়। কি কৰিব একো উপায় নাপাই অগত্যা নাচিবলৈ বাধ্য হল। সেই উদ্দেশ্যে তেওঁ সাজি কাচি ওলাই আহি দুন্দুভীৰ ছেৱে ছেৱে নাচিবলৈ ধৰিলে। অত্যন্ত অনিচ্ছা সত্বে নাচোতে তেওঁৰ হঠাৎ তাল ভঙ্গ হল। ইফালে উৰ্ব্বশীৰ মদ ভাব অন্তৰ্যামী ঋষীয়ে বুজি পালে। ততলিকে তেওঁ খঙত একোনাই হৈ গৰ্জ্জিবলৈ ধৰিলে, আৰু কলে—"উৰ্ব্বশী তোৰ ইমান মহতালী। ৰূপৰ মদত এই মহামুনি দুৰ্ব্বাসাকো অৱহেলা কৰ। মই তোক শাপ দিলো—দিনত ঘোৰা হৈ বনত থাকগৈ আৰু ৰাতি হলে নিজৰূপ ধৰি নিজে নিজৰ মদ ভাব সুধৰি চকুলো টুকি টুকি জগতক দেখুৱাগৈ অহঙ্কাৰীৰ পৰিণাম কি?"

উৰ্ব্বশীয়ে শাপ শুনি অতি মৰ্ম্মাহত হৈ মুনিৰ চৰণত দীঘল দি পৰি পাপৰপৰা মুক্ত কৰিবলৈ কান্দি কাটি অনেক কাকুতি মিনতি কৰিলে। উৰ্ব্বশীৰ কাতৰ বানী শুনি মুনিৰ মন কুমলিল। "তেওঁ কলে মোৰ বাক্য কেতিয়াও খণ্ডন হব নোৱাৰে তই নিশ্চয় পৃথিবীলৈ গৈ ঘোৰা ৰূপ ধৰি থাকিবই লাগিব। বাৰু তোৰ শাপৰ অন্ত কওঁ শুন। মহাসমৰত যি দিনাই তই অষ্ট বজ্ৰ মিলন দেখিবি সেই দিনাই পুনৰ তই স্বৰ্গলৈ আহিব পাৰিবি।" এই কথা কৈ মুনি অন্তৰ্দ্ধান হল।

উৰ্ব্বশী মনৰ দুখত পৃথিবীলৈ নামি আহিল। আহোতে আহোতেই তেওঁৰ দেহ ক্ৰমান্বয়ে এজনী সুন্দৰী মাইকী ঘোৰাত পৰিণত হৈ আহিবলৈ ধৰিলে। অৱশেষত তেওঁৰ গোটেই দেহ ঋষিৰ শাপত ঘুৰী হল। দিনটো বনে বনে ঘোৰাৰ ৰূপ ধৰি ঘুৰি ফুৰে আৰু ৰাতি হলে নিজ ৰূপ ধৰি মনৰ তাপত দগ্ধ হৈ সদায় ঈশ্বৰৰ ওচৰত ভক্তিৰে মুক্তি কামনা কৰে।

এইদৰেই কিছুদিন গল। এদিন দণ্ডি নামে এজন ৰজাই সসৈন্যে মৃগয়া কৰিবলৈ আহি উৰ্ব্বশী থকা বন পালেহি। হঠাৎ তেওঁৰ চকু ঘোৰাজনীৰ ওপৰত পৰিল। ঘোৰাজনী তেওঁ ধৰিবলৈ মন কৰি তাইৰ পাছে পাছে খেদা দিলে। খেদি ফুৰোতে ফুৰোতে গধূলি হল তথাপি তেওঁ ঘোৰা ধৰিব নোৱাৰিলে। সন্ধ্যা হৈ অহাৰ লগে লগে উৰ্ব্বশীও ঘোৰা ৰূপ এৰি অপূৰ্ব্ব অপ্সৰা ৰূপ ধাৰণ কৰি ৰজাৰ আগত ঠিয় দিলে। ৰজাই হঠাৎ ঘোৰাজনীৰ পৰিবৰ্ত্তে সুন্দৰী মাইহ

জনী দেখি বৰ আচৰিত হল। অকল আচৰিতেই নহয় মনে মনে ভয়ো পালে। তেওঁ ভক্তিৰে ভয়ে ভয়ে উৰ্ব্বশীক সুধিলে। "হে সুন্দৰী এই মাত্ৰ মোৰ আগে আগে এজনী ঘোৰা লৰি ফুৰিছিল। হঠাৎ সেই ঘোৰা জনী কোনোবাফালে গল, তাৰ পৰিবৰ্ত্তে তোমাক মোৰ আগত দেখা পালো, ইয়াৰ কি ৰহস্য জানা যদি মোক অনুগ্ৰহ কৰি কৈ কৃতাৰ্থ কৰা।

উৰ্ব্বশীয়ে কলে "মহাৰাজ ময়ে সেই ঘোৰা। দুৰ্ব্বাসা মুনিৰ শাপত দিনত ঘোৰা হৈ এইদৰে বনে বনে ফুৰো আৰু ৰাতি হলে নিজৰূপ ধৰি অনুতাপানলত দগ্ধ হওঁ। ময়ে সেই স্বৰ্গৰ ভুবনমোহিনী উৰ্ব্বশী।

উৰ্ব্বশীৰ কথা শুনি ৰজাই তেওঁক তেওঁৰ লগত ৰাজধানিলৈ লৈ যাবলৈ প্ৰস্তাৱ কৰিলে। এই প্ৰস্তাৱত উৰ্ব্বশীয়ে কলে "মহাৰাজ মোক নিলে আপুনি ঘোৰ বিপদত পৰিব। গতিকে মোৰ আশা পৰিত্যাগ কৰক।" ৰজাই কলে "হে সুন্দৰী তোমাক পালে সহস্ৰ বিপদো মূৰ পাতি লবলৈ সাজু। মানুহে হাজাৰ বছৰ তপস্যা কৰিও স্বৰ্গৰ অপ্সৰাৰ সঙ্গ লাভ কৰিবলৈ সক্ষম নহয়। বিপদলৈ ভয় কৰি সেই অমূল্য নিধি হাতছে পায়ো মই হেৰুৱাব নোখোজো। দয়া কৰি মোৰ প্ৰস্তাৱত মান্তি হৈ মোক কৃতাৰ্থ কৰা।

ৰজাৰ কাতৰ বানী শুনি উৰ্ব্বশী তেওঁৰ প্ৰস্তাৱত মান্তি হল। সেই ৰাতি দুয়ো সেই বনতে থাকি অনেক আনন্দ উপভোগ কৰিলে। সূৰ্য্য উদয় হোৱাৰ লগে লগে উৰ্ব্বশীয়েও নিজ ৰূপ এৰি অপূৰ্ব্ব ঘোৰা ৰূপ ধৰিলে। ৰজায়ো লেকাম লগাই পিঠিত উঠি ৰাজধানি মুখে যাত্ৰা কৰিলে।

এই দৰে কিছুদিন গৈছে, যদিও উৰ্ব্বশীয়ে পৃথিবীত থাকি ৰজাৰ সোহাগৰ পাত্ৰ হৈছে তথাপি তেওঁৰ মন পৃথিবীত নাই। সদায় স্বৰ্গত ইন্দ্ৰৰ অমৰাৱতীলৈ সুমৰি মনে মনে অনুতাপ কৰিবলৈ ধৰিলে। তেওঁ সদায় ঈশ্বৰৰ ওচৰত মুক্তি কামনা কৰি প্ৰাৰ্থনা কৰিবলৈ লাগিল।

মতকুটৰ ঘাই ঋষিৰাজ নাৰদ ওলাই শ্ৰীকৃষ্ণৰ আগত দ্বাৰকাত কলে "প্ৰভু সিদিনা দণ্ডিয়ে এটি অপূৰ্ব্ব ঘোৰা বনৰপৰা ধৰি আনিছে এনেকুৱা অপূৰ্ব্ব ঘোৰা যে পৃথিবীত আৰু তাৰ নিচিনা ঘোৰা মই কতো দেখা নাই। আপোনাৰ ভাণ্ডাৰত স্যমন্ত, কৌস্তুভ আদি কৰি বহুত বহুমূলীয়া ৰত্ন আছে কিন্তু বোধ কৰো তেনে ঘোৰা আপোনাৰ এটিও নাই। মোৰ বিশ্বাস যে সি নিশ্চয় আপোনাৰ বহুমূলীয়া ৰত্নবোৰতকৈয়ো বেছি মূল্যবান। পাৰে যদি সেই ঘোৰাটি আপুনি আনক। যদি দণ্ডিয়ে সহজে নিদিয়ে তেন্তে যুদ্ধ কৰিও সেই ঘোৰাটি আপোনাক আনিবলৈ কওঁ। কিয়নো সি দণ্ডিৰ উপযুক্ত নহয় আপোনাৰহে উপযুক্ত বুলি মই বিবেচনা কৰো।

নাৰদৰ মুখে এই সংবাদ শুনি শ্ৰীকৃষ্ণই ততালিকে সেই ঘোৰাটি খুজি দণ্ডিৰ ওচৰলৈ দূত পঠালে। যদি সহজে দণ্ডিয়ে ঘোৰা নিদিয়ে তেন্তে যুদ্ধাৰ্থে প্ৰস্তুত হবলৈ কবলৈকে দূতক কবলৈ নাপাহৰিলে। সিফালে তেওঁ নিজেও যুদ্ধৰ কাৰণে সাজু হবলৈ সৈন্যসকলক আদেশ দিলে।

ঠিক সময়ত দ্বাৰকাৰ দূত গৈ দণ্ডিৰ ওচৰ পালেগৈ আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ সকলো কথা তেওঁৰ আগত ভাঙি পাতি কলে। দণ্ডিয়ে অতি খঙেৰে ঘোৰা দিব নোৱাৰো বুলি সমিধান দি দূতক বিদায় দিলে।

শ্ৰীকৃষ্ণই এই বাতৰি পাই ক্ৰোধত জ্বলি উঠি তৎক্ষণাৎ দণ্ডিৰ বিৰুদ্ধে সাজি কাচি ওলাল। দণ্ডিয়ে এই বাতৰি পাই ঘোৰাৰূপ উৰ্ব্বশীক লৈ দেশে দেশে কৃষ্ণৰ বিৰুদ্ধে সহায় বিচাৰি ভ্ৰমিবলৈ ধৰিলে। কৃষ্ণৰ বিৰুদ্ধে যুজিবলৈ কোনেও সাহ নকৰে, তেওঁ যতে যায় ততে বিফল মনোৰথ হৈ ঘূৰিব লগাত পৰিল। অৱশেষত কতো সহায় বিচাৰি নাপাই মনৰ বেজাৰত গঙ্গাত পৰি প্ৰাণত্যাগ কৰিবলৈকে ঠিক কৰিলে। এনে সময়তে তেওঁ অৰ্জ্জুন পত্নী সুভদ্ৰা দেৱীক লগ পালে। সুভদ্ৰা দেৱীৰ আশ্বাস পাই তেওঁ প্ৰাণত্যাগ নকৰি হস্তিনাত থকা পাণ্ডৱ শিবিৰলৈ গল। তাত তেওঁ মহাবলী ভীমৰ আশ্বাস পাই নিৰ্ভয়ে কাল কটাবলৈ ধৰিলে।

Numbering Error

এই সংবাদ শ্রীকৃষ্ণই পাই পাণ্ডবদার যুধিষ্ঠিরলৈ দণ্ডিক হোৱা সহ গুজি এখন চিঠি দি পঠালে। চিঠি পাই যুধিষ্ঠিরে তেওঁৰ প্রস্তাৱত মাস্তি হব নোৱাৰি বহ হৈৰে শ্রীকৃষ্ণক নিবেদন কৰি লিখিলে যে দণ্ডিত পাণ্ডৱ আশ্রয় লৈছে। আশ্রিতক প্রাণ দিও ৰক্ষা কৰা প্রত্যেক ক্ষত্রিয়ৰে কর্তব্য গতিকে হাজাৰ নিগত পৰিলেও পাণ্ডবে দণ্ডিত পৰিত্যাগ কৰিবলৈ অসমর্থ। শ্রীকৃষ্ণ বলতে পাণ্ডৱ বনী। এনে উপকাৰী জনৰ প্রতি এনে ব্যৱহাৰ দেখি শ্রীকৃষ্ণ খঙত অগ্নি পৰি উঠিল আৰু তেওঁলোকৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ কৰিবলৈ দেৱ দৈত্য দানৱ সকলোকে নিমন্ত্রণ কৰি পঠালে। শ্রীকৃষ্ণৰ এই অযাভাবিক ক্রোধ দেখি সকলো চিন্তিত হল। তেওঁৰ আদেশ মতে সকলো যুদ্ধার্থে প্রস্তুত হৈ ওলাই আহিল। বৰা সময়ত এফালে যাদৱ দেৱতা গন্ধর্ব ইত্যাদি আৰু আন ফালে ক্ষত্রিয়সকলৰ (বিশেষকৈ পাণ্ডৱৰ) লগত যোৱতৰ ৰণ আৰম্ভ হল। সেই ৰণ ভয়ানক হৈছিল যে যদুকুল আৰু দেৱতাসকল পাণ্ডৱৰ শৰণ আগত টিকিব নোৱাৰাত পৰিল। অৱশেষত শ্রীকৃষ্ণই যাৰ যি অস্ত্র আছে সকলো একেলগে এৰি পৃথিবী অপাণ্ডৱা আৰু নিষ্ক্ষত্রিয়া কৰিবলৈ আদেশ দিলে। শ্রীকৃষ্ণৰ আদেশ পাই ইন্দ্র বজ্রক আদি কৰি আঠ পাত বজ্রই একেলগে গর্জ্জি উঠি পাণ্ডৱৰ বিপক্ষে মাৰ মাৰ কৈ ধেমি ধাবলৈ ধৰিলে। সেই অষ্ট বজ্র মিলন দেখি উৰ্ব্বশী মুনিৰ শাপৰ পৰা মুক্ত হল। তেওঁ তেতিয়া শ্রীকৃষ্ণৰ চৰণত পৰি তেওঁৰ কথা আছোপান্ত বর্ণনা কৰি কলে। শ্রীকৃষ্ণই তেঁহিলা সকলোকে ৰণবপৰা ক্ষান্ত হবলৈ আদেশ দিল। যি হোৱাৰ নিমিত্তে যুদ্ধ হৈছে প্রকৃততে যদি সেই হোৱাই নাই তেন্তে যুদ্ধ কৰি সৈন্যক্ষয় আৰু ৰক্তপাত কৰাৰ লাভ কি? এই ভাবি সকলো যুদ্ধবপৰা ক্ষান্ত হল। পাণ্ডৱেও শ্রীকৃষ্ণৰ চৰণত পৰি তেওঁলোকৰ দোষৰ বাবে ক্ষমা খুজিলে। শ্রীকৃষ্ণই তেওঁলোকক আশ্বাস দি প্রাণে বাঁচি কলে যে তেওঁলোকেই হে আছল ক্ষত্রিয়, তেওঁলোকৰ গাতেই হে প্রকৃত ক্ষত্রিয় তেজ আছে। যি ক্ষত্রিয়ই বিপদলৈ পিঠি দিও নিজৰ ধর্ম্ম ৰক্ষা কৰিব পাৰে সেইহে আছল ক্ষত্রিয়।

এই ৰণত পাণ্ডৱৰ মান আৰু কিছু বাচিল আৰু সৰ্ব্বত্র উৰ্ব্বশীও স্বর্গলৈ গুচি গল। ইয়াকেহে কয় লোকে "মাইবো বাৰ্ত্তা, গঙ্গাবো যাত্রা।"

শ্রীযজ্ঞেশ্বৰ শর্ম্মা

গতি।

(Motion)

বিশ্ব সাহিত্যৰ সাৰ্ব্বজনীন শব্দ কিছুমানত কি যে গভীৰ অর্থ নিহিত আছে, তাক দৈনন্দিন জীবনৰ চিন্তা-হীন কথা-বতৰাৰ মাজত ভালদৰে অনুভব কৰিব পৰা টান। জগৎ প্রখ্যাত জ্যোতির্ব্বিদ পণ্ডিত হার্ত্তেল্ কৈছিল—"শূণ্য—এই শব্দটো শুনিলে মোৰ গা শিৰি উঠে।" আমাৰ সৌৰ জগতৰ বাহিৰে কোটি কোটি শ মাইল দূৰৰ তৰাবোৰো তেওঁ অঙ্ক গণনাৰে ঢুকি পাইছিল;—কিন্তু তাৰ সি ফালে কি, আকৌ তাৰ সি ফালে কি,—দৃশ্যমান সীমা কত, তাক তেওঁ কল্পনা কৰিবলৈও ভয় কৰিছিল। সেইদৰে "অনাদি", "অনন্ত", "দূৰত্ব" "কাল" আৰু সংখ্যা আদি নিজে ব্যৱহাৰ কৰা বহুত শব্দ আমি উপকথা ভাবে ব্যৱহাৰ কৰাৰ গুণত সেইবোৰ শব্দৰ গভীৰত্ব অনুভব কৰিব নোৱাৰা হওঁ। অনেক পণ্ডিতৰ মতে গভীৰত্ব বুজি শব্দ ব্যৱহাৰ কৰা নকৰাটোৱে অনেক সময়ত কোনো কোনো জাতিৰ উন্নতি-অবনতিৰ কাৰণ হৈ পৰে। অতীজৰ আৰ্য্য জাতিৰ জাতীয় জীৱনৰ প্রণৱ প্রণৱ মন্ত্র 'ওম্' শব্দৰ কিমান প্রতিপত্তি আছিল আজিলৈ সেই শব্দক উপলক্ষ কৰি ব্যৱহাৰ কৰিব পৰাকৈ গুপ্ত তেওঁলোকে কি কৰিব পাৰিছিল, তাক আজিৰ সকলো বিজ্ঞ লোকেই বেছকৈ জানে। সেইদেখি "ওম্" শব্দ ব্যৱহাৰি কৰাত সংযম আৰু অনেক নীতি-নিয়ম যথা হৈ চলিব লগাত পৰিছিল। সি যি হক, 'গতি'—এই শব্দটো যে কিমান ভাৱৰ সমষ্টি, কিমান বহল, বিশ্বজাতৰ ইয়াৰ স্থান কত, বিধনাথৰ বিশাল ৰাজ্যৰ কিমান বখীয়ে এই অবমান শব্দটোৰ ভিতৰত বিৰাজমান, তাকেই চমুকৈ আলোচনা কৰাই হৈছে এই প্রবন্ধৰ মূখ উদ্দেশ্য। ইচ্ছা কৰিলে শব্দ-জ্ঞান-বিশিষ্ট লোকে এনে বিধৰ শব্দ অৱলম্বন কৰি একোটা সুন্দীর্ঘ প্রবন্ধ লিখিব পাৰে।

চমু কথাত স্থান পৰিবর্ত্তনেই 'গতি' নাম পায়; অথবা স্থিতিৰ অবর্ত্তমানেই গতি।—বৈজ্ঞানিক মতে গতি শব্দৰ অর্থ এই। দূৰ ৰজাত পৰিব কোটা যত থাকে, বাৰ বজাত তাত্ত্ব নাথাকে। ইয়াত ঘৰিব কোটাই স্থান পৰিবর্ত্তন কৰিছে; গতিকে ইয়াত 'গতি' হৈছে। সেইদৰে বেৰৰ ইজিন এখিনিৰ ভিতৰতে ওঠ ইবপবা গৈ এমাইল দূৰত থকা আন এখন ঠাই পাৰগৈ,—অর্থাৎ সি মিনিটত এমাইলেই 'ৰাৰ' যা তাৰ "গতি" মিনিটত এমাইল।

আমি সহায় দেখি আছো যে, পৃথিবীৰ জীবিত প্রাণীসমূহৰ "গতি" আছে। গৰু, মানুহ, যোঁৱা-বৰা, মাছ-সাপ, পোক-পকৰা আদি সকলোতে লৰিব চৰিব নোৱাৰা ৰকমৰ "গতি" আছে। পৃথিবীখন অবিৰাম ঘুৰি আছে, তাৰ লগতে পৃথিবীৰ বুকত থকা সকলো বস্তুইেই ঘুৰি আছে। দিন দুপৰীয়া আমাৰ ঘৰ যত আছে, মাজৰাতি সিটিক তাৰ ওলোটা ফালে হব। ইয়াত আমাৰ ঘৰে শূণ্য মার্গৰে এঠাইবপৰা গৈ আন ঠাই পাইছে; গতিকে ইয়াকো গতি আছে। সেইদৰেই মেজ-চকী, খাট-পাত চলা কলা আদি সকলো বস্তুতেই অবিৰাম ঘুৰি আছে।

জগতৰ সকলো বস্তুইেই সূক্ষ্ম অণুৰ গঠিত। মই পণা কিতাপখন কিছুমান কাকতৰ পাতেৰে গঠিত; কাকতৰ পাতবোৰ আকৌ অসংখ্য কণিকা বা কাকতৰ অণুৰে গঠিত; অণুবোৰ আকৌ ততোঁকৈ সূক্ষ্ম পৰমাণুৰে (Atom) গঠিত। পৰমাণুও আকৌ সূক্ষ্মাতি সূক্ষ্ম অসংখ্য ইলেক্ট্রনেৰে (Electron) গঠিত। এই সকলোবোৰ অর্থাৎ অণুবোৰ কাকত পাতৰ ভিতৰত, পৰমাণু, অণু ভিতৰত আৰু ইলেক্ট্রন পৰমাণুৰ ভিতৰত সদায় ইফালে সিফালে ঘৰি চৰি ফুৰি আছে। থিৰ বৈ থকা যেন এই অণু পৰমাণুবোৰে কিতাপৰ ভিতৰতে অনবৰত "গতিত" চলি আছে।

সূর্য্যৰ চাৰিও ফালে সৰাই ঘুৰি আছে—পৃথিবী, বুধ, শুক্র, বৃহস্পতি আদি গ্রহ সমূহ; আকৌ পৃথিবীৰ চাৰিও ফালে ঘুৰি আছে চন্দ্র। সেই দৰেই সূর্য্যই তেওঁৰ সমস্ত গ্রহ-উপগ্রহবোৰ লৈকে কোনোবা অজান তৰাৰ (নক্ষত্রৰ) চাৰিওফালে ঘুৰি আছে। তেনেকৈয়ে কিমান ৰ সৌৰ জগত লৈ চাৰিওফালে কিমান দিনৰপৰা কি উদ্দেশ্যে ঘুৰিছে, তাৰ ইচ্ছা নাই। আগেয়ে বহুতে ভাবিছিল,—বহুত দূৰৰ কিছুমান তৰা সদায় থিৰ হৈ থাকে; কিন্তু বর্ত্তমান জ্যোতিষী পণ্ডিতে থিৰ কৰিছে যে হাজাৰ বছৰৰ মূৰতেই হক, অলপ দূৰলৈ যাব লাগে সকলো তৰাই চৰিছেই। চকুৰে মনিব পৰা, দূৰবীক্ষণযৰে দেখা গোৱা, কল্পনাৰে চুকি গোৱা বিৰাট বিশ্বৰ কোনো বস্তুৰেই স্থিতি নাই। নদ-নদী, অনিল-অনল, পর্ব্বত-পাহাৰ, খাল-বিল, গছ-বিৰিৰ সকলোবে গতি আছে। গ্রহ তৰা, ধূমকেতু আদি সকলো অস্থিৰ।

নীতিৰ ফালে চালেও "গতি"য়েই সংসাৰৰ ৰীতি। জগতৰ একোৰে স্থিতি নাই। পৃথিবীত একোটা জাতি একো সময়ত উন্নতিৰ উচ্চ শিখৰত উঠিছে, তাৰ পাছত আকৌ অধোগতিৰ গভীৰ সলিলত বুৰ দিছে। এই লীলা খেলাত পৰিছেই এতিয়াও পৃথিবীৰ অনেক দেশ প্রাচীন-সভ্যতাৰ উজ্জ্বলতম সমাধি-মন্দিৰ হৈ আছে। মানুহৰ জীৱনতো সুখৰ পাছত দুখ, সম্পদৰ পাছত বিপদ আৰু শান্তিৰ পাছত অশান্তি হেঁতা দেখা যায়; মানুহ লৰাবপৰা ক্রমে ডেকা, আৰু ডেকাৰ পাছত বুঢ়া হয়, তাৰ পাছত সকলোবে মৃদু শয্যাত শয়ন

করে। উন্নতিবপরা অধোগতিলৈ জাতির গতি, সুখবপরা দুখলৈ অহরহ গতি, লঘা কালবপরা বৃদ্ধা কাললৈ ক্রমে মানুহর জীবনর গতি,—সকলোরে কেবল গতি ! গতি !!

"গতি" প্রকৃতিদেবীর বিশ্বব্রহ্মাণ্ডব্যাপী চিরন্তন-নীতি। গতিব পাকত পবি স্পৃশ্য অস্পৃশ্য হৈছে, অস্পৃশ্যও স্পৃশ্য হৈছে,—তাক কোনেও বাধা দি বাধিব নোৱাবে। এই অনন্ত "গতি" যে সুশৃঙ্খল ভাবে সদাই চলিছে, ইয়াব মূলত জানো কোনো মহীয়সী শক্তিব হাত নাই ?

এই মহীয়সী শক্তিব অনুসন্ধানতেই সহস্র বৈজ্ঞানিকে, সহস্র দার্শনিকে আৰু সহস্র কবিয়ে জীবন অতিবাহিত কবিছে। 'অহা', 'যোহা', 'লহা' 'চহা' আদি গতি-মূলক শব্দ আমি দিনে-বাতিয়ে ব্যবহাব কবোঁ ; এই সোব শব্দ কওঁতে বা ভাবোঁতে সেই অনন্ত গতিব কথা মনত কবি তাব লগত অধিক থকা অনন্ত-গতিব বিষয়ে যদি দিনব ভিতবত একাবৈকে চিন্তা কবা, তেনেহলে জীবনটো বহুত খিনি উপভোগব বস্তু যেন লাগিব, জীবন ধন্য হব, পূত হব।

শ্রীজিতেন্দ্র নাথ দাস

মহাপুকষ শ্রীমাধৱদেৱৰ ধর্ম্মমত

(আগৰ সংখ্যাৰ পিছৰখণ্ড)

ভাল পোহাত যেতিয়া এটা লক্ষ্য থাকে, তেতিয়া স্বভাৱতে সেই লক্ষ্য আৰু ভাল পোৱা পাত্রৰ চিন্তত সি আপুনি বিভক্ত হৈ পৰে ; গতিকে সেই ভাল পোৱা অসম্পূর্ণ আৰু ত্রুটিমূলক হল। সাধাৰণ এটা উদাহৰণ দিলে কথাটো বুজিবলৈ সহজ হব। 'মাকে চায় মুখলৈ, তিকতাই চায় হাতলৈ।" হাতলৈ চাওঁতে মুখলৈ চাবলৈ সময় নহয় আৰু কেতিয়াবা মুখলৈ একেবাবে চোৱা নৈ মুঠিওও পাবে ; কিন্তু হাজাৰো হওক মাকৰ পেট লবাটো সুপুৰি নোৱাৰে আৰু সকলো প্রতিকূল অৱস্থাৰ ভিতবেদি মাতৃস্নেহ জুইত সোণৰ দৰে উজ্জ্বলতবহৈ উঠে। এয়ে সকাম আৰু নিষ্কাম সেৱাৰ চানেকি। সকামৰ অদূৰত এটা সীমা বা শেষ আছে, নিষ্কামৰ সীমা বা শেষ নাই ; ই ক্রমে বাঢ়িহে যায়। বৈষ্ণৱ ধর্ম্মৰ "বস-ময়ী ভক্তি"ও এনে অহৈতুকী।

কোনোবে তর্ক কবে, শ্রীমাধৱদেৱে ঈশ্বৰৰ ওচৰত সাংসাৰিক ভোগ-বাসনা একো নিবিচাবিলে, আনকি, মুক্তিও নলাগে বুলি কলে, কিন্তু তেওঁ ভক্তি বিচা-বিলে ; ভক্তি তেওঁৰ কামনা হল, গতিকে তেওঁৰ ধর্ম্ম নিষ্কামতা হল কত ?

এই তর্কনতে ভক্তি এটা উদ্দেশ্য হল সঁচা, কিন্তু এই উদ্দেশ্যৰ এটা সীমা দেখা নাযায় ; ভক্তিৰ এবাৰ মজিলে আন ফালে মুখ ঘুৰাবৰ সাধ্য নাই, আৰু ইয়াত ক্রমাৎ সেৱা, সেৱা আৰু সেব্য এক হোৱাৰ ফালে ঢাল লয়। গতিকে ভক্তি তেওঁৰ লক্ষ্য হব পাৰে, কিন্তু এই ভক্তিৰ উদ্দেশ্য নাই ; এতেকেই নিষ্কাম নহে কি হব ? আৰু, এই ভক্তি ৰসময়ী ; কিয়নো এই ভক্তিৰ বস নিজৰাৰ দৰে আপোনাৰ ভিতবৰ পৰাই আপুনি নিজবি ওলাই থাকে আৰু পুথুৰীৰ দৰে ই আনৰে বাট নাচায়।

শ্রীমাধৱদেৱৰ আদর্শ সর্ব্বব্যাপী নিৰাকাৰ নির্গুণ ব্রহ্ম, যি 'অবাঙ্মনসগোচৰঃ"—

"অব্যক্ত ঈশ্বৰ হবি কিমতে পূজিব তাক,
ব্যাপকত কিবা বিসর্জ্জন।
এতাদৃশ মূর্ত্তিশূন্য কেনমতে চিন্তিবাহা,
বাম বুলি শুদ্ধ কবা মন ॥"৫ নাঃ ঘোঃ

কিন্তু এনে অব্যক্ত অৱস্থাৰ জিগুণাতীত ভগবান আৰাধনাৰ অযোগ্য, অর্থাৎ ভক্তৰ ভগবান সদায় সগুণ ; সেইদেখি ভক্ত শ্রীমাধৱদেৱৰ নিত্য সেৱাৰ ধনি ভগবান

শ্রীগুৰু সেই পদযুগল যাক ভক্তি যোগত সুসিদ্ধা ব্রজগোপীসকলে সংগোপনে সচিতে অর্চনা কবিছিল ; সেই পদযুগল পূর্ণ আনন্দৰ মহা সমুদ্র স্বৰূপ যত, ব্রাহ্মণ ক্ষত্রিয়, বৈশ্য, শূদ্র আদি চাবি জাতিৰ বিচাব নাই ; ব্রহ্মচর্য্য, গার্হস্থ্য, বানপ্রস্থ, যতী আদি চাবি আশ্রমৰ ভেদাভেদ নাই, আৰু ধর্ম্ম কর্ম্মকাৰীৰ লগত আনৰ বিভেদ বুদ্ধি নাই, কিন্তু যত সকলোৰে ভক্তিৰ সোণবটা চবানুবোৱাৰ অপূর্ব্ব মিলন হয়হি ! কি হিয়াভৰা ভক্তিৰ অমৃতবসেৰে জুকুলি জুপুৰি এই ঘোষা ৰাতি—

"নোহো জানা আমি চাবি জাতি, চাবিও আশ্রমী নোহো আতি,
নোহো ধর্ম্মশীল জ্ঞানব্রত তীর্থগামী।
কিন্তু পুণ্যানন্দ সমুদ্রৰ, গোপীভর্ত্তা পদকমলৰ
দাসৰ দাসৰ তান দাস ভৈলো আমি ঢ"

—৬৬৯। নাঃ ঘোঃ

ইয়াৰ কাৰণে শ্রীমাধৱদেৱৰ ভক্তি অর্থাৎ অন্যতম স্থান "সর্ব্বগুণাকর" শ্রীশঙ্কৰৰ চৰণ দুটি ; কিয়নো এই পৰম বৈষ্ণৱেই তেওঁক আৰু জগতক নির্ম্মল ভক্তি-অমৃত পান কবাইছে—

"হবিনাম বসে বৈকুণ্ঠ প্রকাশে,
প্রেম-অমৃতৰ নদী
শ্রীমন্ত শঙ্কবে পাব ভাহি দিলা
বহে ব্রহ্মাণ্ডক ভেদি ॥" ৩৭১। নাঃ ঘোঃ

আধ্যাত্মিক বাজ্যত কর্ণধাৰ গুৰুৱে শিষ্যৰ হিয়াত কি ঠাই অধিকাৰ কবে তাক নির্ণয় কবা সহজ নহয় ; তথাপি শ্রীশঙ্কৰ আৰু শ্রীমাধৱ যে অভিন্ন আত্মা আছিল, অনেক কাৰণবপবা এই কথা কব পাবি। সেই দেখিয়েই বৈষ্ণৱজনে গাইছে—

"শঙ্কৰ স্বৰূপে আসি নিজ অংশে অৱতবি
ভকতি-প্রদীপ লগাই থৈলা।
মাধৱ স্বৰূপে আসি তৈতে তৈল দিয়া বাকি
অজ্ঞান আন্ধাৰ দূৰ কৈলা ॥" "নামঘোষা"

শ্রীশঙ্কৰদেৱেও নিজে শ্রীমাধৱদেৱক "বান্ধৱ মাধৱ" বুলিয়েই মাতিছিল, আৰু বৈকুণ্ঠগামী হোৱাৰ কালতো শ্রীশঙ্কৰদেৱে নিজ "তাল, মালা, শক্তি, ভক্তি, বল, বীর্য্য, পৰাক্রম সকলোকে" শ্রীমাধৱদেৱত সমর্পণ কবা বুলি জানিব পাবি।

এদিন "মাধৱদেৱে গুৰুৰ চৰণত পবি প্রণাম কবি কলে, "বাপ, আমাকো আপুনি যেন আপোনাৰ পুত্রসকলৰ ভিতবৰে এজন বুলি মানিব।" এই কথা শুনি শঙ্কৰদেৱে প্রেমাকুল হৈ কলে "শুনা বড়াব পো, ভার্য্যা-পুত্র, ধন-জন সকলো অনিত্য, সকলো কালে হবি নিয়ে। অনিত্যৰ সমান তুমি কিয় হবা ? তুমি আমাৰ প্রাণ বান্ধৱ বুলি জানিবা। এই বুলি তেওঁ মাধৱদেৱক আলিঙ্গন কবি, তেওঁৰ মুখ শুকি প্রেমাকুল হৈ বিদায় দি নাও মেলি দিলে।" (বেঙ্গৱকথা, শ্রীশঃ আঃ শ্রীমাঃ ২০৪ পিঠি)

"বিষয় সখক সুখ সমস্ত যোনিত পায়
হবি সেবা একো স্থানে নাই ॥" ২৮। নাঃ ঘোঃ

এই হবিসেবা ৰূপ বব নাবেবে ভব-বৈতৰণী পাব কবি দিয়া কর্ণধাৰ গুৰুবপ্রতি প্রগাঢ় ভক্তি অবিহনে ধর্ম্ম সিদ্ধ নহয়। শ্রীমাধৱদেৱৰ এই গুৰুভক্তি অতি আদর্শ-নীয়, আৰু তেওঁ এজন আদর্শ শিষ্য।

এই শিষ্যত্ব গ্রহণ কবাৰ আগতে তেওঁৰ বিষাৰ বাবে কন্যা আদি সকলো থিৰ হৈছিল, কিন্তু পাছত আৰু তেওঁ বিয়া নকবালে। বিষয়ী জীবনৰ সীমাত ভবি দিলেই জানোহা তেওঁৰ গুৰুসেৱা আৰু কর্ত্তব্য কিবা হানি ঘটে ! কোনো ক্রটি নোহোৱাকৈ তেওঁ গুৰুক সকলোভাবে আদৰণ সেৱা কবিছিল। শ্রীশঙ্কৰ-দেৱ পাটবাউসীত থাকোঁতে শ্রীমাধৱদেৱে বাবাৰিবপবা আহিও নিতৌ গুৰুসেৱা কবি আলপৈচান ধবি উলটি যায়।

শ্রীশঙ্কৰদেৱে যি আদর্শক বাস্তৱত পবিণত কবি-ছিল, শ্রীমাধৱদেৱে সেই বাস্তৱকে আদর্শ স্বৰূপে ধাৰি ধবিছিল ; শ্রীশঙ্কৰদেৱ একাবাৰে গৃহী আৰু সন্ন্যাসী আছিল, কিন্তু শ্রীমাধৱদেৱে গুৰুৰ এই আদর্শ প্রচাৰ কবিবৰ কাৰণেই আজীবন জ্ঞানযোগী ব্রহ্মচাৰীৰূপে কাল কটাইছিল। সেইদেখি আমি কব পাৰোঁ ;

শ্রীশঙ্কর realised the ideal, আর শ্রীমাধবে idealised the real ; শ্রীশঙ্কর জীবন—

"Type of the wise who soar but never roam
True to the kindred points of heaven and home." (Words.)

আর শ্রীমাধবদেবের আদর্শ—

Singing still doth soar and soaring ever singest." (Shelley) দুইটীর মূলত গার্থক্য একো নাই।

দুইবো কর্ম্ম জীবনর গতি-বিধি আলোচনা করি চালে কব পারি, শ্রীশঙ্কর তেজোময় সূর্য্য, শ্রীমাধব তার কিরন মাথা ; শ্রীশঙ্কর মুক্ত শক্তি (energy) শ্রীমাধব তার গতি (motion) । শ্রীশ্রীশঙ্করদেবে শ্রীমাধৱ কোনো উণাহেই বিয়া করাবলৈ মৈমান করাব নোৱাৰি এবাব এই মর্ম্মে কৈছিল—"বঢ়াব গো, যুদ্ধ জিকি-বলৈ হলেও নিজ ঠাইৰ কেউঠালে গড় মাৰি বেৰি লব লাগে, গতিকে তুমি বিয়া করোৱা।' শ্রীমাধব-দেবে কলে, 'বাপ, গড় মাৰি যুদ্ধ করি যি জিকে তেওঁ বধী ; কিন্তু গড় নমবাকৈ যুদ্ধ করি যি জিকে তেওঁ মহাবধী।' শ্রীশঙ্করদেবে এই উত্তৰত অলপ অপ্রস্তুত হোৱাব দবে হৈ খড়ম ভাঙ জুবি কলে, 'বঢ়াব গো, কি সাজত তুমি এনে উত্তৰ দিব পাৰিলা ?' শ্রীমাধবদেবে প্রণাম জনাই হাঁহি মুখে কলে, 'মোৰ গুৰু শ্রীশঙ্কৰৰ ছাটি পাৱৰ সাহস।

প্রকৃততে শ্রীমাধবদেব এজন পৰম আদর্শ বৈষ্ণৱ ; বৈষ্ণৱ ধর্ম্মৰ পবিত্র জেউতি তেওঁৰ জীবনত সকলো ভাবে প্রতিভাত হোৱা দেখা যায়। 'তৃণাদপি সুনীচেন, তৰোৰিব সহিষ্ণুনা' আদি বৈষ্ণৱৰ সকলো লক্ষণ তেওঁৰ আছিল। তেওঁৰ জীবনটোৱেই ত্যাগ আৰু দাস্য ভাৱৰ এটি অতি অনন্ত চানেকি। বৈষ্ণৱ ধর্ম্মৰ বাহিৰেও খৃষ্টান আৰু ইছলাম আদি ধর্ম্মতো এই দাস্য ভক্তিৰ অস্তানমর্পণৰ আহি পোৱা যায়। শ্রীমাধবৰ জীবন সকলো প্রকাৰে এই একনিষ্ঠ আৰু ঐকান্তিক ভক্তিৰ মূর্ত্তি স্বৰূপ। তেওঁ পোনতে যেনেকৈ ঘোৰ শাক্ত, পাছতো সেইদৰে অতি নৈষ্ঠিক বৈষ্ণৱ। তেওঁৰ লিখাত যদি তেওঁৰ মতত দীক্ষিত নোহোৱাসকলৰ প্রতি কঠোৰ বাক্যবাণ নিক্ষেপ কৰা কৰণত দেখা যায়, তেনে হলে তাৰ কাৰণ তেওঁৰ অত্যন্ত ঐকান্তিকতাই। তেওঁ ভাবিছিল, যি ধর্ম্ম বা সত্য গ্রহণ কৰি সমাজৰ এশৰ ভিতৰত এজনৰ উপৰত হে হয়, সেই ধর্ম্ম বা সত্যকে সাৰ্বত্রি কৰা নিচয় উপযুক্ত নহয় কিয় ? শ্রীমাধবদেবে নিজৰ সম্পূর্ণ বিশ্বাস নঙ্গাইকৈ, কোনো সত্য গ্রহণ নকৰিছিল, আৰু এয়া তাত ভাল বিশ্বাস জন্মিলে অকপটভাবে সেই বিশ্বাস তেওঁ সকলোবে মাজত প্রচাৰ কৰিবলৈ প্রাণপণে যত্ন কৰিছিল।

এই অপজন্য পুৰুষসকলে মানুহৰ মাজত জন্ম ধৰি মানুহ স্বৰূপে বিচৰণ কৰিলেও, সাধাৰণ লোকতকৈ এওঁলোকৰ শক্তি আৰু বুদ্ধিবল ইমান বঢ়া যে আমি তেওঁলোকৰ কাম চাপিব বুজিলেই নিজক সকলো প্রকাৰে বাউনা আৰু খিহিবা লগা (dwarfish and stunted) বুলি অনুভৱ কৰো ; সেই দেখিয়ে আমি তেওঁলোকবপৰা সদায় আঁতৰি থাকিবলৈ ইচ্ছা কৰি তেওঁলোকক ঈশ্বৰ-অতাৰ, অতি-মানব, মহামানব, মহা-পুৰুষ আদি নামে অভিহিত কৰো ; কিন্তুনো, সেয়ে নহলে তেওঁলোক মানুহে মানুহ বুলি আমাৰ 'মানুহ' নাম কোনো মতে ন্যায়সঙ্গত (justified) বুলি ভাবিব নোৱাৰো। মহাপুৰুষ শ্রীমাধবদেবৰ মন আৰু ধর্ম্মৰ প্রশান্তমহাসাগৰৰ দৰে গভীৰ, আমাৰ সাধাৰণ বিদ্যা বুদ্ধিৰ তাৰ পৰিমাণ লবলৈ ঘোৱা, বাহুৰ কাঠি এডালেৰে সাগৰ জুখিবলৈ ঘোৱাৰ দৰেই হাঁহি উঠা হব পাৰে, তথাপি সেই চেষ্টা বোধকৰো নিষ্প্রয়োজন নহয়, কিন্তুনো তাত জ্ঞান বুদ্ধিৰ হীনতা থাকিব পাৰে, কিন্তু শ্রদ্ধাভক্তিৰ হীনতা নাই। আৰু, অকপট ভক্তি থাকিলে কিমান বিনি কাম সিদ্ধে তাক মহাপুৰুষসকলে নিজৰ জীবনৰ আদর্শ আৰু শিকনিবে আমাক শিকাই গৈছে। সেই মহাপুৰুষৰ শ্রীচৰণত আজি এই দীন হীন লেখকৰ শতকোটি নমস্কাৰ।

শ্রীচিত্তেশ্বৰ নেওগ

পুথিৰ সমালোচনা

১। বেতাল পঞ্চবিংশতি—(সমালোচক শ্রীযুত আনন্দ চন্দ্র বৰুৱা)—এইখনি শ্রীযুত মহেশচন্দ্র শর্ম্মা কটকীয় তৃতীয় গ্রন্থ। "দ্রৌপদী" লেখিয়েই কটকীদেৰে অসমীয়া পাঠক-শ্রেণীক মোহিত কৰিছিল। "গজ-মুকুতা"ৰ জয়ই তেখেতৰ প্রতি আৰু বেছি শ্রদ্ধাৰ মুকুতা উপার্জ্জন কৰিলে। মিউনিছিপেল অফিছৰ কেৰাণীয়ৰ ভিতৰত যে ইমানখিনি কথাৰ সাগৰ লুকাই আছিল সি অসমীয়াৰ কম সৌভাগ্যৰ কথা নহয়। কটকীদেৰৰ কথা আলোচনা কৰি হঠাৎ মনত পৰে চাৰ্লছ লেখৰ জীবনলৈ। সেই কর্ম্মবহুল 'The South Sea House' আৰু 'India House' ৰ কেৰাণীৰ টেবুলপৰা আহি যি জন মনীষীয়ে সাহিত্যৰ অমৰ বাগত প্রবেশ কৰিবলৈ মুকুত বীৰৰ সাহ পাইছিল, তেওঁৰ নিচিনাকৈ কটকীদেৰৰ কার্য্যতো অসীম সাহসৰ পৰিচয় পোৱা হৈছে।.....

বেতাল-পঞ্চবিংশতিৰ সাধুনিৰ বিষয়ে কব লগীয়া বিশেষ একো নাই। সকলোৱেই অলপ অচৰপ জানে। পাঠনিত তেখেতে কৈছে—"বিদ্যা বুদ্ধিৰ অভাবত গল্পকেইটা যে নিয়াৰিকৈ সকাম পৰা নাই সেই কথাই ভালকৈ বুজিছোঁ। সেই কাৰণে এই পুথিখন মূল গ্রন্থৰ এটা অপভ্রষ্ট ছাঁয়া মাত্র।" কিন্তু আমি ইমানকৈ কওঁ যে, বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ডিগ্রী নাই বুলি তেখেতে আক্ষেপ কৰিছে যদি সি সুকীয়া কথা, কিন্তু তেখেতৰ বুদ্ধিৰ অভাব যে নাই সি গ্রন্থ সত্য। মিউনিছিপেলিটিৰ একাউণ্টত কাগিনাবা চুলকৈ যোগ কৰি সাতত শূন্য বহুবাই তেখেতে সন্তুষ্ট কৰিছে জানো ? পঞ্চবিংশতিয়ে দেখোন তেনে ধাৰণা আনি দিদিয়ে !.....

কিতাপখন বহুত দিন হেনো প্রকাশকৰ অভাবত পৰি আছিল। এইটো সঁচাকৈয়ে দুখৰ বিষয় পুথি প্রকাশৰ ওজবাহিত থকা এটা সন্মানৰ ব্যবসায় আজিও আমাত ভালকৈ হৈ উঠা নাই। স্কুল-পাঠ্য কিতাপ প্রকাশ কৰিলে বেছি লাভ হয় বুলি প্রকাশকসকলে আন আন সাহিত্যবিষয়াকলৈ আওহেলা কৰাত অসমীয়া সাহিত্যক দুর্গুণ কৰাব বাহিবে একো ভাল ফল হোৱা নাই। উন্নত দেশৰ একো একোজন প্রকাশকক the learned publisher আখ্যা দিয়া হৈছে।...

কটকীদেৰৰ বচনাত যি এটি আভিজাত্যৰ মুটি ওলায় সেইখিনি প্রশংসাৰ বস্তু। কথাবোৰ কোনোবা অসমীয়া মানুহে কাণে কাণে কোৱা যেন লাগে। তা যুং অইয় শাৰীত—'আৰু কবা নেহে'—ইত্যাদি কথাখিনি কেনে শুকান আৰু কিমান মুকৰা ! উদাহৰণ দি দেখুৱা অসম্ভব। আদিবপৰা অন্তলৈকে উদাহৰণৰ অন্ত নাই। অৱশেষত আমি ইমানকৈ কব খোজো যে, টেয়ট্, বুক কমিটীয়ে অলপ যত্ন কৰি চালে স্কুলত ভাল কিতাপৰ প্রচলন হব পাৰে। স্কুল পাঠ্য অসমীয়া কিতাপৰ বানান প্রণালী দেখিলে বৰ দুখ লাগে ; কোনেয়ে 'কমিচন' কোনোবে 'কমিছন' কোনোবেবা কমিছনকে লেখি বর্ণবিলাহ বিভ্রাট ঘটাইছে। সুন্দৰ বিষয় কটকীদেৰে 'কেমকোষ' অনুসৰণ কৰি এই বিভ্রাটবপৰা বক্ষা পাইছে।

আমাৰ মনেৰে টেয়ট্ বুক কমিটীয়ে কাৰো খাটিব বক্ষা নকৰি যাতে সত্ত্ব পুথিৰ প্রচলন হয় তালৈ চকু দিয়া নিতান্ত কর্ত্তব্য। বেতাল পঞ্চবিংশতি হাইস্কুল আৰু ছাত্রবৃত্তি স্কুলৰ পাঠ্য শ্রেণীত ভর্ত্তি হলে সঁচাকৈয়ে এখন ভাল পুথি বাছিলেগৈ বুলি কমিটীয়ে গৌৰব কৰিব পাৰিব।

২। পঞ্চকন্যা (সমালোচক শ্রী"ক")—লিখক শ্রীযুত দেবেন্দ্রনাথ চক্রবর্ত্তী, যোৰহাট ; বেচ ছয় আনা মাত্র। সমালোচনা কামটো আনন্দৰ নহয়। এই কামত মন বহিলে মন ক্রমে কঠোৰ আৰু শুকান হৈ যায়, আৰু 'কিয়' এই প্রশ্নটো সকলো কথাতে নিবন্তৰ মনত জাগে। আওবেজেবকৈ সদ্যৰ সমালোচক আৰু নাই। উটে কাইট বন থাই মকভূমিৰ

সমালোচনা করে। তাত সি কি বস পায়, সি জানে। 'পঞ্চকন্যা'ৰ লেখকে এই লেখকক তেওঁৰ প্রণীত পুথিখন সমালোচনা কৰিবলৈ দি তেনেকুবা বিগদতে পেলালে। 'কিং' কাইট-পুলি চোবাই সি এতিয়া নিজৰ কোৱাৰি বঙা কৰিব আৰু তাৰ বাবে যদি এই আলোচনা সম নহৈ বিষম হয় তাৰ দোষ তাত নেথাকে। অৱশ্যে এইটো কথা ঠিক যে সুৰ নাইকিয়া কণ্ঠক কেতিয়াও সেঁচা আৰু বগলিৰ ভাল সমালোচক হব নোৱাৰে।

পঞ্চকন্যাৰ ভাষাই অসমীয়া পুৰণা ট্রেডিচন্ বক্ষা কৰিছে; আৰু বিষৰো বিষয়ৰ তাত অৱতাৰণা কৰা হৈছে তাৰ ভাল-বেয়াৰ বিষয়ে তৰ্ক নবজে। তাজ-মহলক প্রশংসা কৰি কত কবিয়ে কত গীত গাই গৈছে কিন্তু তাজমহলক বিজ্ঞপ কৰিব পৰা সাহিত্যিক কোন আছে? বামায়ণ, মহাভাৰত আৰু অসম-বুৰঞ্জীৰ মহা-সমুদ্ৰ মথন কৰি পঞ্চকন্যা-লেখকে কেবল পাঁচজনা তিৰোতাক কন্যা বুলি বৰণ কৰি আনিলে। কিন্তু এই পঞ্চকন্যা হিন্দুৰ প্রাতঃস্মৰণীয়া সেই অহল্যা, দ্রৌপদী, কুন্তী, তাৰা, মন্দোদৰী নহয়, বা বজুপাত নিবাৰিণী সেই চণ্ডী, চক্রীকে আদি কৰি পঞ্চমহাকন্যাও নহয়। এই পঞ্চকন্যাৰ শ্রেণীভুক্তি সাবিত্রী, দময়ন্তী, সীতা, দ্রৌপদী আৰু জয়মতীহে। দ্রৌপদী অৱশ্যে প্রথম আৰু দ্বিতীয় উভয় শ্রেণীতে পৰিছে। দ্রৌপদীক সতী বুলি যি কব তেখেতৰ সেই কথাত ভয় আছে কাৰণ যদি তেখেত পুকৰহে তেনে তেখেতৰ দৰে আৰু চাবি-জনে যদি তেখেতৰ পত্নী-সমিতিত ঘৰৰ বস্তু সম্পত্তিৰ দাবি কবে তেনে বিপদ।

দ্রৌপদী কিয় সতী? দ্রৌপদীৰ জীৱনত কি বস্তুটো আমাৰ চকুত প্রধানকৈ পৰে? তেওঁৰ কৃষ্ণ ভক্তি। দুঃশাসনে তেওঁক বিবস্ত্র কবোঁতে তেওঁৰ স্তুতিটি কণ, দুর্ব্বাসাৰ ক্রুৰ আতিথ্যত তেওঁৰ অসহায় অৱস্থা; আকৌ হিমালয়ৰ বন্ধুৰ বাটত খোজ কাঢ়িব নোৱাৰি ঢেৰেঙা লাগিলত পঞ্চপতিয়ে তেওঁক এবিধৈ যোৱা আৰু তেওঁৰ তেতিয়া তন্ত্রত্যাগ আৰু ঈশ্বৰ কৃষ্ণত আত্মসমর্পণ। এই ঘটনা তিনটি অনবদ্য।

দেৱবো দেৱতা তয় পাঁচোজন পতি
বহুকাল বাজ্য-ভুগি পালি প্রজাগণ;
আত্মাৰ সদগতি হেতু যথাসময়ত
সপ্তাৰোহে স্বর্গলই কবিলে গমন।

বঙা আৰু ধনী মানুহৰ ঘৰ দুৱাৰ যেৱাৰ অসবাহতী। তাৰ কুঁৱৰী গাখীৰোয়ে সেই কাবেওৰ বাতায়ণ বন্ধ কৰি তেওঁৰ নিজৰ চিতাৰ যোৰা বন্ধ কবিব পাবিবনে? দ্রৌপদীয়ে জানে যে সেইটো তেওঁ নোৱাবে। সেই-দেখি বাণী হৈয়ো তেওঁ বাহিবৰ চেঁচা ঘতাহ আৰু শিল মাটিৰ শোৱা পাটিত পবি মবণ লভিলে। তেওঁৰ এই অনুভূতিটোত বিশেষ তত্ত্বজ্ঞানীয় আৰু সি সঁচা। দ্রৌপদীৰ সতীত্বৰ বাবে আকৌ 'কিং' প্রশ্নৰ উদয় হল।

জীৱনে মবণে গতি একমাত্র গতি—

দ্রৌপদীৰ মবণত পঞ্চপতিৰ পতিত্বই কিমান গতি দিলে? হিন্দু তিকতাৰ সতীত্বত এটা গোলমাল আছে। প্রেমক বেহি অনির্ব্বচনীয় বা পবিত্র কবিবৈকে এই সতী-পদৰ অৱতাৰণা। সতীৰ অর্থ সৎপত্নী, সৎগৃহিণী, সৎমানহী। এই অর্থৰ দ্বাবা এইটো নুবুজায় যে এনেকুবা সৎস্বভাৱাপন্না মহিলাৰ স্বামীয়েই সর্ব্বস্ব বা স্বামীয়ে একমাত্র গতি। এই ভুল ওছাবলৈ কোনো সাহিয়াল মহিলাই খিচিচ্ লেখিবনে? যদি নেলেখে এই বিষয়ত জগতত এই 'কিং' কাঁইট পুলিটিৰ উদ্ভৱ হুওছে। সি ঠাল-ঠেঙুলি মেলি ক্রমে বিৰাট হৈছে যাব।

বাক, পতিয়েই যদি তিকতাৰ পৰম গতি দ্রৌপদীৰ ভাগ্য ভাল। কীর্ত্তনত আমি পাওঁ:—

দ্রৌপদী দেখিল এড়িলন্ত পঞ্চপতি।
কৃষ্ণৰ চবণে পাছে স্থিৰ কবি মতি॥
কৃষ্ণকেসে সুমবে কৃষ্ণক কবে ধ্যান।
হা কৃষ্ণ বন্ধু বুলি ছাবিলন্ত প্রাণ॥

পতিসকলে এবি যাওঁতে দ্রৌপদীয়ে তেওঁবিলাকক আৰু তেওঁৰ গতি বুলি ধবি নললে। তেওঁ জানিলে এই হিমালি, এই অটবি, এই জঙ্গৰ আঁৰত আৰু এজন আছে যি মাথোন একমাত্র গতি। তেওঁকে ভাবি দ্রৌপদীয়ে প্রাণ এবিলে, পঞ্চপতিৰ দহোটা ভবি

ভাবি নহয়। কিন্তু তেওঁবিলাকেও সেই বিষ্ণুক জানি যে ভবিলে।

বিষ্ণুৰ ধ্যানত পবে আন গতি নাই।
পাইলন্ত পৰম গতি পাছে পাণ্ডোভাই॥

অকল পাণ্ডোভাইৰ নহয় এইটোবেই সকলো মানুহৰে ঈপ্সিত গতি। পুৰুষ হওক, তিকতা হওক, এইটো গতিয়েই তেওঁৰ আদর্শ। ঈশ্বৰত আত্মসমর্পণ জীৱৰ একমাত্র আৰু পৰম গতি। এইবোৰ কথা মুকে কবলৈ গলে হিন্দু শাস্ত্রৰ পতি-পত্নীৰ বিধিৰ ভেঁট মুকলি যায় বুলি ভয় হয়। কিন্তু এনে দিন আহিল লাগিছে যি দিনত এই বহস্য নিটিকে। পুৰুষ শাস্ত্রকাৰসকলৰ স্বার্থ-পৰমার্থৰ ভেঁটত গঢ়া সেই বিধি বৰবিধিৰ ঘাই শিপা এদিন ছিগিব আৰু তাৰ ওবি গছো এদিন উভাল খাই যাব। আজিৰ যুগ-মানৱে তৰণৰ হাততে বিশ্লেহৰ বঙা নিছান তুলি দিছে। এই নিছানেই আজিৰ আকাশত ঘনে ঘনে উদৰ আৰু তাৰ উবণেই আজি মঙ্গল।

পঞ্চকন্যাত জয়মতীয়েও শাৰী পাতি বহিলত মাহ-চাউলৰ খৰাহি চুহা হোৱাৰ ভয়ত কোনোবাই বাক্য-ব্যাণ ব্যহাৰ কবি কপালৰ ফেবত জিকিস পাবিলেও তেওঁৰ আভিজাত্যই এটা কথাত ঘাটি খাই যাব—যাব নাম-ত্যাগ। এই ত্যাগেই হে জয়মতীক বৰণীয়া কবিলে, তেওঁৰ আবেগযুত পতি-প্রেমে নহয়। নায়েগেৰা জলপ্রপাতৰ দৰে দুর্দ্দম পতি-প্রেম বহতো মান-ইৰ আছে কিন্তু জয়মতীৰ ত্যাগৰ দৰে ত্যাগ বিবল। এই কাবণেই জয়মতী শ্রেষ্ঠা সতী, পুকুষো এনে হলে তেওঁ হব শ্রেষ্ঠ সৎ। পঞ্চকন্যাৰ লেখকে জয়মতীক বৰণ কবি ভুল কবা নাই—গৌৰবহে কবিলে; কিন্তু প্রেমৰ ফালপৰা চালে জয়মতীৰ আহি মিহা। এই আহি বহতো ভেলেঙা সৰৰ নিচিনা আকৰী তিকতাই লব পাবে, কিন্তু গঙ্গাপানি নোলায়, কন্যসিংহ নোপজে। পবিত্রা সাবিত্রী কোনোবা থাকিলেও সত্যব্রত সত্যবান দুর্ল্লভ। আজি তিকতা যদি নির্ম্মল হল, পুকুষ নির্ম্মল নহৈ পঙ্কিল হল,—এইটোৱেই সতী হোৱাৰ দুর্ভাগ্য।

গ্রন্থকাৰে এই পঞ্চ সতীৰ জীৱনবোৰ আদর্শ কবিব খোজে; পাৰে যদি কৰক, তাত আমাৰ হকাবধা নাই। কিন্তু মোৱামবীয়াই যদি আজি বলি কটা ছাগলিৰ ফোঁট লবলৈ অস্বীকাৰ কবে, বাধা কঙ্গিণীৰ যুদ্ধ আৰু নবটে।

সতীৰ সাধাৰণ আৰু প্রচলিত সংজ্ঞা দিওঁতে আৰু পঞ্চকন্যাৰ জীৱন-কাহিনী কওঁতে শ্রীযুত দেৱেন্দ্র নাথ চক্রবর্ত্তীদেও নিশ্চয় কৃতকার্য্য হৈছে।

কৃষ্ণ কথা

এদিন ব্রহ্মাই চিত্ত স্থিৰ কবি, যম নিয়ম আচবি, কৃষ্ণ চবণ চিন্তি, প্রজাৰ কুশল কামনা কবি শুদ্ধ স্থানত বহি আছে, এনেতে তেওঁৰ পুত্র নাৰদ তাতে ওলাইছি। নাৰদে ব্রহ্মাক সেৱা ভক্তি কবি অতি বিনয় ভাবে সুধিলে,—হে পিতৃ! মোক জ্ঞান দিয়া। এই জগতখন কোনে প্রকাশ কবে, আৰু জগতে কাক আশ্রয় কবি থাকে? কোনে প্রলে, কোনে পালে, আৰু ই কাৰ অধীন? আৰু এটা কথা তোমাক সোধো যে তোমাকেইহে মই ঈশ্বৰ বুলি জানো, কিন্তু তুমি আকৌ কাক তপস্যা কবা, কোন তোমাৰ জ্ঞান দাতা আৰু কোন তোমাৰ সেৱা! তোমাতকৈ কোন শ্রেষ্ঠ আছে তোমাৰ তপস্যা দেখি মোৰ মনত এইবোৰ সংশয় হৈছে। নাৰদৰ প্রশ্ন শুনি ব্রহ্মাই দয়া কবি কলে,—নাৰদ তুমি যে মোকেইহে ঈশ্বৰ বুলি মানা এইটোও যে ভুল এনে নহয়; কাৰণ ঈশ্বৰৰ গুণ আৰু কার্য্য মোৰ গাতো আছে। কিন্তু ঈশ্বৰৰ পাৰ-

পন্থ আশ্রয় করি, সেহা করিহে মই এই গুণ লাভ করিছোঁ। আচলতে মোর ঈশ্বর কৃষ্ণদেহতে আৰু তেওঁহে মোৰ ইষ্টদেবতা। কৃষ্ণ বাহিবে এই জগতত কোনো সেবা নাই। তেওঁতেহে এই সমস্ত জগৎ প্রকাশিত হৈ আছে। তোমালোকে মায়াত মুগ্ধ হৈছে মোকেই ঈশ্বৰ আৰু জগৎগুৰু বুলি মানিছা। এই বিশ্ব-ব্রহ্মাণ্ড গোটেইখন কৃষ্ণময়। চাৰি বেদ চৌদ্দ-শাস্ত্রই কৃষ্ণকেহে কয়। গোটেইখন জগৎ কৃষ্ণৰ অংশ বিশেষ। স্থূলীকলে জ্ঞান পথেৰে কৃষ্ণকহে সেবা কৰে। সেই কৃষ্ণইহে মোৰো সেবা। তেওঁৰেই লীলা কৰি পূর্ব্বে প্রকৃতিক সৃজন কৰিলে, আৰু মায়া গুণৰ দ্বাৰাই এই ব্রহ্মাণ্ড কৰিলে। তাৰ ভিতৰতে তেওঁৰ বিবাট শৰীৰ আৰু সত্যলোককে আদি কৰি উর্দ্ধত সপ্তলোক, আৰু অতল, বিতলকে আদি কৰি সাত লোক। চাৰি বর্ণৰ উৎপত্তি কৃষ্ণৰ দেহৰ পৰাই। মায়াৰ দ্বাৰাই বচিত এই ব্রহ্মাণ্ডখনিও। কৃষ্ণৰ স্থান বৈকুণ্ঠত ব্রহ্মাণ্ডৰ সৃজন আৰু লয় অবিনাশী। ভক্তৰ নিমিত্তে সেই স্থান বিবচিত। জ্ঞান, কর্ম্ম, যোগ, দান, তপস্যা, আচৰণকাৰিসকলে সেই স্থানলৈ যাব নোৱাৰে। কিন্তু বৈষ্ণৱ ভক্তই শ্ৰৱণ কীর্ত্তন কৰি অনায়াসে সেই স্থানলৈ যায়। এই বুলি ব্রহ্মাই বেদৰ মন্ত্রবোৰ উদ্ধৃত কৰি তাৰ ভাবার্থ নাৰদক বুজাই দিলে। ব্রহ্মাৰ কথা শুনি নাৰদে আকৌ সুধিলে,—হে পিতৃ, যদি সকলো কৃষ্ণময়, তেন্তে কি বস্তুৰে তুমি তেওঁক পূজা কৰা? কাৰণ বস্তুবোৰো যে কৃষ্ণময়। আৰু যদি গোবিন্দৰ লীলা-চৰিত্রৰ অন্তকে কোনেও নাপায়, তেন্তে অজ্ঞানী জনে এই সংসাৰৰ নিকাৰ কেনেকে তবিব। এই প্রশ্নৰ উত্তৰত ব্রহ্মাই কলে. যদিও সকলো বস্তু কৃষ্ণময়, তথাপি সেই বস্তুবেই ভক্তিগণৰ চিত্তে মই কৃষ্ণক পূজা কৰো, তাতেই কৃপালু ভগৱন্ত তুষ্ট হয়। ভক্তিয়েই আচল বস্তু। কৃষ্ণৰ ক্রোধত সকলো সৃষ্টি হয়, যদি সাধু সঙ্গলৈ, কপট এবি কৃষ্ণক মাত্রকে শৰণ লৈ ভক্তি কৰে। তেনে কৰিলেই মানুহৰ মায়া দূৰ হয়। মহেশ্বৰ মিলে, আৰু সুখেৰে সি সংসাৰ তবি যায়।

মায়া গুচিলে নিজৰ দেহত অভিমান গুচে; ভার্য্যা পুত্র ধন বন্ধুক আৰু তেওঁ মোৰ নোবোলে। এই উপায়েৰে অনেকে মায়াৰ হাত সাৰি ভবসাগৰ তবি গৈছে। যেনে ক্ষত্রীয়, চাৰিসিদ্ধ, শতব্রণা, আকৃতী প্রসূতী, দেবহুতী, স্বায়ম্ভুৱ মনু, প্রিয়ব্রত বজা, উত্তানপাদ প্রাচীনবর্হি, ধ্রুবজ, ধ্রুব, ইক্ষাকু, সগৰ, গাধি, মুচুকুন্দ, বসু, গয়, ঘটাঙ্গ, ভৰত, অম্বৰীষ, পৃথুৰবা মান্ধাতা, যযাতি, অৰ্ক, সর্ব্বাতি, শতধনু, বসুদেৰ, ভীষ্ম, বলি, দিলীপ, সৌভৰি, উতঙ্ক, বশিষ্ঠ, শুক পাশৰ, মৈত্রেয়, অগস্তি, গৰাশৰ, গৌতম, দ্রুপ, উদ্ধৱ, ভীম, হনুমান, জাম্বুবান, বিভীষণ, অঙ্গদ, বিদুৰ, ক্রুদ্ধ, অক্রুৰ, শ্রুতদেৱ, উগ্রসেন, ইত্যাদি।

যি শ্রৱণ কীর্ত্তন ভক্তিৰ আশ্রয় লয়, অতি আৰু কালৰ ভিতৰতে ভক্তবৎসল জগৎস্থ তাৰ হৃদয়ত প্রকাশিত হয়।

ধোৱাত কৈছে—

"একান্ত ভকত সবে নির্গুণ কৃষ্ণৰ গুণ
গাঁয়ে সদা বলিয়া যথাত।
বৈকুণ্ঠকো পৰিহৰি যোগীৰো জৰয় এবি
থাকা হবি সাক্ষাতে তথাত॥"

ঈশ্বৰে ভক্তৰ হৃদয়ত বাস কৰি তাৰ সকলো বন্ধন হৰণ কৰি তাক অতি নির্ম্মল কৰি পেলায়।

"ভক্তৰ হিয়াত থাকিয়া সাক্ষাত
হৰন্ত সংসাৰ মল।
যেন জলচয় শৰতে হৰয়
নির্ম্মল অতি উজ্জ্বল॥" (শঙ্কৰদেৱ)

কর্ণপথে ভকতৰ হিয়াত প্রবেশি হবি
ভর্ত্সাসনা হবে সমস্ত।
জলৰ মতেক মল যেহেন শৰত কালে
স্বভাৱতে নির্ম্মল কৰয়॥" (মাধবদেৱ)

ভকতে মন শুদ্ধ কৰি কৃষ্ণৰ গাদপদ্ম আশ্রয় কৰিলে আৰু কেতিয়াও তাক পৰিত্যাগ কৰি নাযায়।

"কৃষ্ণ সেৱা ধৰি মন শুদ্ধ কৰি
সেবে কৃষ্ণপদ আৰ।

যেৰ পৰবাসী বৈল গৃহে আসি সকলে সম্পূর্ণ নিজগৃহ পথিক সকলে পায়া পুত্র
এড়ায়া দুঃখ নিকাৰ॥" (শঙ্কৰদেৱ) দুঃখ এড়াই যেন সিটো গৃহ নছাড়য়॥ (মাধবদেৱ)

"কৃষ্ণ যশে যেন চিত্ত হয়া সমস্ত ৰেণক তবি পুহ
কৃষ্ণবাসে কৃষ্ণচৰণ মূল নেড়য়।

শ্রীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা

ব্যথিতৰ বিশ্ব

উষাৰ সেনুৰী ৰূপে জগত উজল,
কাকিলী কোমোৱা উৰে গুণু গুণু কৰি।
সৰিয়াৰ বন খেলে আকাশ বোলাই
বৰনৈৰ কঁপা বুকু আনন্দ অধীৰ।
চিকমিকি মনোহৰ সি চিত্র সাৰটি
ৰজনীৰ জিকিমিকি মুকুতা চাওনী,
সুনীল আকাশ জিনি জলে ঝিলিমিলি!
জোনে ঢলা সুবিমল ৰূপহ জোনাক,
বিবিধৰ পাতেফুলে তিবিবি কৰে।
টলমল সৰসীৰ ফটিক জলত
প্রণয়ত কুমুদিনী হাঁহি উঠে ধীবে,
মিলনৰ বিশ্বজিনা দৃশ্য বিমোহন
বয় মৃদু সমীৰণ শীতল সুবাসী।
শৰতৰ আকাশৰ শুকুলা ডাবৰ,
শেৱালীবে যি চিকুণ গুন্ধা বহুধৰা;
বসন্তৰ ফুলবন ফুলে জকমক
গোন্ধত আমোলমোল দেহতা বলিয়া,
মলয়াত লহলাসে নচা ডালিকুলি
কত সাজে আভৰণে সজ্জিতা প্রকৃতি,
চকুত চমক লগা ক্ষেইতি ৰূপৰ
সুন্দৰ সি—একো মোৰ নেলাগিল ভাল,
চাই মাথো বুকু ভাঙি চকুলো সৰিল।
বিশ্ব জোৱা মধু গীতি উলাহ উৎসব,
বিষয় লাগে মোৰ সেই সকলোকে।
কতনা পথীয়ে গালে মোহন সঙ্গীত
সহৰত বিশ্বপ্রাণ কৰা মতলীয়া,
প্রাণে মোৰ তিলমানো নেপালে অমিয়া।
শুনি সি পালেগৈ ভাল কেতেকীৰ সেই—
"অ' ধন কেতেকী!" বোলা বিননি মাথোন!
সুধা শান্তি তাতেতে নিজৰি আছিল
সুধা সমুদ্রপথা কাহলৈ তাৰ;
বুজিলোঁ বুজিলোঁ মই যাব চিৰ দিন
ব্যথিত অন্তৰ, হৃদয় বীণাৰ বাজে
সুৰ সকলো তালই সকলো তিতা;
হৃদিজুৰ মিঠা মিটি বিননিহে সিটি;
ইবিণ আনন্দ হীন চকুলোত হীন,
ব্যথিতৰ মধুবিশ্ব চিৰ বিষময়।

বেণু

পৰিণাম

মানুহে সুখ ভোগ কৰা সময়খিনি যেন নিজে কৰ্ম্ম কৰ্ত্তা হৈ হে থাপনা কৰিছে এনে বিবেচনা কৰে। ধন জন ঐশ্বৰ্য্য সুখত বিভোল গৈ ভাবে যেন তেহেই হে কৰ্ম্মৰ গৰাকী আৰু তেওঁ নিজৰ ক্ষমতাৰে যি ইচ্ছা তাকে কৰিব পাৰে। কিন্তু এনেটো নেজাৰে যে ইচ্ছা শক্তিৰো গতিৰ এটি সীমা আছে, সেই সীমা খুটীটিত ঠেকা খাই অৱস্থা বা ভাগ্য ওপৰপৰা তললৈ নামে যে তাৰ ভুল নাই। এই অৱস্থাকেই দৰ্শনে পৰিণাম বোলে। সন্তান জন্ম হলে যেনেকৈ নতুন মানুহে সৃষ্টিত দেখা দিয়া যাবে আনন্দ হয় তেনেকৈ মানুহটি সৃষ্টিপৰা অন্তৰ্দ্ধান হলে দুখ উপস্থিত হয়, এই কথাকে বোলে বিবৰ্ত্তন আৰু পৰিণাম। এই হেতুকে দুখৰ পিছত সুখ, সুখৰ পিছত দুখ প্ৰকৃতিৰ বিধানৰ লঙঘন নাই। কালৰ ভাগ যে কৰা হয় ক্ৰম বিকাশ আৰু পৰিণাম বহুতস্থ ধৰিহে কৰা হয়। বেলিটি পুবে ফাট দি ওলোৱাপৰা নেযোৱা পৰ্য্যন্ত বিবৰ্ত্তন বহুতাতত, যেতিয়া মাৰ গৈ ৰাতি হল পুনৰ ৰাতি দুপুৰালৈকে সেইখিনি সময় পৰিণাম। সময়ে যা কালে এইদৰে সৰ্ব্বত্তিকাল লুকাচুৰি খেলি থাকে আৰু এনে কৰ্ম্মৰ ধাৰাই সৃষ্টি ভাঙি থাকে পাতি থাকে। ভঙ্গা পতা প্ৰাকৃতিক কাৰ্য্যৰ খতিয়ন নাই। প্ৰকৃতিক কবিসকলে সৌ-মূৰ্ত্তি কল্পনা কৰে, তাকেই চিত্ৰ বা মূৰ্ত্তি-কাৰক কবিয়ে চিত্ৰ বা মূৰ্ত্তি গঢ়ি দেখনিয়াকৈ কবিৰ ভাব প্ৰকাশ কৰে। গৰ্ভধাৰিনী মাতৃয়ে যেনেকৈ গৰ্ভ-যন্ত্ৰণা ভুগি সন্তান প্ৰসব কৰে তেনেকৈ ইচ্ছাশক্তিৰূপ প্ৰকৃতি-য়েও কোনো এটি জাতিলৈ ধৰ্ম্ম জ্ঞান যুগ প্ৰসব কৰি স্বাধীন কৰিবলৈ ধৰোতে যি কোনো এটি জাতিৰ অজ্ঞানতা গুচাবৰ বেলিকা সুখ দুখৰ খেলি মেলিত পেলায়। পিছে হে সুখৰ উদয় হয়। সুখৰ অন্ত হব ধৰোঁতেও যি কোনো জাতি প্ৰকৃতিৰ আবৰ্ত্তনৰ ভিতৰত সোমোৱা অৱস্থাতো তাক অজ্ঞানতাৰ দোষত বল-বীৰ্য্যহীনতা বোগে অতিশয় দুখ দিয়ে আৰু হয়তো একেবাৰে পূৰ্ব্বৰ প্ৰাচীন সভ্য জাতিটিক নিৰ্ম্মূল কৰি পেলায়, যেনে বেবিল, নিনেৱ, মিচৰ, গ্ৰীছ, ৰোম ইত্যাদি। কিন্তু ভাৰত হিন্দু আৰ্য্য জাতি যে এই পৰ্য্যন্ত লোপ পোৱা নাই এইে আচৰিত কথা। ইয়াৰ মূল কাৰণ বিচাৰি চালে ইয়া-কেইহে পোৱা যায় যি জাতি আদিতে দৰ্শন জ্ঞানত নৈৰহ জাতি তাৰ জ্ঞান লোপ কেতিয়াও নহয়। যি কোনো আদি দৰ্শন বিজ্ঞানৰে সকত জাতি সিহঁত কেতিয়াও পৃথিবীৰপৰা লোপ পাব নোৱাৰে কিয়নো সত্য যেনে অমৰ জ্ঞানো তেনে অমৰ। হিন্দু আৰ্য্য জাতিৰ অতি প্ৰাচীন ধৰ্ম্ম শাস্ত্ৰবিলাক যেনে ওপ জ্ঞানৰ সাতিত তাৰ লোপ কেতিয়াও হব নোৱাৰে। এই হিন্দু আৰ্য্য জাতিৰ অস্তিত্ব শিলৰ খুটীৰ দৰে। জ্ঞানৰ লোপ কেতিয়াও হব নোৱাৰে বৰ্ত্তমান ইউৰোপ যে বুজিজ্ঞানেৰে ভৰা পৃথিবীত এটি নতুন জাতি হৈ উঠিছে তাক গ্ৰীছৰ প্ৰাচীন দৰ্শনে, ৰোমৰ ৰাজ্য শাসন নীতি আৰু ইহুদিৰ একেশ্বৰ-বাদ ধৰ্ম্মবে সৈতে গথা হৈ ঈশাৰ আদৰ্শতে হে জাৰী জাতি কবি তুলিছে। এতেকে সত্য আদৰ্শক কোনো জাতিয়েই দলিয়াই পেলাব নোৱাৰে। এসময়ত কোনো জাতিৰ পৰিণাম ঢাকনিয়ে যদি তাক অজ্ঞান এন্ধাৰত পেলাই চিন ছাপ মাৰিব খোজে কেতিয়াও নোৱাৰে কাৰণ ছাই-এন্ধাৰ তলত পৰি থকা জুই, বতাহে উৰাই তাত থেৰ পাত পেলালেই যেনেকৈ ভমক কবি জ্বলি উঠে তেনেদৰে কোনো এটি জাতিৰ আবৰ্ত্তনে ঢাকি বখা প্ৰাচীন জ্ঞানৰ লগত লগে কালে নতুন জ্ঞানৰ দহনি লগাই জ্বলাই তালে। এনে ঘটনাকেই ধৰা যায় ক্ৰম বিকাশ সৃষ্টি উঠা অৱস্থা। বৰ্ত্তমান ভাৰতলৈ ক্ৰমে সভ্যতা জ্ঞান পোহৰ পৰি আহিবলৈ ধৰিছে, এই ভাৰত যে উন্নতি লাভ কৰিব পাৰিব তাৰ ভুল নাই। হিন্দু জাতিৰ দুৰ্গতিৰ পতন হৈ গল আৰু পতন হবৰ কাল নাই, এক্ষিয়া

ইয়াৰ হে সময় আহিছে। এই সময়ত ভাৰত সন্তানসকলে যেন লাগি চকলতা দমন কৰি অৰ্থাৎ উত্তাৱল প্ৰকৃতি এৰি ধৈৰ্য্যৰে সৈতে সময়ৰ ফুট চিনি কামত দৃঢ়কৈ লাগি পৰে আৰু সময়ক ঈশ্বৰ বাণী বুলি ব্যহাৰ কৰে। আমাক ঘাইকৈ লগা হৈছে একতা। এই একতা দেহীৰ আগত তেওঁক অৰ্চ্চনা কৰি পূজা কৰোতে আমাক ঘাইকৈ ধৰ্ম্ম ভেদ, জাত-কুল ভেদ, সম্প্ৰদায় ভেদ আৰু জাতি ভেদ আদি বলি দিব লাগিব তাৰ ৰগে ৰগে হিংসা খিয়াল আদি মনৰ বিকাৰবিলাক একেবাৰে এৰি পেলোৱা সাধনা কৰিব লাগিব। ভাৰতৰ ৰোপাইসকল, আই-সকল, ভাইসকল, ভনীসকল, সাৰধান হৈ মন থিৰ কৰি নিৰ্ভীক মনেৰে কাৰ্য্যত প্ৰস্তুত হোৱা।

শ্ৰীকমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্য্য

ৰবগীত সম্বন্ধে একেষাৰ

আৰু ৩টা গীত

সম্পাদক ডাঙৰীয়া !

বৰ্ত্তমান যিখন ৰবগীতৰ কিতাপ ছপা কৈ ওলাইছে তাৰ ভিতৰত দুজনা মহাপুৰুষে বচনা কৰা আটাইবিলাক গীত সংগ্ৰহ হোৱা নাই। ইয়াৰ বাহিৰেও ভালেমান গীত মাদুহৰ মুখে মুখে শুনা যায়। তদুপৰি ৺গোপালদেৱ ৰঘুনন্দনৰ আৰু শ্ৰীৰামদেৱে বচনা কৰা গীত কোনো কোনো লোকৰ মুখত শুনা যায়। এই গীতবিলাকো সংগ্ৰহ কৰি কিতাপৰ আকাৰে কোনো সদাশয়লোকে ছপা কৰি উলিয়ালে অসমীয়া সাহিত্যৰ সম্বল অলপ বাঢ়িব, আৰু দেশৰো উপকাৰ কৰা হব। সম্প্ৰতি মোৰ মুখত থকা ৩টা গীত বাঁহীত ঠাই পাবৰ কাৰণে পঠিলো। আশাকৈ এনে ৰবগৰ প্ৰকাশ নোহোৱা গীত কাকতলৈ পঠাবৰ মন থাকিল।

১। গীত—ৰাগ শ্যাম

লয়োৰে দধিৰ ভাৰ মথুৰাক যাওঁ।
নলয়ো দধিৰ ভাৰ আনক যোৱাওঁ॥
সোণৰ শিকিয়াগছি কপৰ বাওঁকা।
কাণাইৰ কানত ভাৰ দিয়া লৰিলা ৰাধিকা॥
ভাৰ বওঁতে ভাৰ বওঁতে কান্ধ গৈলা ফুটা।
পাছে পাছে বলাইদেৱে কৰি যায় স্তুতি॥
লাসে লাসে কাঢ়ে পাৰ উদ্ধি পৰে ঘোল।
আজি হাটে দধি নাই চাৰিকৰা মোল॥
দধি নাই দুগ্ধ নাই ভাণ্ড সাৰি সাৰি।
সুদা ভাণ্ড লাবে চাবে কিসৰ পসাৰি॥
মথুৰা হাটক পাই মেলিলা পসাৰ।
দধি দুগ্ধ ঘৃত মধু বেচিলা অপাৰ॥
কানাই বেচে দধি দুগ্ধ বলাই লেখে কৰি।
এক কৰা ঘাটি ভৈলে শঙ্খৰ মাৰে বাৰি॥
কহয় মাধৱ মাই কিনো তপসাইলা।
ত্ৰিজগতৰ পতি কৃষ্ণক ভাৰক বোৱাইলা॥

২। গীত—ৰাগ বসন্ত

হৰি হৰি কিনো ভেল সুদিন হামাৰ।
হামো পাপীৰ বন্ধু, নিমজিলা পাপ সিন্ধু,
তাৰিলা শঙ্কৰ অৱতাৰ॥
তিনি যুগ ভৈল শেষ, ভৈল কলি পৰবেশ,
লোকক পীড়িলে ঘোৰ পাপে।
শুৰি নিলে আয়ুতৰ, ভৈল লোক উনমত্ত,
পুৰি মৰে সংসাৰৰ তাপে॥
ভকতি বাৰিষা খতু, লোকৰ কুশল হেতু,
মিলিল শঙ্কৰৰূপে হৰি।

মাধব গম্ভীর মেঘ, বরষিলা অবিছেদ,
হরিনাম জলযোগ ভরি ॥
ভকতসকলে যত, পায়া পিয়ে উনমত্ত,
হরিনাম রসের প্রভাব।
আন লোক সুখী ভেল, কলি মল দূর গেল,
কহয় গোপালে হরি গায় ॥

৩। গীত—রাগ ভাটিয়ালী

ভাল ভাল ভাল,
ভাগবে বিহার সাজে মদন গোপাল
গকুল চানিয়া শিঙা শংখ বেনু বাজে।
যেন ভূঞ্জাপতি দিগ্‌বিজয়ক সাজে ॥
ভাল গোপ ভাল গোপী ভাল গকগাই।
ভালবে ভুগোটা ভাই বলাই কানাই ॥
যশোদা রোহিণী ভাল, ভাল গোপনন্দ।
ভাগবে গকুল ভাল, মিলিছে আনন্দ ॥
ভাল লক ভাল ধক ভাল হাঁসে নাচে।
কোটী নটবর জিনি ভাল কাছে কাছে ॥
ভাল লুবা ভাল চূড়া ভাল কদম্বর মাল।
ভালবে গকুল ভাল কহিছে গোপাল ॥

শ্রীজগবাম বরুয়া

জনম দুখিনী আই

(গীত)

জনম দুখিনী তই মোর আই ঐ
জনম দুখিনী আই,
তোর চকু-লোরে মৈ বই যায়
সন্তানর চেতনা নাই,
মোর আই ঐ সন্তানর চেতনা নই।
তাহানি আছিলি শারদীয় ইন্দু
শীতল চন্দ্রিকারে বাণী, (মোর আই ঐ)
তোর জেউতিরে ভারত উজলিল
—গালে বীর পুতর বাণী।

আজি কহছত এবে অচেতন
স্বরূপ পাহরি গল, (মোর আই ঐ)
স্বর্গতো অধিক চেনেহী জননীর
জকাটিহে মাথো ৰ'ল।—
অতীত মাধুরী আহিব দুনাই
চিনিলে নিজরে আই, (মোর আই ঐ)
বণোৱা বাদ্ধে সঞ্জীবনী সুর
সজাবি প্রাণ মরা দেহরই'—

শ্রীশ্রীরামচন্দ্র দাস

—:০:—

কছ-দেশীয় যোজোনা

(ইংরাজীবপরা)

মানুহে নিজর শ্রেষ্ঠত্ব ভিতরত আৰু পওরে বাহিরত ধাৰণ কৰে।

•

ধনে কথা কলে সত্যই মনে মনে থাকে।

•

যি গাভক বাঁহী বিয়া কৰোহা নাই, তেওঁ দুর্ভাগ্য কি তাক বুজা নাই।

•

মাতৃর মৰমে সাগৰৰ তলিবপৰা আকর্ষণ কৰে।

•

যি বাঁহীৰ ঘৰ ছাবলৈ কাঠ-বাঁহ একোজোখৰ হলেও ধনিয়াই দিয়ে, তেওঁক পৰমেশ্বৰে ৰক্ষা কৰে।

•

জন্মত যি জমিদাৰ, কাৰ্য্যত সি ইহুদী।

•

জমিদাৰৰ মৰম নিয়ৰৰ নিচিনা ক্ষণস্থায়ী।

•

চহা জমিদাৰ হলে চহাবহে ছাল বৰলিয়ায়।

•

'কফিন'ত (১) দুমুদুৱাটোকে জমিদাৰক বিশ্বাস নকৰিবা।

•

সময়ে তোমাৰ ওচৰত মুৰ নোদোৱায়, তুমিহে তাৰ ওচৰত মুৰ দোৱাৰ লাগে।

•

মানুহক জিভাত আৰু ভতৰাক শিওত ধৰিব পাৰি।

•

বৈণী বজাই আঁটালে বেৰত আঁৰি থৰ পৰা এটা যন্ত্ৰ নহয়।

•

আলহীয়ে গিৰিহঁতক ধন্যবাদ দিব নালাগে, গিৰিহঁতেহে আলহীক ধন্যবাদ দিব লাগে।

•

প্রতি শিয়ালেই নেজডালৰ যত্ন লয়।

•

ঈশ্বৰত বিশ্বাস কৰিবা, কিন্তু নিজা কামত মন দিবা।

•

যি যেজক সম্পত্তি উত্তৰাধিকাৰী পাতে সি মূর্খ।

•

তিৰোতাৰ চুলি দীঘল, কিন্তু জ্ঞান চুটি।

•

জ্ঞায়েৰে সৈতে ঈশ্বৰৰ ওচৰলৈ, ধন লগত লৈ বিচাৰকৰ ওচৰলৈ যাবা।

•

চোৰৰ হাতৰপৰা আত্মৰক্ষা কৰিবলৈ লাঠী আৰু চৰ্কাৰী বিষয়ৰ হাতৰপৰা ৰক্ষা পাবলৈ 'কৰল' (২) লাগে।

•

কোহা কথা গিলিব নোৱাৰি।

•

চহা খেতিয়কক 'ককাই' বুলিলে সি 'যোপাই' বোলাৰ খুজিব।

•

(১) কৰৰ দিবৰ নিমিত্তে মৰা শৰ বন্ধ কৰা পেৰা।
(২) এবিধ কছ-দেশীয় মুদ্রা

তোমাৰ কাপোৰ দহ বেলি ধোৱা, কিন্তু এবাৰহে মাখোন কাটিব পাৰিবা।

•

যদি মতা কুকুৰা হোৱা, ডাক দিবাঁ; যদি মাইকী কুকুৰা হোৱা, কণী পাৰা।

•

ডাঙৰ (সম্ৰান্ত) আলহী সৰায় গিৰিহঁতৰ প্ৰিয় হয়।

•

জাৰকালি নোমৰ 'ধনাট' কাপোৰ নথকা মানুহ যেনে, বৈণী নথকা মুনিহো তেনে।

•

ডাঙৰ মুৰৰ বেছি যত্ন লাগে।

•

আনকি পানীত ডুবিবলৈ যাওঁতেও অকলশৰে ঘোৱাটো বেয়া কথা।

•

মৰমিয়াল কথা এটি পিঠা এডোখৰতকৈও ভাল।

•

সম্ভ্ৰান্তলোকৰ ওপৰত খেতিয়কে মোকৰ্দ্দমা কৰিলে সম্ভ্ৰান্তলোকৰ কথাহে সঁচা হয়।

•

জীবন্তলোকৰ পক্ষে গছৰ সৰি পৰা পাতৰ শব্দ এটিও ফুচফুচাই কোৱা কথাৰ দৰে।

•

সত্য পোনপটীয়া, কিন্তু বিচাৰকসকলহে আওপকীয়া।

•

কেঁকোৰা মাছৰ ভিতৰত মাছ নহয়; বাদুলি চৰাইৰ ভিতৰত চৰাই নহয়; তিৰুতাসেকৰা মানুহৰ ভিতৰত মানুহ নহয়।

•

যি ঘৰ-চিৰিকাপৈ ভয় কৰে, সি হেঁহধান খেতিয়াও সিঁচিব নোৱাৰে।

•

পিতৃৰ আশীৰ্ব্বাদ পানীত ডুবাৰ নোহাবি, দুইংও পুখুৰি নোহাবি।

•

হৈ যোৱা কথা বি মনত ৰাখে তাৰ চকু কাঢ়িবা।

•

বৃদ্ধা কাউৰীয়ে মিছাতে কা কা নকৰে।

•

বৈণীয়ে নিজৰ গিৰীয়েকক নামাৰি 'মেজাজে'ৰে শাসন কৰে।

•

ভয় খোৱা ফৰাচীয়ে আনকি মাইকী ছাগলী দেখিয়েই পলায়।

•

গাধই পাতল বোজা বৈ নিলে শুৰ খোজে।

•

ভাল ঘৰৰ বৈণী আৰু কপহ বঙ্কাকৰিব চুৱা থাকিলে আন একো নিবিচাৰিবা।

•

চুৰ কৰাতকৈ মাগি খোৱা ভাল; মাগি খোৱাতকৈ কাম কৰি খোৱা আৰু ভাল।

•

লোকৰ কান্ধৰ ভাৰখন পাতল যেন লাগে।

•

সজ বিবেক পৰমেশ্বৰৰ চকু।

•

খাপ ভাগিলে আমি আৰু তৰোৱাল লুকুৱাই থব নোহাবোঁ।

•

ঈশ্বৰক প্ৰাৰ্থনা কৰা, কিন্তু পাৰলৈকে নাৱৰ ঘাঁ মাৰি গৈ থাকা।

•

মেজত মদ থাবা, তাতৰ আঁৰত নহয়।

•

উপহাৰ সস্তা, কিন্তু প্ৰেম মহঙা।

•

ডুকুৰে ডুকিলে বতাহে উৰাই নিয়ে।

•

ঈশ্বৰ লগত সাগৰলৈও যাবা; ঈশ্বৰ লগত নহলে চুৱাৰ-ডলিও পাৰ হৈ নাযাবা।

•

সাতে একলৈ কেতিয়াও বাট নাচায়।

•

যি বাট চাব জানে তেওঁহে ভবিষ্যতৰ গবাকী।

•

ঢেকাৰ চাবুকৰ তলত থকাতকৈ বুঢ়াৰ ডাঙিৰ তলত থকা বৰং ভাল।

•

পুৰোহিতৰ জীয়াৰী বিয়া নকৰিবা।

•

তুমি মৰিলে তোমাৰ যহ-কৰোঁতাকো কৰৰ দিয়া হয়।

•

যি আন্তৰিকভাবে উচুপি কান্দে তাৰ দুখত আনকি কণা মানুহেও চকু-লো টোকে।

•

মৰিলে তোমাৰ সমাধিহেই আৰামদায়ক হব।

•

আইনলৈ ভয় নকৰি বিচাৰকলৈ ভয় কৰিবা।

•

মেল খোৱা মুখ কেতিয়াও ক্ষুধাকুৰ হৈ নাথাকে।

•

বেলিয়ে ৰ'দ দি থাকিলে জোনক কোনেও নিবিচাৰে।

•

মানুহে যি পাবে তাকে কৰে, ঈশ্বৰে যি কৰা বোলে তাকে কৰে।

•

গধীকা নকৰা বহু নফটা বাদামৰ দৰে।

•

শিয়ালে টোপনিতো কুকুৰাৰ সমাৰিক দেখে।

•

বিয়া প্ৰেমৰ সমাধি-স্তম্ভ।

•

কুকুৰ নেটীয়া ৰাখিলে ভয় কৰা যদি হাবিলৈ নাযাবা।

•

ঢোৱা-কাউৰীয়ে ইটোৱে সিটোৰ চকু নাকাঢ়ে।

•

স্থিৰ বতৰত (ধুমুহা আদি নহলে) আনকি তিৰোতায়ো নাও চলাব পাৰে।

•

বাং কুকুৰ ঘোৰাৰ লগৰীয়া নহয়।

•

প্ৰতিজন পুৰোহিতে নিজ নিজ ধৰণে গান গায়।

•

কণাৰ (মঙ্গলা) বাঞ্জত এচকু কণাই বজা।

•

নিজৰ আইনমতে আচহুৱা সন্ন্যাসীৰ আশ্ৰমলৈ নাযাবা।

•

তোমাৰ বৈণী চকুৰে বছাওঁতেই বৰং কাণেৰে বাছিবা।

•

চাকংক পাটৰ কাপোৰ কানি পিন্ধালে গিৰিহঁতৰ ধ্যান লাগে।

•

খালি পেটৰ কাণ নাই।

•

ভাল কুকুৰে বতৰ চাই মুকুৰে।

•

অসুখ যাঁত আছে তাত হিংসা নাই।

•

ধাৰ-ঋণ আৰু দুখ-দুৰ্গতি ওচৰচুৱাীয়া।

•

ঈশ্বৰ মৰ্ত্যলোকৰ অভিভাৱক।

•

থলুৱা ভেৰা-পোৱালি এটা বিদেশী গাই-গৰু এজনী-তকৈ ভাল।

•

যেতিয়া ইচ্ছা কৰা তেতিয়াই পুতেকৰ বিয়া পাতিবা আৰু যেতিয়া পাৰা তেতিয়াই জীয়েৰীক বিয়া দিবা।

•

তিৰোতাই যেতিয়া পাৱে তেতিয়াই হাঁহে আৰু কান্দিব খুজিলেই (ইচ্ছা কৰিলেই) কান্দে।

•

আগেয়ে নেদেখা ঘোৰা কেতিয়াও নিকিনিবা।

•

সাপৰ হাত সাৱিব পাৰা, কিন্তু নিন্দা-গৰিহণাৰ হাত সাৱিব নোৱাৰা।

•

ভূষাণী মানুহ চোৰৰ লগৰীয়া।

•

যুদ্ধলৈ যোৱা যদি প্ৰাৰ্থনা কৰিবা; সমুদ্ৰ-যাত্ৰা কৰিলে ভুৰাৰ প্ৰাৰ্থনা কৰিবা, কিন্তু বিয়া কৰাৰ খুজিলে হিনিয়াৰ প্ৰাৰ্থনা কৰিবা।

•

বা-কুকুৰক যিমান পাৰা সিমান খুৱালেও সদায় তাবিলেহে তাৰ চকু যাব।

•

যি ফাঁচী যাব লগা আছে সি পানীত নুমুৱে।

•

বেঁকা কাঠো পোন বৈ জুইত জ্বলে।

•

নিগনিৰ ভোক নাশাগিলে আটাগুড়িও তিতা লাগে।

•

এটা ডোমে আনটোক দুৱৰপৰা চিনে।

•

মাইকী কুকুৰাই মতা কুকুৰাৰ ৰবে ডাকিব নাপাগে।

•

বুঢ়াৰ গাভৰু বৈদী ছোৱালীও নহয়, বৈদীও নহয় আৰু বাঁৰীও নহয়।

•

পচ মালৰো কথা গ্ৰাহক আছে।

•

একেটা গজালতে আটাইবোৰ বস্তু আঁৰি থব নোৱাৰা।

•

যেই সেই বস্তু লৰিলেই (জোকাৰ খালেই) নপৰে।

•

ঘৰ নিকিনি ওচৰ-চুবুৰীয়া কিনা।

•

নাদত দুধুৰাবা—তাৰ পানী খাব নগাত পৰিব পাৰা

শ্ৰীমতানন্দ বৰুৱা

আমাৰ বৰ্ত্তমান ছাত্ৰসমাজ এনে লক্ষ্যভ্ৰষ্ট কিয়?

(আগৰ সংখ্যাৰ পাছৰপৰা)

বিজাতীয় শিক্ষা—বিষময় ফল

শিক্ষাৰ মূল যে আমাৰ দেশত এনে বিষুৰীয়া হৈ ৰজিছে, তাৰ মূলত বুলিব পাৰি—বিজাতীয় শিক্ষা। বিজাতীয় শিক্ষাৰ দুটি ভাগ; প্ৰথমটি হৈছে বিদেশী ভাষা, দ্বিতীয়টি বিদেশী আদৰ্শ। বিজাতীয় শিক্ষাৰ এই দুটি ভাগৰ দুইটিকেই দুটি ডাঙৰ অভিশাপ বুলিব নোৱাৰি। উদ্ভিদতত্ত্ব অনুসৰিও এই কথা সঁচা, যি উদ্ভিদ যি পাৰিপাৰ্শ্বিক অৱস্থা, বতাহ-পানী, সাৰ আদিৰত যিমানতে ডাঙৰ দীঘল হয়, সেই উদ্ভিদ সেই পাৰিপাৰ্শ্বিক অৱস্থা সলাই আন ঠাইত কলে সেই নতুন ঠাইৰ গুণ সঙ্গে গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰা গতিকে সেই উদ্ভিদে সাধাৰণতে নিজ স্বভাৱ আৰু শ্ৰী এৰে। শিক্ষাৰ বিষয়েও প্ৰায় সেই একে কথাকে কব পাৰি। লৰা-ছোৱালীৰ কোমল হৃদয়ত শিক্ষাৰ আলহুৱা পুলি কই জ্ঞানৰ পবিত্ৰ হুল তুলাবলৈ নিজ মাতৃভাষাৰ দৰে স্বাভাৱিক বস্তু একো নাই। কিন্তু তাকে নকবি, লৰা-ছোৱালীৰ নিজ মাতৃভাষাত ভৱা আৰু ভাব প্ৰকাশ কৰা শক্তি পুৰঠ হ'লে নোপাওঁতেই প্ৰায়ে ৭।৮ বছৰ বয়সৰপৰা আমাৰ লৰা-ছোৱালীক বিদেশী ভাষাইদি ভাবিব আৰু ভাব-প্ৰকাশ কৰিবলৈ বাধ্য কৰা হয়। ইয়াতকৈ দুখৰ কথা কি হব পাৰে! তাৰ ফলত সিহঁতৰ স্বাভাৱিক ভৱা আৰু কোৱা শক্তিত অযথা বাধা পৰি সেয়ে তেওঁলোকৰ সুস্থ মন গঠনৰ বাটত ঠিয় হয় আৰু তেওঁলোকৰ মানসিক বিকাৰৰ সৃষ্টি কৰে।

কিন্তু বিদেশী ভাষাইদি শিক্ষা গ্ৰহণ কৰিব লগাৰ কুফল ইমানতে শেষ নহয়। প্ৰায় বিত্তা আৱস্ত কোৱাৰেপৰা ধৰি ছাত্ৰজীৱনৰ শেষলৈকে তেওঁলোকে এই বিদেশী ভাষাকে থামুচি ধৰিব লগা হয় যদিও, শেষ অৱস্থালৈকে সেই বিদেশী ভাষা তেওঁলোকৰ বাবে সদায় বেৰেবি-বাং হৈয়ে থাকে। ইফালেহেতা জ্ঞান আৰ্জ্জনত পাছ পৰেই, কাৰণ ভাষা আৰ্জ্জনতকৈ জ্ঞান-আৰ্জ্জন প্ৰকৃতপক্ষে শত-গুণে শ্ৰেষ্ঠ হলেও আমাৰ শিক্ষাত জ্ঞানক পাছলৈ ঠেলি ভাষাৰ কথাহে আগবঢ়া স্বাভাৱিক। গতিকে আমাৰ পাঠ্যপুথি স্বৰূপে যিবোৰ কিতাপ বচা হয় তাত জীৱনৰ লাগতিয়াল বিষয়বোৰতকৈ আকৰহা সাধু আৰু উপন্যাসৰ প্ৰাধান্যই সদায় চকুত পৰি অহা কথা। ইয়াতকৈ আৰু 'অমানুহ' কৰা শিক্ষা কি আছে!

ইফালে মাতৃভাষা আৰু নিজৰ জাতীয় সাহিত্যতকৈ বিদেশী ভাষা আৰু বিদেশী সাহিত্যৰ লগত আমাৰ ঘনিষ্ঠতা স্বভাৱতে সৰহ থাকিব লগা হোৱাৰ লগে লগে নিজৰ ভাষা আৰু সাহিত্যৰ অজ্ঞতা বাঢ়ি যায়। আকৌ জাতীয় সাহিত্য জাতীয় চৰিত্ৰৰ হাব-ভাব, আশা-আকাঙ্ক্ষা আৰু আদৰ্শৰ অভিব্যক্তি স্বৰূপ; ইংৰাজী সাহিত্যত ইংৰাজ জাতিৰ এই সকলো ভাব আৰু আদৰ্শ ফুটি উঠিছে। তুলনামূলক-ভাবে আমি এই সাহিত্য ভালকৈ যদি ইংৰাজ জাতিৰ জাতীয় চৰিত্ৰ আৰু সভ্যতাৰ আদৰ্শ, ধৰ্ম্ম আদি সকলো বিষয় জানি লোৱা উচিত। ইয়াৰ কাৰণ হৈছে, তেওঁলোক বিদেশী আৰু উন্নত; তেওঁলোকৰ বহুত স্বভাৱ আৰু আদৰ্শ আমাৰ লগত নিমিলে আৰু মিলিব নোৱাৰে, অথচ এনে কিছুমান কথা আছে যিবোৰ আমি তেওঁলোকৰপৰা শিকিব লাগিব। কিন্তু ই কোমল বয়সীয়া মানুহৰ কাৰণে অকল অসম্ভৱেই নহয়, ভয়াবহ কপেই ঠিয় হয়। আমাৰ হেজাৰ হেজাৰ বছৰ ধৰি যি শিক্ষা, যি সাধনা পুৰুষানুক্ৰমে চলি আহিছে আমি তাক এৰিলেও এৰি দি নতুন কিবা এটা লব নোৱাৰো, লোৱাটো অনুচিত বুলিহে বোধ হয়। কিন্তু বিদেশী সাহিত্য আৰু বিদেশী আদৰ্শৰ সংঘৰ্ষত পৰি কুমলীয়া মন স্বভাৱতে সেইফালে ঢাল লয় আৰু তাৰ পৰিণাম সাধাৰণতে ৰব ৰেজাই হয়। অনুকৰণ ইংৰাজ আয়োগ আৱস্ত হোৱা কালত

ইংরাজী পড়িলে জাত যায় বলি বহুত ধারণা আছিল দেখি অনেক বর্ত্তমানৰ গণ্যমান্য অসমীয়া লোকে লুকাই-ছে ইংৰাজী পঢ়িছিল। এনে আশঙ্কা তেনেই অমূলক নাছিল; কিয়নো ইংৰাজী ছাত্ৰাবস্থৰ ভাষা, ছাত্ৰাবস্থলে প্ৰায়ে ৰুচিকা সেৱন কৰে। গতিকে ইংৰাজী শিকিলে ৰুচিকা সেৱন কৰিব লাগে বুলি অনেক ইংৰাজী ভাষাৰ ছাত্ৰই সুধাদেৱীক পুজি আমাৰ 'গোড়া' সমাজক প্ৰকৃততে ভয় খুৱাইছিল। কব পাৰে, ই তৰ্কশাস্ত্ৰৰ অন্তৰ্গত এটি 'ফেলাছি' বা কুতৰ্ক, তথাপি সংসাৰত অনেকেই এনে কুতৰ্কৰে অনুসৰণ কৰে! বৰ্ত্তমানো আমাৰ অৱস্থা ইয়াতকৈ বৰ বিশেষ উন্নত হৈছে বুলি কব নোৱাৰি। এইসকল লোকৰ স্বভাৱতে নিজ ধৰ্ম্ম, সমাজ পদ্ধতি সকলোতে বিশ্বাস হেৰায়, আৰু ইকালে আন ধৰ্ম্ম আৰু সমাজপদ্ধতিবো মৰ্ম্ম গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰি ইকুল সিকুল দুয়োকূল ভেঙ্গায়।

ইফালে আমাৰ প্ৰকৃত নিজৰ জাতীয় বুৰঞ্জীবো অভাৱ; নিজ জাতিৰ প্ৰাণৰ স্পন্দন বুজি আৰু স্বদেশ-প্ৰেমৰ প্ৰেৰণা লৈ লিখা বুৰঞ্জী আমাৰ নাই বুলিব পাৰি। আমাৰ ছাত্ৰৰ জাতীয় অনুৰাগৰ সঞ্চাৰ হব কেনেকৈ? আমি পঢ়ো বিদেশৰ বুৰঞ্জী, আমি পঢ়ো বিদেশীয়ে লিখা বা বিদেশী ভাবাপন্ন হৈ লিখা স্বদেশৰ নিন্দাপূর্ণ বুৰঞ্জী; গতিকে ভাবেনো আমাৰ নিজ জাতিৰ প্ৰতি হেয় আৰু অশ্ৰদ্ধাৰ ভাব নহৈ হব কি? নিজৰ জাতীয় বীৰসকলৰ পুথা কথা দুৰৱ কথা, তেওঁলোকৰ নামকেইটা জানিলেও তেওঁলোক তৰে! বিদেশী বীৰ-সকলৰ নাম সম্পূর্ণ কণ্ঠস্থ; কিন্তু হলে হব কি? যি নিজ জাতৃক চিনি নেপায়, যি নিজ মাতৃক সেৱা কৰিব নেজানে, সেই দুর্ভগীয়াই বিদেশৰ বীৰসকলৰ খোল কি বুজিব? জগতক কি সেৱা কৰিব?

পঢ়াশালীবোৰো ছোৱালীয়ে শাৰীৰিক ব্যায়াম নিয়মিত-ৰূপে কৰিব লাগে, কিন্তু তাৰ আদৰ্শ কি?—বিলাতত লৰাই ক্ৰিকেট্, ফুটবল্, বেডমিণ্টন্ খেলে; গতিকে আমাৰ লৰায়ো তাকে নকৰিলে শিক্ষা অসম্পূর্ণ বৰ! গতিকে কোৱৰবা, ধৰিফলা আদি কৰিলে ব্যায়াম কৰা নহয়, ই ভুজুৰা কথা! গতিকে পঢ়াশালিবোৰ আছি কিতাপ-চিলট পেলাহেই মাৰা ঢোপ খেলিবলৈ লব; লাগে সিফালে এডাল খৰি ফালিবৰ কাৰণে এটা চাপ মাৰিব বা এখন জেওৱা দিবৰ কাৰণে ৰঙা আই বোগাই ভাই-কাকায়ে হামুযাও কাঢ়িয়ে মৰক। এনেবোৰেই বিজাতীয় শিক্ষাৰ পৰিণাম। ইয়াকে দেখি হে কৰব মন যায়, প্ৰভু, এনে শিক্ষাৰপৰা আমাক ৰক্ষা কৰা!

পৰীক্ষাৰ প্ৰকোপ—"ভূতৰ ওপৰতে দানহ"

এফালে ছাত্ৰৰ মনবপৰা প্ৰকৃত জ্ঞান সাধনৰ ভাব নিৰ্ব্বাসিত হৈছে, আৰু আনফালে পৰীক্ষাত চুব কৰা ছাত্ৰৰ সংখ্যা দোগত দোগে বাঢ়ি গৈ মুধচফুটা এম্.এ পৰীক্ষা পৰ্য্যন্ত পাইছে গৈ। ইয়াৰ প্ৰথম কাৰণ হৈছে এই শিক্ষাৰ অদ্যাবধি বুজিবলৈ কাৰো বাকী নাই; গতিকে এই পৰীক্ষা কণ আপদৰ হাত সাৰিবৰ বাবে নানা উপায়ৰ উদ্ভাৱনা। কিন্তু এই কাৰণৰ শিপত আন দুটি শকত কাৰণ ঠিয় হৈ আছে; সেয়ে হৈছে আমাৰ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ বৰ্ত্তমান উৎকট পৰীক্ষা-প্ৰণালী আৰু প্ৰতিযোগিতামূলক বৃত্তি বা জলপানি দিয়া প্ৰথা।

জগতৰ আন একোটা দৈ লৰহি লাগিব, জ্ঞান পৰিধি বঢ়াবৰ কাৰণে পঢ়া আৰু পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হবৰ কাৰণে পঢ়া, দুটা তেনেই সুকীয়া কথা; ইটাৰ লগত সিটোৰ সম্বন্ধ নিচেই তাকৰ। তাৰ লগতে আছে এইটোতো মৈমান নহৈ নোৱাৰো, পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হবলৈ বা বৃত্তি বা জলপানি ধৰিবলৈ পঢ়াটো আনটো উদ্দেশ্যৰ তুলনাত কোনো জ্ঞানচৰ্চ্চাই নহয়। এই বিষয়ত ইংলণ্ড আৰু জাৰ্ম্মাণীৰ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ এটি সাধাৰণ তুলনা আঁকি দেখুৱালেই যথেষ্ট হব। ইংলণ্ডৰ বিশ্ব-বিদ্যালয়ত সাধাৰণতে পৰীক্ষা আৰু উপাধিৰ জাকজমক আৰু প্ৰাধান্য সৰহ; কিন্তু জাৰ্ম্মাণীৰ বিশ্ববিদ্যালয়ত জ্ঞানৰ চৰ্চ্চা আৰু সাধনা বেছি। জাৰ্ম্মাণীতো পৰীক্ষা আৰু উপাধিৰ দিহা আছে, কিন্তু তাৰ ওপৰত নিচেই কম ভিৰ দিয়া হয়, গতিকে সেই বিষয়ত কৃতকাৰ্য্যতা লাভ কৰা যেনে উচ্চ কথা, তেনে মূল্যহীনো

বিলাতৰ অক্সফৰ্ড আৰু কেম্ব্ৰিজ, এই প্ৰাচীন বিশ্ববিদ্যালয় দুটিত কিন্তু নানা বিধৰ পৰীক্ষা বা উপাধিৰ তেনে জাকজমক নাই। আজিকালি অনেক জাৰ্ম্মাণী প্ৰভৃতি দেশবপৰা 'ডক্টৰ' উপাধি লৈ আহে গৈ। ইংলণ্ডৰো নতুন বিশ্ববিদ্যালয়বোৰত এই উপাধি দিয়া দেখি, এই প্ৰাচীন বিশ্ববিদ্যালয় দুটিতো আজিকালি ডক্টৰ অব্ ফিলজফী আৰু ডক্টৰ অব্ ছায়েন্স উপাধি দিবৰ দিহা কৰিছে। কিন্তু এই দুটি উপাধিত মৌলিক গবেষণাৰ বাবেহে দিহা হয়, মামুলী পৰীক্ষাৰ ফল শকত নহয়। গতিকে প্ৰকৃত জ্ঞান চৰ্চ্চা আৰু পৰীক্ষাৰ উপাধি লাভ কৰা কিমান সুকীয়া কথা তাক সহজে বুজা যায়।

ইংলণ্ডৰ সাধাৰণ বিশ্ববিদ্যালয়বোৰৰ দৰে আমাৰ বিশ্ববিদ্যালয় অধীনৰ শিক্ষাতো জ্ঞানস্পৃহাৰ এনে উৎকট জন্মাব বাবে যে বিশ্ববিদ্যালয়েই দায়ী, তাত সন্দেহ নাই। তেনেহলে জ্ঞানস্পৃহাৰ কথা একেবাৰে বাদ দি কেলে পৰীক্ষাত কৃতকাৰ্য্য হোৱাটোৱেই যেতিয়া আমাৰ শিক্ষাৰ একমাত্ৰ পন্থা হৈ পৰিছে, এনে অৱস্থাত পৰীক্ষাত চুবকৰা প্ৰথাই প্ৰশ্ৰয় পোৱা অস্বাভাবিক নহয় বুলিব পাৰি। অনেকে কব পাৰে, সৰাই নিশ্চিতকৈ পঢ়ি গলে কোনো বিশ্ববিদ্যালয় পঢ়াশালিব নিৰ্দ্ধাৰিত পৰীক্ষাকেইটা দিয়াত কেতিয়াও আমনি পাব নেলাগে; কিন্তু দুবাচনতে ইয়াৰ সত্যতা দেখা নেযায়। বিশ্ববিদ্যালয়ৰ নিৰ্দ্ধাৰিত পৰীক্ষাৰ উপৰিও, কিছুমান ফলেজ আৰু স্কুলত পৰীক্ষাৰ ধুম দেখি ভয় লাগে। এটা পৰীক্ষাৰ ফলাফল ওলাবলৈ নেপাওঁতেই আকৌ পৰীক্ষা আহিল! এনে অৱস্থাত লৰালৰিকৈ পঢ়িব লগা হোৱা বাবে লৰাৰ কোনো বিষয়ত গভীৰ জ্ঞান হব নোৱাৰে; গতিকেই পৰীক্ষা জ্ঞানচৰ্চ্চাৰ পথত বাধাকপে ঠিয় দিয়ে।

হিতীয়তে, জলপানি বা বৃত্তিও ছাত্ৰীয়া ভাল জ্ঞান-পিপাসু ছাত্ৰৰ কাৰণেই হোৱা উচিত; কিন্তু পৰীক্ষাৰ ফলৰ ওপৰত সম্পূর্ণ নিৰ্ভৰ কৰি দিয়া এই জলপানি আৰু বৃত্তি আমাৰ দেশত প্ৰায়ে তেলীৰ মুবত তেল ঢলাৰ দৰেই হয়; ধকৰা শিক্ষক বাৰি পঢ়া বা আন কোনো ধনী মানুহৰ লৰাই হে সাধাৰণতে এই জলপানি লাভ কৰে! মুঠতে এই উৎকট পৰীক্ষা-প্ৰণালীত শিক্ষাৰ আন এটা অভিশাপ; পৰীক্ষা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সৰাই পিছ কথা হোৱা উচিত।

ধৰ্ম্ম আৰু নীতি বিবৰ্জ্জিত শিক্ষা—শোকলগা পৰিণাম

আমাৰ বৰ্ত্তমান শিক্ষাত ধৰ্ম্ম আৰু নীতিৰ অভাৱেই বৰ শোকলগা। ধৰ্ম্মই ধৰাৰ ধৰণী; ধৰ্ম্ম বিশ্বাসৰ ওপৰতেই মানুহৰ শান্তি হব নোৱাৰে, সমাজ পতনমুখী হয়। অথচ এই ধৰ্ম্মৰ বিষয় এই শিক্ষাৰপৰা নানা তৰ্কৰ অবতাৰণা কৰি সাৱধানে বাদ দিয়া হৈছে! সংসাৰত এটি সাধাৰণ মহৎ কথা সকলোৱে দেখিছে, অথচ অতি কম লোকেইহে হয়তো মন কৰিছে—ঈশ্বৰৰ সৃষ্টিত আৰু সমাজত মানুহৰ মূল্য বন সম্পত্তি, বুদ্ধি-বৃত্তি বা শাৰীৰিক বল আদি একোতেই নহয়, মানুহৰ মূল্য কেৱল, থাকে যদি, তেওঁৰ নৈতিক বলত। এয়ে পশু আৰু নৰ-সমাজৰ স্থূল প্ৰভেদ। এই নৈতিক শিক্ষাৰ কথাও আমাৰ শিক্ষাবপৰা নিৰ্ব্বাসিত! তেনে-হলে এই শিক্ষা শিক্ষাৰ এটা কুনাম নহয় নো কি?

ইংৰাজী পাঠ্য পুথিবোৰত সাধাৰণতে আমি নীতি-মূলক পাঠ পাবৰ ভয় কৰিবই লেলাগে; তাৰ ঠাই নানা ফুচুৰি সাধু আৰু উপকথাই ভৰাই থৈছে। কাৰ্লাইল, ষ্মাইলচ্ আদি ইংৰাজী মনস্বীসকলৰ ৰচনা ভূলতকৈ যদি কেতিয়াবা পাঠ্য তালিকাৰ ভিতৰত নিৰ্দ্দিষ্ট হয়। ভাষা শিক্ষাৰ কাৰণে ব্যাইবল্ পুথিৰ কেইইটিমান সাধু বিশ্ব-বিদ্যালয়ৰ ওপৰৰ চটামান মহলাত পঢ়ুৱা হয়; অৱশ্যে সি নীতি শিক্ষাৰ কাৰণে নহয়। দেশীয় পাঠ্য পুথিও ক্ৰমে এই সাঁচত ঢলা হবলৈ ধৰিছে যদিও, কিছুমান তলৰ শ্ৰেণীৰ পাঠ্য পুথিত দুই এটি নীতিমূলক কথা পোৱা হয়। কিন্তু হলে হব কি? সেই নীতি শিক্ষাৰ বাবে অলপ কাণ দিবলৈ শিক্ষকৰ "মুছুৰ" কত? সৰাই পঢ়িলে,—নিছা কথা

নকবা।' শিক্ষকে সুধিলে—'মিছা' কোন 'ছ'। কিন্তু লবাই যি পঢ়িলে তাৰ মৰ্ম্ম বুজিলেনে সুবুজিলে তাৰ বিচাৰ লয় কোনে? আকৌ, লবাই মুখস্থ মাতিলে "মৰমৰ সমান ধৰম নাই।" শিক্ষকে ভাল বা বেয়া শুনিলে; কিন্তু লবাই তাৰ কিবা আগুৱৰি পালেনে নাই তাক একমাত্ৰ ভগৱন্ত বস্তুয়েহে জানে! ইয়াকে বোলে—"ভালে বেয়াই গায় গীত। গোঁসাঁয়ে বোলে মোৰে হিত॥"

আদিবেপৰা অন্তলৈকে আমাৰ শিক্ষাৰ নাট মন্দিৰত এই একে ভেকা ভাইনা। ফলত, আমাৰ লৰা-ছোৱালীৰ মুখৰ কেৱল এবিধ বৃত্তিৰ পৰিচালনা হয় আৰু তাৰে বলতে ভাটৌৰ দৰে শিক্ষাৰ পাঠ আওৰাই শিক্ষিত নামধাৰী হয়, কিন্তু শিক্ষিত নহয়। তেওঁলোকৰ ধৰ্ম্ম, নীতি আৰু সাংসাৰিক জ্ঞান কেনেই ঘোলোলা। এওঁলোকৰ অন্তৰত কোনো ধৰ্ম্মবিশ্বাস শিপাবলৈ সুচল নেপায়, গতিকে তেওঁলোক অলপ বিপদ আৰু নিৰাশাতে অধৈর্য্য হৈ পৰে। এই শিক্ষাৰপৰা ওলোৱা লোকৰ মাজতে আত্মহত্যা পাপৰ প্ৰচলন সৰহ দেখা যায়। এওঁলোকেই অনেক ব্যভিচাৰিতা আচৰণ কৰি সমাজৰ বান্ধ শিথিল কৰিব খোজে, নিজে বসাতৰে ফালে আগবাঢ়ে! শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য মিলন আৰু বিবোধ ভঞ্জন; কিন্তু বৰ্ত্তমান শিক্ষাৰ ফল বিচ্ছেদ আৰু বিবোধ হে দেখা গৈছে। জ্ঞানজীবন আৰু কৰ্ম্ম জীবনৰ তয়া ময়া যুদ্ধ; আমাৰ এই শিক্ষিতসকলে পৰিয়াল, সমাজ আৰু দেশৰ উন্নতি কৰাৰ কথা থাওক পৰি; তেওঁলোকৰ নিজৰ অৱস্থা পুতৌ কৰিবলগীয়া, সংসাৰ তেওঁলোকৰ বাবে বিষময়।

শিক্ষকৰ আসন ইমান নামত কিয়

আগৰ সমাজত শিক্ষকৰ আসন কিমান ওপৰত আছিল, ছাত্ৰৰ কি আদৰ্শ গুৰু ভক্তি; তাৰ উল্লেখ কৰিবৰ আৱশ্যক নাই। আজিকালিও ইংলণ্ড আদি উন্নত দেশত শিক্ষকৰ আসন সমাজৰ বহুত আগত। একমাত্ৰ আমাৰ ইয়াতেই তেনে শিক্ষকৰ আসনৰ এই লাঞ্ছনা, ছাত্ৰৰ গুৰু-ভক্তিৰ এনে উৎকট অভাৱ! ইয়াৰ কাৰণ কি?

প্ৰথমতে দেখা যায়, আমাৰ দেশৰ শিক্ষাই কম মূল্যৰ আৰু ইয়াৰ শিকণ মোল আছে তাকো জন-সাধাৰণে বুজে। তাৰ পিছত দেখা যায়, আমাৰ সমাজ ক্ষুদ্ৰ স্বাৰ্থত ইমান অন্ধ, সমাজৰ সন্মান তেওঁ-লোকে ধন আৰু ক্ষমতাৰ তুলাচনিৰ বাহিৰে আন জুখিব নোহাৰে; গতিকে লক্ষ্মীৰ কোপত পৰা শিক্ষক-সকলৰ সমাজত যোগ্য সন্মান নাই। ইয়াৰ বাহিৰে বৰ্ত্তমান শিক্ষক দুৰ্ব্বাৰৰ বেতনভোগী; দুৰ্ব্বাৰে নিৰ্দ্ধাৰিত নিয়ম অনুসৰি কাম কৰিব লাগিব, তেওঁলোকে যি কথা শিকাবলৈ কয় তাৰ ওপৰিও বিশেষ কথা শিকাবৰ অধিকাৰ তেওঁলোকৰ নাই। তাৰ উপৰি, শিক্ষক আৰু ছাত্ৰৰ আগৰ সেই সম্বন্ধ নাই। বহুবৰ মাহৰ ভিতৰত সাধাৰণতে ইংৰাজী পঢ়াশালিসোৱৰ তিনি মাহ আৰু কলেজৰ ছমাহ পঢ়া থাকে; বাকী ন মাহ বা ছমাহৰ ভিতৰৰ ২৫।২৬ দিনীয়া মাহ, আৰু এই দিনবোৰো ৪।৫ বা ২।৩॥ ঘণ্টীৰ। এইখিনি সময় বাহিৰে বাকী সময় গুৰুৰ লগত ছাত্ৰৰ সম্বন্ধ প্ৰায়ে নেথাকে। বৰ্ত্তমান ছাত্ৰাবাস প্ৰথাৰীতৌয়ে ছাত্ৰ গুৰু তেনে ঘনিষ্ঠ সম্বন্ধ কমেই। এনে নানা কাৰণ আৰু শিক্ষাৰ দোষত ছাত্ৰ আৰু গুৰুৰ আগৰ সম্বন্ধ আঁতৰি গৈছে।

ইয়াৰ বাহিৰেও, শিক্ষা-বিভাগত আগৰপৰা গুৰিলৈকে প্ৰকৃত উপযুক্ত লোক বাচি লোৱা নহয়। শিক্ষা-বিভাগৰ কাৰণে যেই সেই লোকেই উপযুক্ত, এয়ে কৰ্ত্তৃপক্ষৰ ধাৰণা বুলি বোধ হয়। শিক্ষা-বিভাগৰ আধা-শেষীয়া ভাত, এয়ে সাধাৰণৰ মাত। এনে অৱস্থাত চকু মেলি ইয়াত কম উপযুক্ত লোকেই হে ভৰি দিবলৈ আহিব। গতিকে বাচবো বাচ স্বকণে থকা বাকী লোকসকলক এই বিভাগে উদ্ধাৰ কৰে; তেওঁলোকে ঘুৰি এই বিভাগক উদ্ধাৰ কৰিব কেনেকৈ?

এইটো ধুকণ কথা, আমাৰ শিক্ষা-পদ্ধতি যিমানেই দুষ্ট হওক উপযুক্ত শিক্ষকে তাৰ অলপ নহয় অলপ

ক্ষতিপূৰণ কৰিব পাৰে, আৰু শিক্ষাপদ্ধতি যিমানেই সম্পূৰ্ণ হওক, অনুপযুক্ত শিক্ষকে তাক অলপ নহয় অলপ দুষ্ট কৰি তুলিব। গতিকে এই বিষয়ত-শিক্ষাৰ আদৰ্শ থকা স্বদেশ-হিতৈষী লোক আৱশ্যক, আৰু এই শিক্ষক-সকলৰ বৰ্ত্তমানতকৈ অনেকগুণে স্বাধীনতা থকা প্ৰয়োজন। দেই অনুসাৰে বিশ্ববিদ্যালয়ে যে-দুৰ্ব্বাৰকী হোৱা উচিত; শিক্ষাৰ বিষয় প্ৰজাৰ বা জনসাধাৰণৰ নিজৰ সম্বন্ধত কথা হৈ উঠিলেহে শিক্ষাৰ উদ্দেশ্যই স্বাধীনতা লাভ কৰিব পাৰিব।

"কঃ পন্থা"—গঠনমূলক উপায়

তেনেহলে স্বভাষাতে মনত থুন্দিয়ায়—নানা দোষত দুষ্ট এই ছাত্ৰ সমাজক নিজ লক্ষ্যলৈ আনিবৰ একো উপায় নাই নে?—নিশ্চয় আছে। দবাচলতে শিক্ষাৰ লক্ষ্য আৰু পন্থা সৎ হলেই ছাত্ৰসমাজো সৎ লক্ষ্যৰ অনুগামী হবলৈ বাধ্য।

পোনতে আমাৰ শিক্ষা সকলো প্ৰকাৰে সৎ হবলৈ এই শিক্ষাৰ অনুষ্ঠানবিলাক আদিবেপৰা স্বাধীন হব লাগিব আৰু দুৰ্ব্বাৰপৰা তাত কোনো বাধ্য-বাধকতা নোৱাৰ নেলাগিব। উন্নত দেশৰ আধুনিক সকলো বিশ্ব-বিদ্যালয়ৰে প্ৰাণ হৈছে এই—স্বাধীনতাই। স্বাধীনতা-হীন শিক্ষাৰ অনুষ্ঠান প্ৰাণহীন, সি জীবিত বা চেতন প্ৰাণী পৰি তুলিব নোহাৰে। জগতৰ সকলো শিক্ষাৰ গুৰিয়ালৈ এই বিষয়ত একে মত।

দ্বিতীয় কথা মাতৃ ভাষাই শিক্ষাৰ প্ৰধান পন্থা হোৱা উচিত; বিদেশী ভাষাইদি শিক্ষা গ্ৰহণ কৰিব লগা হোৱাটো আমাৰ কাৰণে বৰ পুতৌ কৰিব লগা অৱস্থা আৰু দিৱঁতাসকলৰো বৰ শোকলগা ভুল। মাতৃ ভাষাই দি আমাৰ মনৰ যথেষ্ট বিকাশ সাধন হোৱাৰ পিছত হে আৱশ্যকীয় বিদেশী ভাষা আৰু সাহিত্য আমাৰ অৱশ্য-পাঠ্য হব পাৰে। ই ছাত্ৰৰ মানসিক স্বাস্থ্য আৰু জাতীয় সাহিত্য, উভয়ৰ পক্ষেই উপকাৰী।

তৃতীয় কথা, শিক্ষাৰ ফালে সৰ্ব্ব-সাধাৰণৰ আৰু দুৰ্ব্বাৰৰ সমৰ্থক সাহী-আইৰ মমৰ নহৈ প্ৰকৃত মাতৃস্নেহ হোৱা উচিত। তাৰ বাবে শিক্ষা-বিভাগত নিচেই তলৰ পৰা একেবাৰে ওপৰ খাপলৈকে উপযুক্ত শিক্ষক উপ-যুক্ত বেতনত বাহাল লাগিব। শিক্ষাৰ আদৰ্শ থকা উপযুক্ত লোকক পোনতে ভালকণে শিক্ষা দি আৰু পৰীক্ষা কৰিহে এই বিভাগত সোমাবলৈ অনা উচিত।

বিলাত আদিৰ দৰে, আমাৰ প্ৰাথমিক শিক্ষা অবৈতনিক আৰু বাধ্যতামূলক কৰিব লাগে। কিন্তু এই খোৰ শিক্ষাৰ পৰিধি বৰ্ত্তমানতকৈ অলপ বহলাই লৰা-ছোৱালীৰ বাৰ বছৰমান বয়সত সাং ছোৱালী জোখাবে কৰা উচিত। এই অৱস্থাতে লৰা-ছোৱালীয়ে সংসাৰৰ সাধাৰণ আৱশ্যকীয় কথাবোৰৰ পঠ ভালদৰে পাব লাগে, যাতে অনেকে অই অৱস্থাতে শিক্ষা সাং কৰিলেও সংসাৰত ভালদৰে চলিব পৰা হয়, আৰু শিক্ষিত বুলিও সাধাৰণ হিচাপত গণ্য হব পাৰে। এইমতে প্ৰাথমিক শিক্ষা বৰ্ত্তমানৰ প্ৰায় দ্বগুণ ছাত্ৰবৃত্তি জোখৰ হব।

ইয়াৰ পিছত উচ্চ বিদ্যালয়; অৰ্থাৎ প্ৰায় তেৰ বছৰমান বয়সপৰা ইংৰাজী শিক্ষা আৰম্ভ কৰিব পাৰি। ইয়াৰ লগতে সংস্কৃত আৰু ফাৰ্ছী, উৰ্দ্দু ভাষাবো শিক্ষা আৰম্ভ হব লাগে। কিন্তু এই অৱস্থাতে নিজ মাতৃ ভাষাই শিক্ষা গ্ৰহণৰ মূল ভাষা থাকিব আৰু ইংৰাজী ভাষা সংস্কৃত আদিৰ স্থানীয় হব। যি সকল ছাত্ৰ বিশ্ববিদ্যালয়ত পঢ়িব খোজে তেওঁলোকে ইয়াক ওপৰিও বিষয় স্বকণে লব পাৰিব। এই অৱস্থাত দৃষ্টি, বাঢ়ৈৰ কাম আদি আৰু বিজ্ঞান বিষয়ৰ কিছু-মান কথাও ভালদৰে শিকা দিয়া হব, যাতে এই উচ্চ বিদ্যালয়ৰ শিক্ষাই সাধাৰণৰ কাৰণে যথেষ্ট ওপৰ শিক্ষা হয়।

তাৰ পিছত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষা। ইয়াতো ইংৰাজী ভাষা শিক্ষাগ্ৰহণৰ বাধ্যতামূলক ভাষা নহব, কিন্তু যাৰ ইচ্ছা সি ইংৰাজী সাহিত্য বিশেষভাবে শিক্ষা কৰিব পাৰিব। বিশেষ দীনস্পন্ন ছাত্ৰইহে যাতে এই বিশ্ব-বিদ্যালয়ৰ শিক্ষা পাবলৈ উৎসাহ পায়, তাৰ হিহাও আৱশ্যক। এইসকল ছাত্ৰৰ ভিতৰলৈ বিশেষজ্ঞবোৰে

যাতে কোনো বিষয়ত গবেষণা কৰিবলৈ চল পায়, তাৰো চেষ্টাৰ প্ৰয়োজন।

উচ্চ বিদ্যালয়ৰ আৰু কলেজৰ ছাত্ৰৰ কাৰণে ছাত্ৰাবাস থকা বেডিডেন্সিয়েল প্ৰথা অতি আৱশ্যকীয়। পঢ়াশালিৰ বাহিৰে ই শিক্ষাৰ অন্যতম প্ৰধান কেন্দ্ৰ। বৰ্ত্তমান অনেক ছাত্ৰ উপযুক্ত অভিভাৱকৰ শাসনৰ অভাৱত আৰু পাৰিপাৰ্শ্বিক দুষ্ট অহাৰ দোষত শাসনৰ অতীত হৈ পৰে, আৰু সিহঁতৰ দোষতে তেনে অনেক ছাত্ৰ আকৌ নষ্ট হয়। ইয়াৰ প্ৰতিবিধান স্বৰূপেও এই বেডিডেন্সিয়েল প্ৰথা অতি আৱশ্যকীয়। বহুতৰ মনত গুকুবি হব পাৰে, অনেক অভিভাৱকে লৰাৰ ছাত্ৰাবাসত থকাৰ খৰচ যোগাব নোৱাৰিব। কিন্তু এই খৰছ যাতে অতি কম হয়, আৰু পঢ়াৰ বাহিৰে আন সময়ত লৰাৰ শাৰীৰিক পৰিশ্ৰম যাতে কোনো অৰ্থকৰী লাভত লগাব পাৰি তাৰেই চাব লাগিব।

দৰ্জ্জি আৰু বাঢ়ৈৰ কাম, কোৱমৰা, খৰিফলা, হৱনজা, শাক-পাচলি কৰা আদি কাম এফাকৈ যেনেকৈ লাগতিয়াল সাংসাৰিক বিষয়ৰ শিক্ষা হব, আনকালে তাৰপৰা অৰ্থকৰী সহায়ো হব; এই দুইটাৰ ফলস্বৰূপে লৰাৰ আত্ম-নিৰ্ভৰ আৰু কামৰ মৰ্য্যাদাৰ জ্ঞান বাঢ়িব। লাগতিয়াল সকলোবিলাক কাম কৰি লৈ নিজে বন্ধা-বঢ়া কৰি খোৱা আদিও এই দুই বিষয়তে উপকাৰী।

ইয়াৰ বাহিৰেও, সাঁতোৰা, গছত উঠা, নাওবোৱা, সঙ্গীত শিক্ষা আদি বিষয় সিহঁতৰ দৈনিক কাৰ্য্যাবলীৰ ভিতৰত পৰিব লাগিব। তাৰ উপৰি, সভা-সমিতি আদি পাতি নিজৰ মতামত আৰু বুদ্ধি-বৃত্তিৰ পৰিপুষ্টি সাধন কৰিবলৈ আৰু "ষয়ম গ্ৱাউট" আন্দোলনৰ দৰে সমাজ সেৱা শিক্ষা কৰিবলৈ লৰাই সুচল পাব লাগিব। সামৰিক জগতৰ সকলো বিষয় মুকলিভাবে আলোচনা কৰিবলৈ শিক্ষক আৰু ছাত্ৰসকলৰ স্বাধীনতা থাকিব লাগিব; কিন্তু কৰ্ত্তব্যৰ ত্ৰুটি আৰু ক্ষতি হোৱাৰ আশঙ্কা থাকিলে ৰাজনীতি ক্ষেত্ৰত বিদেশকৰূপে নামিবলৈ দিয়া নহব পাৰে।

ধৰ্ম্ম আৰু নীতিশিক্ষাস্বৰূপে বেলেগ বেলেগ ধৰ্ম্মৰ, ধৰ্ম্ম-পুথিৰ আৰু মনস্বীসকলৰ সাৰ কথা আৰু উপদেশ খিনি পাঠ পুথিৰ ভিতৰৰ পৰা কৰিব লাগিব, আৰু সেই খিনি যাতে ছাত্ৰই ভালদৰে হৃদয়ঙ্গম কৰিব আৰু পালি চলিব পাৰে, তাৰেই চাব লাগিব। মাতৃভাষাই শিক্ষা গ্ৰহণৰ যাই ভাষা হলেও জগতৰ সকলো মনস্বীৰ মত যাতে ছাত্ৰসকলৰ পৰিচয় থাকে তাৰেই বিশেষ লক্ষ্য ৰখা আৱশ্যক। ইয়াৰ বাহিৰেও ছাত্ৰাবাসৰ নিয়ত পুল্লাতে উঠ সদায় গা পা ধুই ব্যায়াম উপাসনা আদি কৰাও তাৰ কাৰ্য্যাৱলীৰ ভিতৰত পৰিব লাগিব। 'ব্ৰহ্মচৰ্য্য আৰু তাৰ আৱশ্যকতা' বিষয় টো সপ্তাহত অন্ততঃ দুবাৰমান নিৰ্দ্দিষ্ট পাঠ থাকিব লাগিব, আৰু লৰাই যাতে বাহিৰত তাৰ অন্যথা আচৰণ নকৰে তাৰেলেকা বিশেষ চকু-বাখিব লাগিব।

বৰ্ত্তমান আমাৰ স্কুল-কলেজবোৰত নিয়মনিষ্ঠা বা ডিছিপ্লিনৰ প্ৰকৃত অভাৱ! ফুটবল্ ক্ৰিকেট আদি খেলে প্ৰকৃততে ইয়াৰ উন্নতি কৰা নাই। লৰাৰ নিদ্রা অনুষ্ঠানবোৰৰ ভিতৰেদি এই বিনয় ভাব ফুটাই তুলিবলৈ চাব লাগিব।

"নহি জ্ঞানেন সদৃশং পবিত্রমিহ বিদ্যতে"

সংচাকৈয়ে, জ্ঞানতকৈ পবিত্ৰ বস্তু আৰু এই পৃথিবীত নাই। জ্ঞানৰ সন্নিস্তা হিয়াত নজলিলে ভক্তিৰ উদ্ৰেক নহয়, কৰ্ম্ম সাৰ্থক হব নোৱাৰে। তেনে পবিত্ৰ জ্ঞান-মন্দিৰৰ নিষ্কাম উপাসক এই ছাত্ৰমণ্ডলী। এওঁলোকেই নিজ প্ৰাণৰ প্ৰদীপেৰে শতেক হিয়াৰ জ্ঞানৰ সলিতা স্পৰ্শ কৰি উজ্বীপিত কৰি তুলিব লাগিব; জগতত জ্ঞান বিস্তাৰ হব, অজ্ঞান আন্ধাৰ আঁতৰি পলাব। জ্ঞান আৰাধনা একশৰণ ধৰ্ম্ম, গতিকে ছাত্ৰ জীৱনত জ্ঞান সেৱক হৈ আমি সকলো ধৰ্ম্ম পৰিত্যাগ কৰি অকল এই ধৰ্ম্মতেই শৰণ লব লাগিব; তেহে তেওঁলোকৰ এই সাধনা পূৰ্ণ হব।

শিক্ষাৰ অন্যতম লক্ষ্য শান্তি, মিলন, শৃঙ্খলা। শিক্ষাই সমাজত নতুন প্ৰাণ, নতুন প্ৰেৰণা, নতুন জীৱনেৰে ভৰা, সুস্থ মন আৰু সুস্থ শৰীৰৰ এটি ডাঙৰ

জাতিৰ সৃষ্টি কৰিব লাগিব। শিক্ষিত সমাজৰ নামে জীৰ্ণ মন জীৰ্ণ কায়ৰ বিতচকুধাৰী কিতাপৰ পোক আৰু ভাকতী ফৰিঙ কিছুমানৰ সৃষ্টি হলেই নহব। শাৰীৰিক আৰু মানসিক উভয় শক্তিৰে বিকাশ সাধন শিক্ষাৰ দান হব লাগিব; তাতোকৈ শিক্ষাৰ যাই ফল হব লাগিব লোকৰ নৈতিক আৰু আধ্যাত্মিক শক্তিৰ বিকাশ।

এটা জাতিৰ শিক্ষিত লোকৰ সংখ্যা জানিবলৈ হলে সেই জাতিৰ কিমান লোকৰ নামৰ শেহত ইংৰাজী বৰ্ণমালাৰ কিছুমান বচা বঙা আখৰ লগোৱা আছে বা কিমানৰ নামৰ আগত বঙ্গ ঘৰীয়া উপাধিৰ "ছাইনবড্" আছে, তাৰ লেখ বুজ কৰিবলৈ নেযাওঁ; সেই জাতিৰ শিক্ষিত লোকৰ সংখ্যা জানিবলৈ হলে সেই জাতিৰ শক্তি, সম্পদ, শিক্ষা, উচ্চ আদৰ্শ আৰু সুমহৎ ফাললৈ মাথোন লক্ষ্য কৰিম। শিক্ষিত সমাজৰ চিন বিনয়, স্বদেশ প্ৰীতি, মাতৃ-ভক্তি, জ্ঞান-স্পৃহা, সত্যানুৰাগীতা। বহল মন, নিৰপেক্ষ বিচাৰ, হাতে মুখে এক আদি লক্ষণে শিক্ষিত জনক চিনাই দিব লাগিব। অকল মন আৰু দেহৰ উৎকৰ্ষই নহয়, কৰ্ম্ম শক্তিৰ উৎকৰ্ষও শিক্ষা-লাভৰ নিদৰ্শন হব লাগিব আমাৰ দিনটীয়া জীৱনতো প্ৰত্যেক শিক্ষিত লোকে আদৰ্শ গৃহস্থী, আদৰ্শ লোক স্বৰূপে সৰ্ব্বত্ৰ নিজ প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিব লাগিব। মুঠতে, এজন শিক্ষিত লোক শিক্ষিত জানীয়েই হব লাগিব, 'শিক্ষিত মূৰ্খ' হলে নচলিব।

শিক্ষিত লোকসকলে সমাজত এটি ভালমানুহৰ, প্ৰকৃত 'জেণ্টলমেন' শ্ৰেণী গঢ়ি তুলিব লাগিব। এওঁলোকৰ অকল গোহাটি চিকাচনা আৰু শিহাত ধোবাই ধোৱা হলেই নহয়; ভাৰ আৰু কাম উভয়তে তেওঁলোক এনে চিকাচনা আৰু ধোবাই ধোৱা হব লাগিব। এওঁলোকৰ 'মোলায়াম' মাত 'মোলায়াম' ফাকি প্ৰবঞ্চনা হব নেলাগিব। এওঁলোক বাহিৰ ভিতৰ সকলোভাবে 'মোলায়াম' হব লাগিব; অৰ্থাৎ লোক নামত যেনে ভদ্ৰ, কাম, কথা, আচাৰ-ব্যৱহাৰ সকলোতে তেনে হব লাগিব। দিনটীয়া জীৱনৰ সকলো কথাতে নিজৰ পৰিতুষ্টি পাছ আৰু আনৰ পৰিতুষ্টি আগ কৰি প্ৰকৃত লোক-সেৱকৰ স্বৰূপে চলিলে হে প্ৰকৃত ভদ্ৰ আৰু শিক্ষিত বুলিব পৰা হয়।

শুদ্ধীয়া স্বৰূপে যি জীৱন-যুদ্ধ ব্যক্তিগত, যুটীয়া বা সামাজিকভাবে সেই জীৱন-যুদ্ধ জাতিগত। এই জীৱন-যুদ্ধত আমি সৎভাবে কাম কৰি আত্মৰক্ষা আৰু আত্মপ্ৰতিষ্ঠাৰ বলেৰে নিজক বিজয়ী বুলি চিনাকি দিবই লাগিব; নহলে আমাৰ মনুষ্যত্ব অপৰিপূৰ্ণ বুলি বুজিব লাগিব। কিন্তু এই জয় লাভ সৎ আৰু ন্যায্য উপায়েৰে হব লাগিব, আনৰ স্বাৰ্থ আৰু সম্পদ অপহৰণ কৰি জয়লাভ কৰা পৰাজয় মাথোন। নৈতিক বলেই মনুষ্যত্বৰ একমাত্ৰ কীৰ্ত্তিস্তম্ভ; তাৰ চৌপাশেই সমাজ আৰু জগতৰ শান্তি আৰু পৰমেশ্বৰৰ উদ্দেশ্য বিজয় পতাকা উৰাব লাগিব।

ববৰকৰাৰ ভাবৰ বুৰুৱাণ

সুখৰ কথা যে পলমীয়া তৃতীয়টো বুৰুৱণি বাঁহৰোৱা ধৰা নপৰিল। আজি মই দুবাই শুই উঠি মোৰ লেখা-পঢ়া কৰা মেজৰ কাষত বহিছোঁ। মাথোন এনেতে মোৰ টেকেলাই আনি তাক মোৰ আগত হাজিৰ কৰিলেহি। এই বুৰুৱণিটো লিতা আৰু ডহাতুৰ। কিন্তু লিতা হলে কি হব?—লিতা, দুহালিৰ মিতা। মোক দেখি ডহুৱে সি ঠেকুৰ্‌ ঠেকুৰ্‌ কৰে কঁপিবলৈ ধৰিলে। ইয়াক কত গালি বুলি মই টেকেলাক সুধিলত, টেকেলাই কলে;—

দেউতা, আক মুহুমিৰ; ইয়াক যত পাই ধৰি আনিছোঁ, দেউতাই শুনিলে হাঁহিয়েই মৰিব। প্ৰথমতে ইয়াক লক্ষীমপুৰৰ খোলাভাটি এখনৰ কাষত এজাক মদঘীয়ে সৈতে বহি মদ খাই ডবক মাৰি থকা দেখিলোঁ। অলপ আৰ কৈ ইহঁতৰ কথা শুনি আছিলোঁ দেউতা। দেখিলোঁ, জাকেই মতলীয়া হৈ পকি পৰিছে। দেখিলোঁ, হঠাৎ এটাই উঠি আন এটাৰ গালত টাপোৰ কৰে চুবা এটা থালে; আৰু তাৰেই যে তাৰ নৰৈ মৰম লাগিছে, সেইটো এপাচীমান মুহুমি কথাবে তাক জনালে। সিকাল এটাই কেইবাটাও গীতৰ একো ডোখৰ ভিজি আনি জোৱাফোন্দা দি নগীত এটা নাজি সেইটো গালে; আৰু আন গোটাদেকে বাঃ বাংকৈ তাক শলাগিবলৈ ধৰিলে। এটাই ডঙা ডঙা ইংৰাজীবে কিবাকিবি কৈছিল, আৰু বাকীবোৰে সান মিহলি হিন্দুস্থানীবে তাৰ জবাব দিছিল। এটাই সিহঁতৰ কাষতে দীঘল দি পৰি নাক ঘোৰোঁৱাই মহা সুখে ফুৰ্‌ জুৰি শুই আছিল। এটাই কৰবাৰপৰা লাখুটি এডাল আনি আন এটাৰ মুখত তাৰে টাঙোন এটা মাৰিবলৈ যাওঁতেই, যাক মাৰিবলৈ সৈতে সি তাৰ হাতবপৰা লাখুটিডাল খাপ্‌ মাৰি ধৰি কাঢ়ি লৈ, দেশৰ যতবোৰ বেয়া মাত আছে, সেইবোবেবে তাক গালি পাবিছিল। এটাই দেশী, বিলাতী সকলো বিধ নাচবে সমাবেশ কৰি দেখুৱাই অলিয়াবলিয়াকৈ নাচিছিল; আৰু আন এটাই অনাঃকতে, বোধ কৰো তাৰ পুৰণি বেজাৰ মনত পেলাই লৈ দুবাওবাহে কান্দিছিল। তাৰ কথা দেখি আৰু এটাই কান্দি কৈছিল, যে তাৰ ষোল বছৰীয়া বৈধীহেকে তাক ভাল নাপায়। দেউতাৰ মৰম এই ডাকত-জিলিকা বুৰুৱণিটোবে এটাইবে মাজত থিৰ দি লপ্‌লপ্‌ কৰে কিবাকিবি বকুতা দিছিল। একো একোবাৰ ই গান্ধী মহাৰাজক গালি পৰা শুনিছিলো। কাৰণটো, মহাত্মা গান্ধীয়ে মানুহক মদ খাবলৈ হাৰ দিছে। মই ইয়াক কাৰ চাপি গলত, ই মোক দেখি তাৰপৰা এনে এটা তৰানা ছিগা লব দিলে যে মই পিছে পিছে খেদা দি গৈয়ো তাক ধৰিব নোৱাৰিলোঁ। খন্তেকৰ পিছতে হঠাৎ ই কৰবাত লুকাই ফাট মাৰিলো। তাৰ পিছত তিন দিনলৈকে ইয়াৰ গুমহুল একেকে পোৱা নাছিলো দেউতা। কিন্তু পুং বিচাৰি নি, বিচাৰি নি, আন তিন দিনৰ মুখত ইয়াক এখন বাটিবোৱা সবাহত ডকত হৈ বহি থকা দেখিলোঁ। সেই সবাহৰ বৰ্ণনা মই দেউতাৰ আগত দিব নোৱোৱোঁ। আমাৰ দেশৰ বৰ সক ভাগেমান মানুহ সেই সবাহত বহিছিল। তেওঁলোকৰ প্ৰত্যেক জনেই ছোনা পৰা ডকত। তেওঁলোকৰ কথা কবলৈ গলে, মোৰ গালৈকে টান পৰিব;—মই দুবীয়া মানুহ দেউতা। ইয়াতে মাথোন কওঁ, যে এই পুতাহে তাত বাটিয়ে বাটিয়ে ফটিকা পি আৰু মঙহৰ "নোনহুকী" আৰু চবাইৰ "থপথপী" প্ৰভৃতিৰ ভজা আৰু সিজোৱা খাই, সবাহত নাম লগাই দিছিল। নামটোৰ প্ৰথম ফাকি মোৰ মনত পৰিছে দেউতা, গাঁও গুনক;—

"দেহাবে ভিতৰে আছে পালে বাঘে,
পিছলি পৰিবা চাবা।"

মই বাহিৰবপৰা বাবৰ জলঢাইদি জুমি চাই আছিলো। কিন্তু বাহিৰত থকা ইহঁতৰ কোনো পহৰীয়াই গম পাই মোৰ ফালে খেদা মাৰি অহাত মই বিশ্বাসৰদে ঢাপা পলাই গুচি আছিলোঁ। তাৰ পিছত সাৰিনৈকে ইয়াৰ কোনো ফুটকে উলিয়াব পৰা নাছিলোঁ। মহা লুকাচুৰীকৈ ইয়াক প্ৰাণপণে বিচাৰি ফুৰিছিলোঁ। চতুৰ্থ দিনৰ দিনা ইয়াক পালো কিন্তু ডহুৱা গোটা-চেৰেকৰ লগত। দেখিলো ডহুৱা কেইজন আমাৰ দেশৰ ভাল মানুহৰা শাৰীৰ। সেই দেখি তেওঁলোকৰ নাম কেইটা দেউতাক নকৈ অপ্ৰকাশিত ৰাখিলো। কৰবাত ধাৰ-ভগৰ লাগিলে মই দুখীয়া বিপাকত মৰিম দেউতা ঈশ্বৰ! ডাঙৰ ডকত কেইজনে চিলিমত ভাং লগাই থাই মুখেৰে কথাৰ সাতছাল মাৰি আছিল। ই দেখোন হঠাৎ তাৰ মাজতে উঠি চাপৰি বজাই এবাৰ নাম লগাই দিলে, আৰু এটাই কেইজন ডহুৱাই কিসিনি মাৰি উঠি হাত চাপৰি বাই নামমাৰ গাবলৈ ধৰিলে। নামমাৰ মোৰ মনত আছে দেউতা;—

"ভাং খাই পগলা হলা মহাদেউ,
ভাং খাই পগলা হলা।
বৈকুণ্ঠৰ পৰা গঙ্গাক নমালা,
জটাতে লুকুৱাই থলা॥"

মই আঁতৰবপৰা আলেমলেপ চাই থাকি তাৰপৰা সাউৎ কৰে গুচি গলো কাৰণ ডহুৱা কেইজন দেউতা; ডাঙীয়াৰ শাৰীৰ বংলোক।

তাৰ পিছত আৰু তিন দিন গল; ইয়াক কানী-চাৰ মেল এখনত দেখা পালো। ডিবুকৰ ফালৰ বহাগপুজাৰ বাগিচাৰ সীমাৰ বাহিৰত থকা ফালুকুলি এখনত। সেই মেলত বাগিচাৰ কুলি আৰু ওভৰ গাৱঁৰ কেইবাটাও ডেকা আৰু আদহীয়া মানুহ আছিল। ই সিহঁতৰ মাজত বহি কেইটা টিকিবা পুৰিলে, তাৰ লেখ পাইবিলো দেউতা। ইহঁতৰ ভিতৰত আলচ চলিছিল, গান্ধী মহাৰাজ আৰু তেওঁৰ ফৰীয়া ভলণ্টীয়াৰবোৰক বধ কৰিবলৈ। কাৰণ, তেওঁলোকে কামি খোৱা বন্ধ কৰিবলৈ গৈছে দেখি। ইহঁতৰ মনত এটা ধাৰণা হৈছে, সেইটো ভুলেই নে কি কব নোৱাৰো, সম্ভৱতঃ ভুল, যে গৱৰ্ণমেণ্ট কানিৰ ফৰীয়া আৰু গান্ধী মহাৰাজৰ মোৰ বিপক্ষ। সেই দেখি ইহঁতে ইহঁতৰ মেলত কথায় কথায় গৱৰ্ণমেণ্টক একোজোলোকা আশীৰ্ব্বাদ দিছিল, আৰু গান্ধীৰ ফলীয়া বোৰক গালি পাবিছিল। সিহঁতৰ মেলৰ ডবক উঠাতেই মই সিহঁতৰ মাজত গা দেখা দিলোহেঁ। সেইজিনা মই ভেদুৰুম নকৰি, ইচ্ছা কবিহেই মুবত বঙা পাগুনী মাৰি আৰু কঁকালত দেউতাৰ নাম থকা চাদৰখন লগাই গৈছিলো। মোক দেখি সিহঁত এটাইকেইটা ভয়তে চেপেটা লাগিল, আৰু কুঁজা হৈ মুবটো দোৱাঁই বল। মই দুবাৰ কি এবাৰ ডবিয়াই কথা কলত, এটাই মুবটো নড়াটকে যেনে আছিল তেনেকৈ থাকিহেই কলে,—"টেকেলা দেউতা, মোক নবধিবা। কাৰণ মই ইয়াত নাই। মই মানুহ নহওঁ টেকেলা দেউতা! মই ভলা বুটমাৰ এটা হে। কোনবাই এই বুটমাৰটো ইয়াতে পেলাই গল বুটলি লৈ মাবলৈ পাইবিলে।" আন এটায়ো সেই কাৰণে থাকি মাত লগালে,—'মহো নাই, টেকেলা হজুৰ! মই কুঁহিয়াৰ এডকলাহে, এইবিনিতে "বেঙাবিছ মাল" হৈ পবি আছোঁ।" চুকৰপৰা এটাই মাত লগালে "মই হলে আন একো নহওঁ টেকেলা ককাই! তোমাক খোলা কথাষাবকে কৈ দিলো। মই গৰাকী নাইকিয়া খালি বঁহৰ ছোকাটোবে, ইয়াতে কাতি হৈ পবি আছোঁ। সঁচাকৈ কৈছোঁ, মোৰ উঠিবৰ শকতি নাই-কিয়া ককাই!" আন এটাই আনফালপৰা মাত লগালে, "মোবো তেনেকুবা অবস্থাই টেঙেলা কাই! মই আন কোনো নহওঁ এগাম্মোচ গুড়হে মাথোন। চুপে-ভাগবে ইয়াতে পবি আছোঁ, এতিয়াই মই মলঙি যাম।"

ইয়াৰ ফালে চাই মই ডকবা মাত দি ইয়াক সুধিলো;—তই ইয়াত কিয়? ই কলে, "মই টিকিবাৰ দোৱাঁহে! ইয়াত কেনেবাকৈ উবি ওলালোহি। মই ফুবিবলৈ আছিছিলো। তুমি মোৰ ওচৰবপৰা আঁতবি যোৱাঁ। তোমাৰ নাকত মুখত মই নোমাৰ লাগিলে, তুমি কাহতে তৎমত এবিবা। তোমাৰ তাদৰ নিমিত্তে হে মই কথাষাৰ কলো।" ইয়াৰ কথা

শুনি যদিও মোর ববকৈ হাঁহি উঠিছিল, তথাপি হাঁহিটো 'বর্দাস্ত কবি' ইয়াক হেজেবা মাতেবে কলো—"ধোৱাঁকো ধবি লৈ যাব পবা ক্ষমতা মোব আছে। উঠ, এতিয়াই মোব লগত বল, টেঙবালি নকবিবি। মই তোক ধবি চোচোবাই নিব লাগিলেও নিম।" মোব টান কথা শুনি ই উঠি সুবসুব কবে মোব লগত গুচি আহিল। এয়ে ইয়াব ইতিহাস দেউতা।

মই হাঁহি টেকেলাক কলো, ই যদি সঁচাকৈয়ে ধোৱাঁহে, তেন্তে ইয়াক এতিয়া লৈ গৈ মোব সেই ধোৱাঁচাওত তুলি থৈ দে গৈ। পিছত ইয়াব বিচাব হব।

কৃপাবব।

মোব মাতৃমুখ দর্শন

আমি ডিব্রুগড় পোহাব দিনাই, বাতিবেপবা তাত ববষুণব ওবা পাতিলে। ববষুণ চেলেংপেটে বিধব নহয়; ভালকৈয়ে গা সবকি যোৱা। সেই লেল্‌পেল্ ববষুণ পোন্ধব দিন মানলৈকে চলি সি আমাব তেজ-মজব হাড় মগজু সোপাকে সেঙেটা লগাই পেলাইছিল। ববষুণব দৌবাত্ম্যত আমি কলেকো দুষ্টচিন্তেবে ফুবিবলৈ ওলাই যাব নোৱাবিছিলো। ফলত আমি বাজনৈতিক বন্দীব দবে একে ঠাইতে বন্দীহৈ বলোঁহক;—অৱশ্যে A-class বা B-class Prisoner নহয়, অর্থাৎ আজি-কালি চর্চাব বাহাদুবে শ্রেণীবিভাগ কবাব দবে এ-শ্রেণাব বা বি-শ্রেণীব বন্দী নহয়, detinu অর্থাৎ বাজ-বন্দীহে। কাবণ চাবি বেবব ভিতবতে আমাব আহাব বিহাব আৰু নিদ্রাসুখ নির্ব্বিঘ্নে সম্পাদিত হৈছিল, এই নিমিত্তে, যে সেইবোব বিষয়ব ৱইণ্ট-চুপাবিণ্টেণ্ডেণ্ট অর্থাৎ মুটীয়া তত্ত্বাধাবক আছিল আমাব জী-জোঁৱাই। বেটীয়ে বাচনীব ওপবত খং সবাদি, দিনো আমাব মুবব ওপবত পানী ববষা মেঘব ওপবত আনি শাও ববষি আমাব খং সাবিছিলোঁ। কাইলৈ আঁত হুবিবলৈ যাম, পবশুইলৈ ত'ত চিকাব কবিবলৈ যাম, তাব পিছদিনা নাহত উঠি গৈ ব্রহ্মপুত্র। বালিত বালিভাত খাম, ইত্যাদি কথাব সাতহাঁস বাতি মাবি থাকি কটাইছিলোঁ; কিন্তু পুবা ববষুণে বিধিপথালি কবি আমাক এঠাইলৈ মাবিব লৈ নিদিছিল। স্বর্গব খবব অবশ্যে নাজানো। শুনিছোঁ, তাত হেনো এজন বজা আছে, তেওঁব নাম ইন্দ্র। তেওঁৰকা পুৰীবনো হেনো সুন্দব; আৰু তাব নাম অমবাবতী। বজা থাকিলেই বাজসভা থকাটো দস্তব। পাত্র, মন্ত্রী, সভাসদ, আৰু টেকেলা-বেঙেনা এইবোবো তেওঁব থাকিব লগীয়া কথা। আৰু শুনিছোঁ, স্বর্গব বজাই স্বর্গতো বাজত্ব কবে আৰু পৃথিবীব নব-মনিচবোবব ওপবতো তেনেকুবা কিবা এটাকে কবে; তোমাব মন গলে তাক বাজত্বও বুলি পাবা বাব শাসনো বুলিব পাবা। শাসিত নব-মনিচে সদায় ইবাই এইটো সিবাই সেইটো আমাক দিয়া বুলি বাজাধিবাজ ইন্দ্রক আমনি কবি থকাটোও জানো। বোধকবো নব মনিচব বব আমনিত তং নেপাই বাজা-ধিবাজে এইবাব তেওঁব সভাসংবোব গোটাই বব ডাঙবৰৈ মেল এখন পাতিছিল;—তাত আলোচ্য বিষয় আছিল, পৃথিবীব নব-মনিচক তেওঁলোকে কি দিব পাবিব, কি দিব নোৱাবিব, কি দিয়াটো উচিত আৰু কি দিয়াটো অনুচিত। অথবা দিব লগীয়াটোও কি উপায়েবে দিয়া হব পাবে। কোনে জানে?—কিজানি এইবাব সাতোবন স্বর্গবপবা প্রতিনিধি মাতব মেলুবৈসকলক মাতি আনি মেলখন ডাঙবৈকেয়ে পাতিছিল। শুনিছোঁ, সুবপুবীব সুবেশ্বৰসকলব পেটত সুবা আৰু সক-সুবা নোহোবা শুকতোজন নপবিলে, তেওঁলোকব ভাবনা চিন্তাবোবত খেলিমেলি লাগি পবে, মুখ ভালকৈ মেল নাখায়, আৰু মেল খালেও জিভা ভালকৈ দোবোল নাখায়। আমাব ডাঙব পাতত কথা নিষিদ্ধ; কিন্তু তেওঁলোকব ডাঙব পাততহে ববমঙহব ববমেলগন সিদ্ধ হয়। সেইবেপি ইন্দ্রবধাবাজে, আমি ডিব্রুগড়ব পোবা সবহতে, সুবপুবীব মেলুবৈসকলব নিমিত্তে ববভোজব আয়োজন কবিছিল যেন পাওঁ। আমাব ডিব্রুগমন আৰু ইন্দ্রব ভোজব আয়োজন এই দুটা একে সময়তে পবাটো কাকতালী সংযোগ বুলিয়েই ধবিব পাবি। স্বর্গধনব আয়তন কিমান, কব নোৱাবো, আৰু সেই ববভোজব কোন বস্তু কত খৈছিল, তাকো কব নোৱাবো। আমি তাহানি কলিকতাত থাকোতে দেখিছিলো, ডাঙব বিয়া সবাহত নিমন্ত্রিতসকলৰ খুবাই-বুবাই সুকলমে কাৰ্য্য সমাধা কবিবৰ নিমিত্তে কর্ম্মকর্ত্তাই আহল বহল ডাঙব ঘৰ তেবোঁবীয়াকৈ লৈ ডাঙব বস্তা পাতি সহা কবে। ডিব্রুগঢ়ত ববষুণব কোব দেখি অকস্মাতে মোব মনত খেলাইছিল, যে ইন্দ্রদেববাজে তেওঁব ভোজত ব্যবহার্য্য পানীব ববজকাটো ডিব্রুগড়তে পাতিছিল। ইন্দ্রব কেইকুবি পানীভাবী আছে, সন্দেহ নাজানো। কিন্তু কাৰ্য্য দেখি কুবিৰ কথাই নাই, লাগচেবেকৰ ওপবতেই থকা যেন লাগে। যদি এই অনুমান সঁচা হেন্তে কি কম, কি শুনিবা!—ওবণিকস্তাব লালি যেন হৈ সেই ভাবীবোব ভাবে ভাবে অবিবাম পানী আনি সেই ডিব্রুগড়ত বহুবা জকাত ঢালিছিল! অৱশ্যে এইবোব অনুমানবহে কথা। এনে শাবীব কথাৰ সঁচা-মিছা কোনো বাপব পোৱে প্রমাণ কবিব নোৱাবে।

মই ডিব্রুকত দুদিন থকাব পিছতে, গুৱাহাটীত টেপা খাই থকা আৰু এবি অহা জব আকৌ মোব গাত লক্তিল। সি তাব কপটিক মোব গাত চবিবলৈ এবি গৈ খৈছিল বুলি মই আগব প্রবন্ধত কৈ আহিছোঁ। কোনে জানে—হয়তো, পাণীপাই কপটিয়ে মোব গাত চবি সুবিবা দেখি, গুৱাহাটীতে এবি গৈ অহা সেই তাব জবদ্গব বিজুলী-বাতবি দি মাতি আনিলে? দিবা-গমনব দিন-বাব চোবাব দস্তব এই জবব নাই;—তাক ওচ্ বুলিলেই হল; আৰু সি লবি আহি গা জুবি বহিছে।

জী-জোঁৱাইয়ে আমাক তেওঁলোকব মাজত পাই আনন্দব প্রেবণাত দিনো আমাবৈ হাঁহ মাবি ভাত খুবাবব আয়োজন কবিছিল। সঙ্গীসকলে তাব সদ্ব্যহাব কবে, কিন্তু মই বেচেবাই কোনো দিনা এটোপা-আটেপা খাওঁ, কোনো দিনা ভাতব পাতব আগত বহি টোপাপি বাওঁ, সেপ ঢোকৌ, আৰু তৎপশ্চাৎ উঠি গৈ শয়ন কবো। বন্ধু বান্ধব, মিত্তিব-কুটুম্বপবাও সততে ভোজ-নব সাগ্রহ নিমন্ত্রণ পাওঁ, কিন্তু মোব যাবাই নিমন্ত্রণ বক্ষণ হে হয়, ভক্ষণ নহয়, কাবণ মই যে অক্ষম অর্থাৎ hors de combat থেবোগেবাকৈ কোনো দিনা তেনে নিমন্ত্রণ লৈ যাওঁ, কোনো দিনা নাযাওঁ, আৰু গলেও আহাবব আয়োজনকাৰী নৈব পাবতে বহি তাব কেণ ফোকাবাব চাই থাকোঁ; নহলে কেতিয়াবা তাবে দুলু-এচলু পানী পান কবো। নাইবা শিবত লওঁ; আৰু মোব আগতে সেই ওফোন্দা নৈয়ে মোব patro-nage অর্থাৎ অনুগ্রহ নিগ্রহ লৈ care নকবি অর্থাৎ অপেক্ষা নাবাখি বেগেবে দুইপাব ছাদি বৈ গৈ থাকে। এনেকুবা অবস্থা হৈছিল মোব!

দুর্গাপুজাব দিনচেবেকৰ আগতে আমি ডিব্রুক পাইছিলোগৈ। ডিব্রুকগবীয়া বাইজব উজাহ-আনন্দব কল্লোবব মাজত থিয়েইব গান-বাজনা ইত্যাদিবে পূজা মণ্ডপসমাবোহেবে সম্পাদিত হৈ গল। নবীয়া গাবেই দুদিন এদিন মই তেওঁলোকব আনন্দব ভাগ লৈছিলো; কিন্তু গাত নবীয়াব বাজে গজালি মেলি মোক বিকল কবি পেলাইছিল। চৌদিশে উবি মুবা আনন্দব মুটুকা পবিবাবোবব লগতে নিবানন্দব মহ কেইটাই মোব গাত শুং মুটাই কোনকোনাই ফুবিছিল। যি হওক হর্ষ-বিষাদব সান-মিহলিতে মোব ডিব্রুকগবীয়া দিন কেইটা এক প্রকাবে কাটি গল।

ডাকেমাস বছবব মুবত মই অসমলৈ গৈছিলোঁ; সেইবেলিবেই বোঁ-কবো মোব স্বদেশী বন্ধু-বান্ধবব মোলৈ আগ্রহ অশেষ হৈছিল। তেওঁলোকে সভা-সমিতি পাতি মোক নবীয়া-পাটীপবা টানি নি সেই-বোবত থিয় কবি দিছিল; মহো মবমব অত্যাচাব অতি

হৃষ্টচিত্তেৰে সহ্য কৰিছিলো। বন্ধুবৰ শ্ৰীযুত প্ৰভাতচন্দ্ৰ দাস ডাক্তৰে প্ৰায় দিনো আহি মোক অতি যতন কৰি চিকিৎসা কৰিছিল, আৰু তেওঁৰ যত্নতে মই লাহে লাহে গা-তঙাই উঠিলো। মোৰ কৃতজ্ঞতাৰ আঁজলিৰ বাহিৰে এই উঠি অহা মনোভিৰাম ডাক্তৰ বন্ধুজনৈ আৰু একো নাই।

ডিবুৰুগড়ত গোটাচেৰেক কথাই মোক বৰ সন্তোষ দিছিল। তাৰে দুটা-এটাৰ বিষয়ে কওঁ। প্ৰথমতে মই আনন্দ-বিমিশ্ৰিত আচৰিত হৈ পৰিছিলো ডিবুৰুগৰৰ অসমীয়া তিৰতাসকলৰ গঢ়-গতি আৰু কাৰ্য্যকলাপ দেখি। তেওঁলোক, মই তাহানি এৰি থৈ অহা অসমৰ, মহৰ দয়াত আৰু চেচুকৰ ছাঁত বঢ়া, চুকৰ-বোৱাৰীৰ শাৰীত আৰু নাই। শিক্ষা, দীক্ষা আৰু বাজহুৱা কাৰ্য্যাদিত তেওঁলোক অগ্ৰণী। সকলো সজ কাৰ্য্যতে পুৰুষৰ সমকক্ষ হবলৈ তেওঁলোকৰ আগ্ৰহ প্ৰদীপ্ত। বৰ্ধনশীল সমাজে তেওঁলোকৰ ভৰিত পিন্ধোৱা শিকলি—তেতেলৈ সেই শিকলি সোণৰে হওক বা লোৰে হওক—তেওঁলোকৰ ভিতৰৰ অনেকে ছিঙিছে, আৰু বাকীবোৰো চিঙিবলৈ যত্ন কৰিছে। দেশৰ সেৱাত তেওঁলোকে পুৰুষৰ শাৰীত ঠাই লৈছেহি আৰু অনেক বিষয়ত শামুক-খোজীয়া পুৰুষতকৈও আগ বাঢ়িছে বুলি কলে বঢ়াই কোৱা নহয়। ডিবুৰুগড়ত সভা-সমিতি পতাত তেওঁলোকেই আগ-বঢ়ুৱা হৈ পৰিছে, আৰু বৰ্ধনশীল শাৰীৰ পুৰুষ চুকত ভেকুৰিছে। মাজতে বিমোৰ অৱস্থাত পৰি অসমীয়া তিৰতা শিপিনীসকলে তেওঁলোকৰ অঙ্গৰ ভূষণ বোৰা কটা পৰিহাৰ কৰিছিল। ডিবুৰুগড়ীয়া নতুন তৰপৰ মহিলাসকলে তাক আকৌ সাদৰেৰে হাতত তুলি লৈছে। তেওঁলোকৰ বিনন্দীয়া মুখ মলিয়ন কৰোতা কাণ্ডজ্ঞানহীন পৰ্দ্দাক তেওঁলোকে পৰিহাৰ কৰিছে। আৰু বাচিবলৈ গলে ওৰসীৰ সৰ্ব্বগ্ৰাসী-গ্ৰহণৰপৰা বিমুক্ত হৈ মনোজ্ঞ আংশিক গ্ৰাসগ্ৰহণ বৰণ কৰিছে। নিন্দক সমালোচকৰ সস্তা সমালোচনাবোৰ, সমালোচকৰ আজিকালি অব্যৱহাৰ্য্য দ'তৰ জোলোঙাত সুমাই থবলৈ তেওঁলোকে তেওঁলোকৰ মনৰ বলেৰে পৰোক্ষভাৱে সমালোচকক অনুজ্ঞা কৰিছে। সভা-সমিতিত তেওঁলোকে পুৰুষৰ আগত ওলাই এংকে শাৰীতে বা সমুখতে বহি প্ৰজা সাধাৰণৰ মঙ্গলামঙ্গলৰ বিষয়ত স্বাধীন মতামত প্ৰকাশ কৰিছে,—অথচ তেওঁলোকৰ স্ত্ৰীসুলভ গাম্ভীৰ্য্য আৰু কমনিয়তাৰ এচুলিমানকো হ্ৰাস হবলৈ তেওঁলোকে দিয়া নাই। দুজনা-এজনাই সভাত উঠি এনে সুন্দৰকৈ বক্তৃতা কৰিছে যে অনেক নামজলা বক্তা পুৰুষকো তেওঁলোকে সেই বিষয়ত চেৰ পেলাইছে। ৰামমোহন ৰায়ৰ স্মৃতি সভাত মোক সভাপতিৰ আসন দিয়া হৈছিল। তাত কল্যাণীয়া শ্ৰীমতী যোগদাদেৱীয়ে যিটি বক্তৃতা অনৰ্গল ভাৱে দিলে, মই শুনি সঁচাকৈয়ে পুলকিত হৈ পৰিছিলোঁ; আৰু মোৰ দেশৰ এজনা সম্ভ্ৰান্ত মহিলাৰ সেই বিষয়ত নৈপুণ্য দেখি নিজকে গৌৰৱান্বিত বিবেচনা কৰিছিলোঁ। মই ডিবুৰুগড়ৰ দ্বিতীয় কি তৃতীয় দিনা অৱত শোৱা পাটীত পৰি কেকাই আছোঁ; এনেতে বালিকাস্কুলৰ প্ৰধান শিক্ষয়িত্ৰী আয়ুষ্মতী শ্ৰীমতী গৌৰিপ্ৰভা চলিহাই লগত একুৰিমান গোৱালী ছাত্ৰী আৰু তেওঁৰ সহযোগী শিক্ষয়িত্ৰী জনচেৰেকক লৈ মোৰ আগত ওলাল গৈ। তেওঁলোকৰ মোৰ প্ৰতি কি দয়া আৰু কি আগ্ৰহ! তেওঁলোকৰ মুখত অনাৱশ্যকীয় সংকোচ নাই, ঢোঁতা-মোজা নাই;—তেওঁলোকে তেওঁলোকৰে দেশৰ এই চিৰপ্ৰবাসুৱাক সাক্ষাৎ কৰি সমাদৰ কৰি সন্মানিত কৰিবলৈ আহিছে; আৰু পাৰিলে তেওঁক তেওঁলোকৰ স্কুললৈ আদৰি লৈ গৈ তেওঁৰ মুখৰপৰা দুষাৰ-চাৰিষাৰ কথা শুনিবলৈ ইচ্ছা কৰিছে। কি সুখকৰ দৃশ্য! কি সুন্দৰ ব্যৱহাৰ! শ্ৰীমতী গৌৰিপ্ৰভা আইদেওক অৱশ্যে তেওঁ কলিকতাত কলেজত পঢ়াৰেপৰা মই জানো, আৰু মোৰ নিজৰ জীৱ নিচিনাকৈ তেওঁক স্নেহ কৰো। গৌৰি চন্দ্ৰমাক মাজত লৈ তেওঁৰ সহযোগী নক্ষত্ৰৰূপিনী শিক্ষয়িত্ৰী আৰু ছাত্ৰীসকল যেতিয়া মোৰ আগত উপস্থিত হলহি, অৱত চেপেটা লাগি থকা মই অৱৰ অত্যাচাৰলৈ ক্ষন্তেকৰ নিমিত্তে পাহৰি বিমল আনন্দ অনুভৱ কৰিছিলো। ইয়াৰ কিছুদিনৰ পিছত তেওঁলোকৰ স্কুললৈ

যাইগৈ স্কুল চাই আৰু তেওঁলোকৰ কাৰ্য্য দেখি অতি সন্তোষ পাইছিলো। স্কুলত তেওঁলোকে বাছকৰনীয়া ৰূপৰ বঁটা এটিত যি কাকত এডুখৰি মোক দিছিল, সেই বঁটাটি আৰু কাকত ডুখৰিয়ে সদায় মোক সন্তোষ দি থাকিব। ডিবুৰুগড়ৰ সম্ভ্ৰান্ত মহিলাসকলৰ সভাতো এই লেখকক যিখন অভিনন্দন পত্ৰ মুগাৰ কাপোৰৰ ওপৰত ছপাই দিছিল, সেইখনো নিশ্চয় এই লেখকৰ পক্ষে অতি আদৰৰ সমল হৈ সদায় তেওঁৰ হাতত থাকিব।

ডিবুৰুগড়ৰ থিয়েটৰ অৰ্থাৎ ৰঙ্গশালৰ বিষয়ে একাষাৰ কওঁ। ডেকাসকলৰ উদ্যমৰ ফলত ৰঙ্গশালটি সুদৰ্শন হৈ পৰি সি ডিবুৰুগড়ৰ সমৃদ্ধি বৃদ্ধি কৰিছে। সভা-সমিতি থিয়েটৰ, যাত্ৰা, গান, ভাৱনা প্ৰভৃতি এই ঘৰতে হয়। থিয়েটৰৰ চিত্ৰপটবোৰ অসমীয়া চিত্ৰবিদ্ ডেকাসকলৰ দ্বাৰাই অঁকা হৈছে আৰু সেইবোৰ কলিকতাৰ ব্যৱসায়ী নিপুণ চিত্ৰবিদৰ চিত্ৰতকৈ কোনো গুণে হীন নহয়। নাট্যকলাত ডিবুৰুগড়ৰ সম্ভ্ৰান্ত ঘৰৰ ডেকাসকলে আশাতীতভাৱে উন্নতি লাভ কৰিছে দেখি মোৰ মনত হৰ্ষ উপজিছিল। পেইন্টিং আৰু ফটোগ্ৰাফিত স্নেহাস্পদ মুক্তানাথ বৰদলৈৰ কৃতিত্ব লেখত লবলগীয়া। থিয়েটৰৰ ভালেমান দৃশ্যপট তেওঁৰ হাতৰ। তেওঁৰ ষ্টুডিয়োলৈকো আমি গৈছিলো। তাত তেওঁৰ হাতৰ চিত্ৰবোৰ দেখি বৰ সন্তোষ পালো। তেওঁ যদি সেই ষ্টুডিয়ো অৰ্থাৎ চিত্ৰশাল আনি কলিকতাত পাতি বহে, তেন্তে তেওঁক সেই কাৰ্য্যত চেৰপেলোৱা লোকৰ লেখ সৰহ নহব। ডেকাসকলে পূজাৰ সময়ত কেইবাখনো নাটৰ অভিনয় কৰিছিল। অৱশ্যে এটাইবোৰ দেখা মোৰ কপালত নঘটিল। কিন্তু যিকেইটা দেখিলো, তাতে মোৰ মনে অশেষ সন্তোষ লভিছিল। সাজ-সজ্জা, চিত্ৰপট, ভাৱপূৰ্ণ অভিনয়, সুস্বৰ সঙ্গীত আৰু মনোজ্ঞ নৃত্যত তেওঁলোকৰ বৈশিষ্ট্য দেখা গৈছিল। কালত তেওঁলোকে যে আৰু উন্নতি কৰিব তাত সংশয় নাই। চিত্ৰকলাবিদ শ্ৰীযুত মুক্তানাথ বৰদলৈৰ কৃতিত্ব "কমিক এক্টিঙতো" অৰ্থাৎ হাস্যৰসৰ ভাৱতো পৰিস্ফুট। ডাক্তৰ শ্ৰীযুত প্ৰভাতচন্দ্ৰ দাস আৰু জনদিয়েকৰ অভিনয় কলিকতাৰ থিয়েটাৰৰ বিখ্যাত অভিনেতাসকলতকৈয়ো কোনো গুণে কম নহয়। মাথোন এটি কথা ডিবুৰুগৰীয়া ডেকা বন্ধুসকলক জনাই থওঁ,—যেন তেওঁলোকৰ যত্নত মৌলিক অসমীয়া নাটৰ অভিনয় সৰহ হয়। অৱশ্যে তেনে নাটকৰ যে আটক, সেইটো জানো। যি হওক, ভৱিষ্যতলৈ সেই আটক গুচিব বুলি আশা কৰিলো। বিদেশী নাটক অসমীয়ালৈ ভাঙি অসমীয়া ৰঙ্গশালত অভিনয় কৰাটোত অনেকে দায় ধৰে। ময়ো তেনে কাৰ্য্যত বৰ সন্তোষ পাওঁ, এনে নহয়। কিন্তু বিদেশী ভাষাৰ নাটক একেবাৰেই আমাৰ ৰঙ্গশালৰ বাহিৰ কৰি দিয়াটোৰো মই বিৰোধী। অৱশ্যে যদি তাৰ অনুবাদ প্ৰকৃত অসমীয়াৰ অনুবাদ হৈ অসমীয়াৰ পেটত সি জীৰ্ণ খোৱা হয়। ভাল বিদেশী নাটকৰ উৎকৃষ্ট ভাৱসম্পদেৰে অসমীয়া সাহিত্যৰ সৌন্দৰ্য্য বঢ়োৱাটো অতি শোভন কথা,—যদি সেই ভাৱ-সম্পদক বাৰেবঙলুৱা অসমীয়া নকৰি আচল অসমীয়া কৰি দিয়া যায়। ভাৰতৰ নানা দেশৰপৰা মানুহ আহি অসমত বসতি কৰিছে। যদি সেইবোৰে অসমক সৰ্ব্বতোভাৱে বৰণ কৰি অসমীয়া হৈ যায় তাৰ দ্বাৰাই অসমৰ আপদ নাবাঢ়ি সম্পদ হে বাঢ়িব। এনে গঢ়েৰেই পুৰণিকালৰেপৰা অসম পৰিপুষ্ট হৈ আহিছেও। কিন্তু অসমীয়াৰ বৰসবাহত যদি কোনোবাই অসমীয়াৰ দৰে চাপৰি বজাই বা তাল লৈ নাম নাগাই, খোল কৰতাল লৈ—

"দয়াল দয়াল, দয়াল বলে ডাকৰে ৰসনা।
যাৰে ডাকলে হৃদয় শীতল হবে যাবে যম যন্ত্ৰণা॥"

এনে বঙলুৱা সংকীৰ্ত্তন মেলি দিয়ে, তেন্তে সি অসমীয়াৰ বৰসবাহত হাঁহৰ মাজত কালী হৈ পৰি খেলিমেলিহে লগাব, শোভা নকৰে। Hybrid অৰ্থাৎ এধাকেচেলুৱা সান মিহলি আহাৰে পেট গোমাই তাত বিপ্লৱৰ হে সৃষ্টি কৰিব, শান্তি সৃষ্টি নকৰে। এই কথা মনত ৰাখি আমাৰ নাট্যকাৰসকলে বিদেশী নাটৰ অসমীয়া ভাঙনি কৰিবলৈ গলে মঙ্গল, নতুবা অমঙ্গল। তাহানি কলিকতানিবাসী জনচেৰেক অসমীয়া ছাত্ৰে লগ লাগি ছেক্সপিয়েৰৰ Comedy of Errors অসমীয়ালৈ ভাঙি তাৰ নাম

ভ্রমবন্ধ দি অভিনয় কৰিছিল। অনুবাদকৰ লেখত ৰঙিত এই লেখক পৰা নাহিল, তথাপি তেওঁৰ হাত যে সেই অনুবাদৰ ওপৰত দৃঢ়হৈছিল এনে নহয়। মোৰ বিশ্বাস, ইংৰাজী নাটৰ সেই অনুবাদ একেবাৰেই অসমীয়া হৈ পৰি অসমীয়া সৰ্ব্ব সাধাৰণৰ মন হৰণ কৰিব পৰা হৈছিল। এতিয়াও নতুনকৈ উঠি-অহা ডেকাসকলে তেনে ধৰণেৰে বিদেশী নাট অসমীয়ালৈ ভাঙি ডাঙ অসমীয়া সাজ-পাৰ পিন্ধাই অসমীয়া বঙ্গশালত তুলি দিলে, আমাৰ আশোৱাহ থাকিবলৈ একো নাথাকিব।

শ্রীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা

জাতীয় উৎসৱ

জাতিৰ গাত আজা-পিতা চৈধ্য পুৰুষবপৰা লাগি থকা জাতীয় উৎসৱেই জাতিৰ খাই উধান, দেশৰ ৰাজ-হাড়। আৰু জাতীয় উৎসৱৰ লগত জাতিৰ আৰু দেশৰ ডাঙৰ গণগণীয়া সম্বন্ধ। জাতীয় উৎসৱেই জাতিৰ ভবিষ্যত জীৱনৰ সোণৰ মনামণি। যি জাতিৰ জাতীয় উৎসৱলৈ শ্রদ্ধা ভক্তি আছে, যি জাতিয়ে মিলন থালিটো ধুই পখালি সকলোৱে ভাই ককাইৰ দৰে অকপটে পৰস্পৰৰ মৰম চেনেহ সহায় সহানুভূতিৰে সমাজত বহ ভোজ পাতিবলৈ পালে সাত সাজৰ মুৰত এনাজ পোছা যেন সুখ পায় তেনে জাতিৰে উন্নতি,—সেই জাতিয়েই অফুৰন্ত।

পৰস্পৰৰ মনোভাব সাল সলনি কৰি উন্নতিৰ বাটত খোজ চলাবলৈ জাতীয় উৎসৱেই জাতিৰ খাই উধান। খাই উধানটো হেলেকে-লেকে নোহোৱাকৈ ভালকৈ পুতি লব নোৱাৰিলে, আৰু ভালকৈ বান্ধি-ছুন্ধি, হলপি-মুচি নথহাকৈ বাৰিব নোৱাৰিলে সকলোবে। খাই উদ্দেশ্য এক হলেও মিলনৰ থালিটো বহুৱাই লৈ চাউল কঠা সিজোৱা টান হৈ উঠে, বা সিজাব নোৱাৰি। মিলনৰ থালিটো বহুৱাই লৈ তিনিতেলনী মাৰি সকলোৱে দেখা দেখিকৈ টকলিয়াই খাবলৈ হলে খাই উধানটো আগেয়ে কপকপীয়াকৈ পুতি লব লাগিব, যাতে থালিটো কাতি হৈ বাগৰি নপৰে। এক কথাতে কবলৈ গলে উৎসৱেই মানুহৰ সমাজ-বান্ধনি।

অসমীয়াৰ জাতীয় উৎসৱ তিনিটা। বঙালী, কঙালী আৰু ভোগালী, প্রত্যেকটোৰে গঢ় গতি সুকীয়া সুকীয়া এটাৰ লগত এটাৰ অমিল।

চ'ত আৰু বহাগৰ সংক্রান্তিয়েই বঙালী বিহু। চ'ত শেহ দিনৰ দিনাই ই ফাটফুটি বিবিতি পৰে। এই সময়ত প্রাকৃতিক দৃশ্য অতি মনোহৰ। প্রকৃতিয়ে বসন্তজমক কাচন কাচি ফুলাম বিহা-মেখেলা পিন্ধি ডহা ডমকি ফুলেবে বচা হাঁচটিথম হাতত লৈ ডাঙ্গ আৰোহেক 'বসন্তক' আগ বঢ়াই আনি সখীয়ে কুলি কেতেকীৰ লগত বং তামাছা কৰিবলৈ গতাই নিয়ে। বসুমতীৰ আপোন গাব মঙহবপৰা ওপজা নোম নক্ষত্র-আবৃত ডাঙৰ দীঘল ভব্য কাৱৰ গছ গছনিয়োম কথাকে নকওঁ, মেমেৰা মুকুৰা মেহেডা-মুহা আধা-জীয়া আধা-মৰা উজুটিত পৰি মৰাবোৱেও টানি মাৰি জোৱা জুৰি নিজক তালটি বোলাবলৈ গাব মোট সজা চুচি মাজি জকমকীয়া হৈ গা মুৰ কঁটালি লগৰীয়াৰ লগত মুৰ ডাডি থিয় দিয়ে। তেতিয়া বিপিনে চকু খুলি দেখিবা, আই বসুমতীৰ আপোন গাব তেজ মঙহ-খাই জীয়াই থকা সতি-সন্তান, লৰা-ছোৱালী, গৰু-গাহৰি বোৱে নতুন চোলা-চেলেং পাওবি আদি পিন্ধিব উদিহ পাই, পুণ্ডৰুৱে ডেকা চেঙেৰাটো যেন হৈ, খাই মাত প্রাকৃতিক শলাগি, মন প্রাণ জুৰ পেলাই নিয়া ডেকা হাঁচটিৰ মুখফুৰীয়া বাত হালি জালি পৰম পিতা গৰুখৰক সেহা কৰা, যেনিয়ে চোহা দেখিবা, সকলোৱে বং তামাছা উনাহ আনন্দ। বাওত ৰূপ চাবাৰ

প্রকৃতি দেউৰীয়ে কৃতজ্ঞতাৰ চিন স্বৰূপে পৰম পিতাক আজলিয়ে আজলিয়ে সক ডাঙৰ হবেক বকমৰ বঙা বঙা হালধীয়া ফুল দি হালিজালি নাচি বাগি আনন্দ কৰা, আৰু আনবো মনপ্রাণ হবি নিয়া।" প্রকৃতিৰ ডাঙৰ জোৱাইেক বসন্ত-আগমনত টনকা মাৰি থাকিবলৈ ডাল নাপাই চবাই চিবিকতিবোবেও আনন্দত আপোন-পাহৰা হৈ নানান সুৰেৰে সকলোকে বসন্ত আগমনৰ বাতৰি শুনায়। আৰু লগতে প্রাকৃতিক ধন্যবাদ দি নানান মধুলহিত গানেৰে আশ্চর্য্যময়ৰ অলৌকিক সৃষ্টি কৌশলক শলাগি উজেহ্নে সুৰ দোহাই সেৱা কৰে। এক কথাত কবলৈ গলে এই সময়ত চাবিউফালে পৰমেশ্বৰৰ অলৌকিক সৃষ্টিৰ অতুলনীয় শোভা সৌন্দৰ্য্য দেখা পোৱা যায়।

সংক্রান্তিৰ দিনা গৰু-গাইবোৰক মাহ হালধি আৰু তেল-জুল মৰি দীঘলতিৰ এচাবিবে, "দীঘলতি দীঘলতি দীঘল দীঘল পাত, তোক কোথাও জাত জাত, মাৰ আহিল সৰু, বাপেৰ আহিল সৰু তই হ-বৰ গৰু" এই মন্ত্র বা কথা কাকি মাতি গাঙৰ সকলোৱে লগ লাগি উকলিকত হৈ গা ধুউৱা হয়। সেই দিনা বাতি সিঁইতক বিহু পথাৰে গোহালিত চাকি বস্তি জ্বলাই ঈশ্বৰক ভাব কবি বন্ধা যায়। আৰু মাহুহেও দিনত বিহু-গাখোটা একোখন গাত লোৱা হয়। নতুন বছৰৰ প্রথম দিনতে ধুতি হৈ নতুন উজাৰ আনন্দত কাপোৰ কানি পিন্ধি উৰি আৰু গৰুকো নতুন বিহু পথাৰ একো ডাল গত মেবাই দি পৰমেশ্বৰে যেন গৰু মানুহ উভয়কে নতুন বছৰৰ কামত উত্তীর্ণ কবাই সকলোকে নির্ব্বিঘ্নে বাখে ইয়াকে তেওঁৰ ওচৰত মিনতি কবা হয়। মনত আনন্দ উৎসাহ আৰু মন পবিত্র নহলে কোনো কামেই নিগিজে। সেই দেখি আমাৰ পূর্ব্ব পুৰুষসকলে বছবটো সৈ সবায় আনন্দ উৎসাহ আৰু মনৰ পবিত্রতা থাকিব লাগে বুলিয়েই বোধকবো বছৰৰ প্রথম দিনতে এই গাতনিৰ আগলতি পাতখন পতাৰ এটা প্রথা জাতীয় উৎসৱ বা পৰমেশ্বৰৰ উপাসনাৰ বা একতাৰ শক্তি দেখুৱাবৰ বাবেই হওক পাতিবৈ গৈছে। মাঘ বিহুৰ দৰে এই বিহুত টাংগুচি চোপ খেল আদিব নানা বং তামাছা হয়।

ইয়াৰ পাছতে কঙালি বিহু। কঙালি যে আহল কঙালিয়ে, এই সময়ত বস্ত্র-বাহানিৰ অকাণ পৰে। প্রাকৃতিক দৃশ্যও তেনে চাবলগীয়া নহয়। এই বিহুৰ দিনা প্রত্যেকৰ ঘৰতে মিঠা তেলৰ চাকি জলোৱা হয়। আৰু কোনো কোনোৱে মাহ সবিহতনীতো চাকি দিয়ে। খেতিৰ কাৰণে দেহভঙা পবিশ্রম পিছত কঙাল-ৰূপী আশাধাৰী মানুহে আশাৰ বস্তিগছি জগাই ভবিষ্যতলৈ বাটচাই থাকে। পুহ আৰু মাঘৰ সংক্রান্তিকে ভোগালী বিহু বোলে। ইয়াৰ আগলৈকে খেতিয়কসকলে মুৰ মৰজাহ দি ধান মাহ আদি খেতি কবা শস্য কাটি ছিণ্ডি ঘৰলৈ আনিবলৈ চেষ্টা কবে। বাস্তৱতে ভোগালী বিহু Harvest home এই সময়ত একো এবিধ বস্তুবে নাটনি নপবে। উককা দিনা বাতি গৰখীয়াবিলাকে সঙ্গা মেজি ঘৰত গাঁৱৰ ডেকা ডঙুৱা সৰা বুঢ়া সকলোকে ভোজ খায়। সেই দিনাৰ এনে বিতোপন মধুৰ মিলন দেখিলে সঁচাকৈয়ে মনলৈ পবিত্র ভাব আহে, আৰু অনির্ব্বচনীয় উদাহ আনন্দই খুন্দিয়া খুন্দি কবেহি। শিক্ষা দিবৰ আৰু একতা সূত্রত মেৰ খুউৱাৰ কাৰণেই বোধকবো এনে এটা মধুৰ মিলনৰ তিথি সমাজে পাতি লৈছে। তাত ভোজ খোৱা প্রায় সকলোবিলাকে ওৰে বাতিটো টকা পেপা চোল আদি বজাই নানা তবহৰ বং দেমালি কবি থাকে। সেই দিনা বাতৰতে অসমীয়াৰ বৰ আনন্দৰ দিন। চাবিওফালবপৰা কেবল গীত মাত, পানী হিলৈৰ শব্দ টকাপেপাৰ মাতহে শুনিবলৈ পোৱা যায়। ঘৰত নোহোৱা আম কি বাৰীচুকৰ বাৰী চুখুনীয়েও খুজি মাগি আনি হলেও, সান্ধহ পিঠা আদিব জোগাৰ কবি আনব লগত সমানে ফেবমাৰি ভোগালী বিহুৰ ভোগত উজাৰ। সুখী-দুখী সকলোৱে ভোগ কবিব পাবে বুলিয়ে বোধকবো এই বিহুটোৰ নামকৰণ ভোগালী বিহু। সংক্রান্তিৰ দিনা পুহা সকলোৱে মেজি ঘৰত জুই লগাই দি জুই পুহায়। প্রত্যেকৰ ঘৰতে শক্তি অনুসাৰে ঈশ্বৰৰ উপাসনা কবা হয়। বাতিপুৱা

জা-জলপান খাই বৈ ডেকা ডঙ্গবিলাকে চোপ টাংগুট আছি নানা তবহৰ বংধেমালি কৰে। আগৰ দিনত মহন্তৰ সেনমেলা আদিতো বহু প্ৰকাৰ গোটখাই আনন্দ কৰিছিল। সেইদিনা কাৰো শত্ৰু ভাব নাথাকে। আৰু সেইদিনাবপৰা গৰবীয়াবিলাক বান্দা হিয়া হাতীৰ দৰে মুকলি হয়।

মায়ামৰা সম্প্ৰদায়

(প্ৰাচ্য বিদ্যামহার্ণব বাবু নগেন্দ্রনাথ বসুৰ লেখা ইংৰাজী চিঠিৰ ভাঙনি।)

প্ৰিয় মহাশয়

আপোনাৰ ২।১১।৩০ তাৰিখৰ আৰু তাৰ পিছৰো চখন চিঠি পাইছোঁ। আপুনি যে আদিচবিত, মহামতি গেইটৰ বুৰঞ্জী, চেনচচ্ বিপৰ্ট, জনশ্রুতি ইত্যাদিৰ ওপৰত নির্ভৰ কৰি আমাৰ সম্পৰ্কে ভুল আৰু অমূলক কৈ লেখা কথাবিলাক আপোনাৰ "চোচিয়েল হিষ্টৰি অব কামৰূপ"ৰ তৃতীয় খণ্ডত প্রত্যাখান কৰিম বুলি আমাক জনাইছে এই বাবে আপোনাক ধন্যবাদ জনালোঁ। আপোনাৰ ২য় খণ্ড "চোচিয়েল হিষ্টৰি অব কামৰূপ"ৰ ১৪২ পিঠিত আমাৰ জাতি আৰু মহাপুৰুষ অনিৰুদ্ধৰ বিষয়ে লিখিছে—"তেওঁৰ বংশধৰসকল পিছত তেওঁবিলাকৰ পিতৃ পিতামহ আদিসকলৰ সমাজবপৰা চ্যুত হল আৰু কলিতা জাততে পৰিণত হৈ কলিতা বুলি জনাজাত হৈছে আৰু কলিতা জাতে সৈতে বিবাহাদি আদান প্রদান কৰিছে।" এই কথাত আমাৰ ঘোৰ আপত্তি।

দবাচলতে আমি কলিতা নহওঁ, কলিতা বুলি জনাজাতো নহওঁ, কলিতা জাতে সৈতে বিবাহাদি সম্বন্ধ কৰা নাই। আমি উজনী আসামৰ যি অলপ সংখ্যক কায়স্থ বংশ আছে সেইসকলেসৈতেহে বিবাহাদি সম্বন্ধ কৰোঁ।

আমাৰ মহাপুৰুষ ৺অনিৰুদ্ধদেৱৰ বিষয়ে জনাওঁ—তেওঁ শ্রীশ্রীশঙ্কৰদেৱৰ খুলাকৰ জীয়েক ৺আজলী দেবীৰ গৰ্ভত আদিভূঞা গোণ্ডাডেকাগিৰিৰ ঔৰসত উত্তৰ লক্ষীমপুৰৰ নাৰায়ণপুৰ মৌজাৰ বিষ্ণু বালিকুকি গাঁৱত ১৪৭৫ শকৰ অৰ্থাৎ ৺শঙ্কৰদেৱৰ কোচবেহাৰত ১৪৯১ শকত বৈকুণ্ঠ হবৰ ১৬ ষোল বছৰৰ আগেয়ে জন্ম গ্রহণ কৰিছিল। ৺অনিৰুদ্ধ দেৱ বাল্যবধি ধর্মপৰায়ণ আছিল গৃহত থাকি সকলো শাস্ত্ৰত পৈণত হৈছিল আৰু তেওঁ ৪৫ বছৰ বয়সত যেতিয়া বুজিলে যে শুদ্ধ মনলে আৰু ঈশ্বৰত ভক্তি কৰিব নোৱাবিলে সকলো প্রকাৰ জ্ঞান, বিদ্যা, বুদ্ধি অসাৰ্থক—তেতিয়া তেওঁ ববপোতা মহাসুমা ভবানীপুৰ মৌজাৰ কালজাত থকা মহাপুৰুষ ৺গোপালদেৱৰ তাঁৰে ধর্মশিক্ষা কৰিবলৈ নাৱেৰে ভটিয়াই গৈছিল। ৺গোপালদেৱে তেওঁক নাৱেৰে ভটিয়াই আহা কথা শুনি (বাশাৱলী মতে সপোনতে জানি) তেওঁৰ পোৱালো নৈৰ ঘাটবপৰা তেওঁৰ ঘৰলৈ নিয়াবলৈ এটা নতুনকৈ আলি বন্ধাইছিল। মহাপুৰুষ অনিৰুদ্ধদেৱক আদিভূঞা গোণ্ডাডেকাগিৰিৰ পুত্ৰ আৰু প্রম শঙ্কৰদেৱৰ ভাগিনীয়েক বুলি জানি ৺গোপালদেৱে তেওঁক এইদৰে সম্ভ্ৰম দেখুৱাবলৈ এই আলি বন্ধাইছিল। পিছত মহাপুৰুষ অনিৰুদ্ধদেৱে নাৱবপৰা নামি এই নতুন আলিটক সন্মান কৰি আগৰ পুৱলি আলিযেদিয়ে ৺গোপালদেৱৰ আশ্রমত উঠিলগৈ। এই ঘটনাটিবপৰাই ৺অনিৰুদ্ধদেৱৰ শিষ্য সেৱকসকলৰ পুৱণিকত নাম হৈছে।

৺গোপালদেৱক গুৰু লৈ মহাপুৰুষ ৺অনিৰুদ্ধদেৱে বৈষ্ণবধর্মৰ তত্ত্ববিলাক ইমান ভালকৈ শিকা কৰিছিল যে গুৰু গোপালদেৱে তেওঁক মধুমতী মাগাক নির্মান কৰিবপৰা ক্ষমতা হৈছিল বুলি কৈছিল। পিছত এসময়ত আহোম ৰজা চুবামৃগা বা খোৱা ৰজাই মহাপুৰুষ অনিৰুদ্ধদেৱৰ অলৌকীক ক্ষমতাৰ বিষয়ে শুনি তেখেতক আনুনি আপোনাৰ "চোচিয়েল হিষ্টৰি অব কামৰূপ" গ্রন্থৰ ২য় খণ্ডৰ ১৫১ পিঠিত লেখা পৰীক্ষাটো (অর্থাৎ কলহৰ ভিতৰবপৰা মায়া সৰ্প উলিয়াই আকৌ সেই মায়া সৰ্প নোহোৱা কৰা কামটো) কৰি—তেওঁক **মাক্কামৰা** নাম দিয়ে। অনিৰুদ্ধ নামটো তেওঁক ৺গোপালদেৱে দিছিল। তেওঁৰ আগৰ নামটো আছিল হৰকণ্ঠ গিৰি। তেওঁৰ শিষ্যসকল এনেকুৱা ধর্মত বিশ্বাসী যে, তেওঁবিলাকে নিজ শুদ্ধত বাজে আন কাতো মুৰ নোদোৱাই আৰু ঈশ্বৰ কৃষ্ণত বাজে আন কোনো দেৱ-দেবীক সেৱা নকৰে। এই কাৰণে মাক্কামৰীয়াসকলক মতক অর্থাৎ মস্তক বোলে। পৰবৰ্ত্তী কালত বুদ্ধি স্বর্গনাৰায়ণ ৰজাক কোনোবাই খল দিলে যে তেওঁৰ সভালৈ অহা মাক্কামৰীয়া পাত্ৰ চাৰিজনে তেওঁক সেৱা কৰা নাই। ৰজাই এই কথা শুনি পাত্ৰ চাৰিজনক সোধাত পাত্ৰ চাৰিজনে কৈছিল যে "আমি নিজ গুৰুত বাজে কাতো মুৰ নোদোৱাওঁ।" এই কথাত ৰজাই আঁতৰত দুজন তবোৱাল পথাকিকে পন্তোহাই দুজন পাত্ৰক ছটা তেজী ঘোৰাত উঠি সেই তবোৱাল দুখনেদি সবকি যাবলৈ আদেশ দিলে। পাত্ৰ দুজনে বিজুলী সঞ্চাৰে ঘোৰা দৌৰাই তবোৱালৰ কাষ পাইও মুৰ তললৈ নকবাত উৰুৱৰে মুৰ দুটা তবোৱালত লাগি উৰিবি গল। মাক্কামৰীয়া পাত্ৰৰ এনেকুৱা অসীম সাহ আৰু অটল প্রতিজ্ঞা দেখি ই দুজনক আৰু পৰীক্ষা নকৰি এৰি দি মাক্কামৰীয়াসকলক এই মতকে সংজ্ঞাটো দিছিল। তিনি বছৰ ৺গোপালদেৱৰপৰা ধর্ম শিক্ষা কৰি, তেওঁৰ অনুমতি লৈ আৰু এই ধর্ম অসমত প্রচাৰ কৰিবলৈ আদেশ পাই নিজঘৰ বিষ্ণু বালিকুকিলৈ আহি ১৫২৩ শকত সত্ৰ পাতে। পিছত ডহলাই দৌৰাম্মাত তাত থাকিব নোৱাৰি মৰনৈৰ কাষলৈ আহে, সেই ঠাইত চাৰিওকাষে নাহৰ গছ বোৱাই নাহৰআটি নাম দি সত্ৰ স্থাপন কৰে। ইয়াতে মহাপুৰুষ অনিৰুদ্ধ দেৱৰ গুণগৰিমা প্রচাৰ হোৱাত সকলো জাতৰ মানুহে আহি

তেওঁৰ ধর্মত শৰণ লয়। ৺গোপালদেৱবপৰা এখন শাস্ত্ৰ পোৱা বাবে আৰু তেওঁৰ যোগৰ ক্ষমতা দেখি তেওঁক আন আন সত্ৰীয়সকলে বিশেষকৈ শাক্তপন্থী সকলে হিংসা কৰি আহোম ৰজাসকলত সদায় মিহা-মিছিকৈ আমাৰ পূর্ব্বপুৰুষসকলৰ বিষয়ে লগাব ধৰিলে। তাৰ ফলত আমাৰ চতুর্থ অধিকাৰ ৺নিত্যানন্দ দেৱৰ দিনবপৰা আহোম ৰাজসকলে আমাক নিগ্রহ কৰিব ধৰিলে। চুবামৃগা বা ভগাৰজাই চতুর্থ অধিকাৰ ৺নিত্যা-নন্দদেৱক হত্যা কৰালে। ৺গদাধৰ সিংহই আমাৰ ৭ম অধিকাৰ ৺বৈকুণ্ঠনাথ দেৱক হত্যা কৰালে। এইজনা ৰজাই ৺গোপালদেৱৰ পন্থৰ সকলো অধিকাৰ আৰু ডেকাসকলক ধৰাই নি নামঘৰত বন্দী কৰি পিছত প্রত্যেক সত্ৰবে অধিকাৰ আৰু ডেকাজনক বধ কৰালে। আমাৰ গোঁসাইসকলে "প্রতিহিংসা লোৱাটো" বৈষ্ণৱ সত্ৰ মহন্তৰ কৰ্তব্য নহয় বুলি জানি নীৰবে সকলো অত্যাচাৰ সহি আছিল। কিন্তু যেতিয়া শিবসিংহৰজাই ফুলেশ্বৰী বাণীৰ উচ্চনিচ আমাৰ ৮ম অধিকাৰ ৺চতুর্ভূজ গোঁসাইক হত্যা কৰিবলৈ দিলে (যদিও পৰ্ব্বতীয়া গোঁসাইৰ অনুগ্রহত ৺চতুর্ভূজ দেৱ ৰক্ষা পৰিল) আৰু যেতিয়া ৺কীর্ত্তিচন্দ্র ববৰকৰাই মাহবোৰা মৰাণক হাতী যোগোৱাত ফুট ধৰি আৰু বাঘ মৰাণক ধৰি যোগোৱা বিষয়ত অগৰ ধৰি অভ্যাচাৰ দণ্ড বিধিলে তেতিয়াই এই দুজন মৰাণ মাতব্বৰে ৺অষ্টভূজ গোঁসাইৰ পুত্ৰ ৺সপ্তভূজ (যাৰ অপৰ নাম গাগিনী ববডেকা) ববডেকাৰ বাক্যলৈ আৰু শিবসিংহ ৰজাৰ তৃতীয় বাণীৰ গৰ্ভৰ ৰজনা গোঁহাই মোহন মালাদেৱক লগত লৈ বিদ্রোহ তুলিলে। ৯ম অধিকাৰ ৺অষ্টভূজ গোঁসাইয়ে এই বিদ্রোহ তুলিবলৈ ভৈয়াই ভৈয়াই মানা কৰিছিল। মহামতি চাৰ এডৱার্ড গেইট ছাহাবৰ বুৰঞ্জীৰ ১৮২ পিঠিবপৰা অনমত আহোম ৰাজৰ ধ্বংস বিষয়ৰ আধ্যায়টোলৈকে পঢ়িলেই পাব কি কি কাৰণতনো এই মায়ামৰীয়া বিদ্রোহ হৈছিল। যুগুত ৰঙাঘৰ ঘাটিল। ৺লক্ষীসিংহ সিংহাসন চ্যুত হৈ পলাইছিল আৰু তাৰ পিছত ৰজা, কীর্ত্তি ববৰকৰা উভয়ে ৺অষ্টভূজ গোঁসাইত

আশ্রয় লৈছিল, ৺অহুভূষ গোসাঞে বাঘক অত্যাচাব আৰু বিদ্রোহ কবিবলৈ মানা কবিছিল; কিন্তু বাঘই শুণুনি আন আন সত্রব সকলো গোঁসাইক ধবাই আনি ৺অহুভূষ গোঁসাইত শবণ লবলৈ দিছিল। ৺অহুভূষ গোঁসাইযে বাঘক বুজাবলৈ এই গোসাইসকলক এখন বৈকুণ্ঠনাথ মূর্ত্তি দৰ্শন কবাই সকলোকে ববাই বুজাই সন্মান কবি বিদায় দিছিল। যেতিয়া বাঘই কু-কথা কৈ লক্ষীসিংহ বজাক আৰু কীর্ত্তি ববৰকৰাক গোসাইব আশ্রয়বপবা বলেবে ধবাই লৈ গৈছিল, তেতিয়া ৺অহুভূষ গোঁসাযে বাঘক শাপিছিল যে তাব বিহতে বিহু মিলিব। পুতেক গাগিনী ববডেকাক কৈছিল যে তেওঁ এই বিদ্রোহব বাবে বহুবন্দীসকলব হবে সবংশে নিধন হব। ৺অহুভূষ গোঁসাইব শাপ ফলিয়ালে। ৺লক্ষীসিংহই আকৌ বাজপাটত উঠি মাযামবীয়াক নির্ম্মূল কবিবলৈ আদেশ দিলত বজাঘবীয়া সকলে আমাব অনেক মাযামবীয়া মাহুহ মাবিলে। ৺গোবীনাথ সিংহয়ো বজা হৈ চেব মাযামবীয়া বহিলে, মুঠতে দুইটা শিপ্রহতে আমাব ৭,২০,০০০ মাহুহ বিনাযুদ্ধে ধবি ধবি মাবিলে। তিৰিব নোৱাবি আৰু এনেকুবা অমাহুষিক হত্যাকাণ্ড সহিব নোৱাবি মাযামবীয়াসকলে আকৌ বিদ্রোহ তুলিলে। এই বেলি হবিহব তাঁতি নামেবে এজন ৺মাযামবীয়া আহোম সেনাপতিয়ে যুদ্ধ চলাই বজাঘবক ঘটুবালে। ভাবতসিংহ নামেবে আমাব এজন ডেকা গোঁসাইক বজা পাতিলে। গোবিনাথসিংহ ওযাহাটীলৈ পলাই গল; আৰু কাপ্তান বেনেহক আনিহে মাযামবীয়াক ঘটুবাই ভাবতসিংহক ১৭২১ শ'কত বধ কবোবাই গোবিনাথসিংহ আকৌ বাজ পাটত উঠিছিল। ইয়াব পিছত বেতিয়া শান্তি স্থাপিত হল, তেতিয়া আন আন সত্রব গোঁসাই সকলে ৺পুৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোঁহাইত গোচব দিলে যে মাযামবীয়াসকলে বাজবিদ্রোহ কবাব বাবে মাহুহ মবাব বাবে, পবাচিত হব লাগে। আমাব পতিত বকবাই জনাইছিল যে যদি মাযামবীয়াহে পবাচিত হব লাগে তেনেহলে বাজপক্ষব সকলো পবাচিত হব লাগে। কিয়নো মাযামবীয়াই যি মাবিছিল সি সমুখ যুঁজতহে মাবিছিল। কিন্তু বজাঘবীয়াসকলে বিনাযুদ্ধতে ৭,২০,০০০ আৰু তাতোকৈ সবহ মাযামবীয়া মতা, মাইকী, নাবালক শিশু, জাঁতিত থকা ১২০ ঘৰ ব্রাহ্মণ আৰু অন্যস্থানবাসী অনেক ব্রাহ্মণ বধ কবিছিল। এই তৰ্ক শেষত ৺চন্দ্রকান্তসিংহ বজাব গোচব হোৱাত বজাই মাযামবীয়াসকলব ফালেই বায় দিলে। ফলত উভয় পক্ষই বেলেগ বেলেগ পবাচিত হল; আৰু তেতিয়াবেপবা উভয়পক্ষ ফাটি বল।

মাযামবীয়াসকল আছিল বীৰ—বীৰব-সন্ততিসুতি, তেওঁবিলাকে তল খুহুবিয়া কথা নেজানিছিল। কিন্তু বজাব প্রিয়পাত্র হবলৈ আৰু মাযামবীয়াসকলক চিৰকাললৈকে কলঙ্কিত কবিবলৈ কোনোবা সত্রব কোনোবা ভণ্ডাই বা নধাই কবিয়ে সেই আদিচবিত নামব পুথিখন ৺মাধবদেব মহাপুৰুষব নামত জাল কবি লিখিলে। এই আদিচবিত খনবেপবা আৰু জনশ্রুতিত মহামতি গেইট, আপুনি আৰু আন আন নতুন পবিচি সকলো লেখকেই মাযামবীয়াসকলব বিষয়ে অতবিলাক অমূলক কথা যেনে—"মাযামবীয়া গোঁসাই জাতত কলিতা, অনিৰুদ্ধদেয়ে ৺শঙ্কবদেবব ধাতু তাম্রাক্ষবী চুব কবি ৺শঙ্কবদেবেই সৈতে কালিয়া কবি ফাটি আছে; মাযামবীয়াব শিষ্যসকলে ডোমত বাজে আন সকলো জাতিয়ে কায়স্থ, কোচ, কলিতা কেওট (বায়ুণো নে ?) পবস্পব বিবাহাদি আদান-প্রদান কবে" ইত্যাদি নাভূত নাশ্রুত কথা লেখিছে। এই আদিচবিতখন যে জালপুথি এইটো কেবে ভাবি নেচায়, কিন্তু আমি আপোনাক ডাঠি কওঁ যে এই আদিচবিতখন মহাপুৰুষ মাধবদেবব নামত কবা জালপুথি। ইয়াব ভাষা, ছন্দ, পদ সকলো কুচিৎ। বৈকুণ্ঠবপবা সদ্গীত বোৱাব পবা পদ লিখোঁতা, মহাপণ্ডিত, মহাপুৰুষ মাধবদেবব হাতব এই পুথি হবই নোৱাবে। ছন্দব, পদব মিল নাই, ভাষাব লালিত্য নাই এনেখন আগচু পুথি মাধবদেবে লেখা!! ধন্য সাম্প্রদাযিক বিদ্বেষ! আমাব মহাপুৰুষ অনিৰুদ্ধদেবব বিষয়ে লেখা গোটেইবিলাক কথা কাল্পনিক ঘটনাবিলাকব কোনো শ'ক ভাবিব নাই। যদি ববদোৱাত থাকোঁতেই ৺শঙ্কবদেবব নাবাযে উৰ্ব্বশীনৃত্যে আহিছিল তেনেহলে প্রভুয়ে কোচবেহাবত ১৪৯১ শ'কত বৈকুণ্ঠী হবব কেবছব মানব আগেয়ে আহিছিল। মহাপুৰুষ অনিৰুদ্ধদেবব জন্মশ'ক ১৪৭৫। তেনেহলে শ্রীশ্রীশঙ্কবদেব নাযেবে উজাই অহা কালত ৺অনিৰুদ্ধদেবে হযতো জন্মই গ্রহণ কবা নাছিল, নতুবা জন্ম গ্রহণ কবিলেও নিচেই কেচুবা আছিল। এনেস্থলত তেওঁ সেই সময়ত কেনেকৈ ধর্ম্ম লই মহত্তও হল আৰু প্রভু শঙ্কবদেবব ধাতু তাম্রাক্ষবী বা কল্পতৰু যোগশাস্ত্র চুব কবি ৺শঙ্কবদেবব অন্তিমপাত লৈ বিচ্ছেদ হল আৰু জাতিও হকযালে! প্রভু শঙ্কবদেবব চাবিখন চবিত পুথিব ভিতবব এখনতো এই ঘটনাব বিন্দু বিসর্গও নাই। ৺দক্ষিণপাট সত্র ৺বনমালীদেবে পতা বুলি সকলোযে জানে। ৺বনমালীদেবে আছিল বেহাবব ৺বলবামদেবব শিষ্য। ৺বলবামদেবে আছিল ৺দামোদবদেবব শিষ্য। দিহিঙব ৺মহুমনিদেৱে আছিল ৺গোপালদেবব শিষ্য আৰু আমাব ৺অনিৰুদ্ধদেবব হবিভক্ত। এনেস্থলতো এই পুথিব কবিয়ে লেখে শ্রীশঙ্কবদেবে ৺দামোদবদেবক লগতে লৈ আহি ৺দক্ষিণপাট সত্র পাতি থাপে আৰু ৺মহুমণিদেবক দিহিঙত থাপে। ধন্য গহুত গক উঠা কথা। ইয়াব উপবিও বিবিলাক ঠাইব বিষবণ দিছে সেইবিলাকো অমিল।

দুখব বিষয় আমাব কোনো মানুহেই কি মহামতি গেইট, কি মিষ্টাব বি-চি-এলেন, কি আপোনাব কাষ চাপিব পবা নাছিল সেই কাবণেই আমি ইমান দিনে ইমান নিন্দনীয়, ঘৃণণীয় হৈ আছোঁ। আমি ইমান নিৰ্য্যাতন সহি আছোঁ।

যি কি নহওক আপোনালৈ আমাব বংশাৱলীখনব পবা পুকৰ-নামাব নকল এটা পঠিয়ালো। আমাব বুবঞ্জী পুথিখন আমি দিমান দীঘে পাবো অসমব প্রথম ঔপন্যাসিক আৰু সাহিত্যিক পেঞ্চন প্রাপ্ত ই-এ-চি শ্রীযুত বজনীকান্ত ববদলৈদেৱব এখন পাতনিবে সৈতে আৰু পাবিলে এটা সমালোচনাবে সৈতে ছপোৱাবলৈ মন কবিছো। আশা কবো আপোনাব ৩য় খণ্ড পুথিত আমাব বিষয়ব ভুল ধাবণাবিলাক ভাঁতবাব। ইতি

বিনীত—
শ্রীহৰদানন্দচন্দ্র গোস্বামী
দিনজয় মাযামবী সত্রাধিকাব।
চাবুবা পোঃ আঃ
ডিব্রুগড়।
১৭-২-৩১

দীন

কেনেকে জনম ঐ, মোব হে প্রাণব বেখা—
সাদবী তোক!
কতদিন দুই গালে চকুলো বাগবে—
কত উজাগবে বাতিটো পুহাল!
—ফুফুটিল পবাণব
সলিলব
অগাধ বাসনা॥

কি বেখা সানিলা দেব!
মোব হে প্রাণব
মবমব
গভীব তলিত॥
বোধ হৈ পবাণব অফুবণ প্রেম—
উচুপি উচুপি মোব—
প্রাণবায় বোধ হৈ যায়!

কেনেকেনো বিকাশিম!
কোমলধো অতি সুকোমল
মানসৰ প্ৰিয় পবিমল ?—
খোলা মোৰ হৃদয়ৰ মুকলি দুৱাৰ;
আহ হেৰ এই জগতৰ
যতমানে অভাগী দুখীয়া।—
কোনে কয় তোৰ হকে টোকা নাই
এটুপী চকুলো,
কোনে কয় তই হেৰ চিৰ দুৰ্ভগীয়া ?
—কতদিন উজাগৰে কটালি বজনী—
পাম বুলি প্ৰেম-বস এই জগতত,
কত তই কান্দিলি সোণাই—
অকলশৰীয়া হৈ এই মৰতত!
অ মোৰ দুখীয়া,
তয়ে যদি অকলশৰীয়া,
তয়ে যদি কান্দ দিনে বাতি,
অহা নাই অহা নাই প্ৰিয়
শান্তি মই অকলে লভিব।
তোৰ সি বেথাৰ গানে,
খণ্ড খণ্ড কবি নিয়ে
হৃৎপিণ্ড মোৰ,—
হস্ত মই উতলা বলীয়া।
তয়ে যদি অকলশৰীয়া,
কিয়নো আহিলোঁ মই এই মকলৈ—
কিয় দেৱ দিলা মোক
মানৱৰ হিয়া ?
ৰহিহে দুখলে দেহ! দুখীয়াৰ হকে মোৰ
পৰাণৰ প্ৰাণ সুকোমল,—
যদিহে নিদিলা দেহ, নয়নত দুটি বিন্দু জল,
মছি নিয়া মানৱৰ সুকোমল হিয়া—
মুহূৰ্ত্ততে কৰা মোক
সুকঠিন শিলা!

সোৱা যে সমুখত শোৱঁ,
কান্দে মোৰ মানৱৰ প্ৰাণ;—
সেই ধ্বনী নিতে বাজি
কবিলে আকুল মোক,
সেই বেথা সানি লৈ
পৰাণত মোৰ,
আজি মই এক ভগা প্ৰাণ॥
নেলাগে নেলাগে প্ৰভু,
নিবিচাৰো একো মহাদান—
দিয়া মোক সেই প্ৰেম সেই প্ৰাণ,—
—সেই বেথা সেই গান,
—যি বেথাত আকুল মোৰ
পৰাণৰ প্ৰাণ প্ৰিয়তম।
সানি দ'ম মানৱৰ বেথা,
সেয়ে মোৰ শ্ৰেষ্ঠ আভৰণ;—
জীৱনৰ সুখদি অমৃত,
পৰাণৰ অতি প্ৰিয়তম;
সেয়ে মোৰ ধ্ৰুব সত্য অসীম অপাৰ!
অসীম কালৰে পৰা
সেই বেথা সানি লৈ
হৃদয়ত মোৰ
আজি মই আকুল বিভোৰ॥
হে দেৱ! দিয়া মোক এটি মাথোঁ দান,
পাৰোঁ যেন লাঘৱ কৰিব দুখ
মোৰ অতি প্ৰেয় দুখীয়াৰ,
—পাৰো যেন
প্ৰাণ শীতলাব;
যায় যদি যাক হৈ খণ্ড খণ্ড মোৰ
জীৱনৰ সুখ শান্তিবোৰ,
নেলাগে একোকে মোক
শান্তি মই পাম ক'ত দেৱ!
আজি মোৰ সমুখত বুকুৰ পোনাটি,
চকু-পানী মছি দুই গালে
আকি লয় বিষাদ ছবিটি;—

কেনেকে জনাম ঐ!
পৰা হলে পৰাণৰ প্ৰতি বিন্দু
খণ্ড খণ্ড কবি,
ধূলি কণা ৰূপে
উকৱালো কেতোঁ মই,
যদিহে লাঘৱ হয়
তোৰ দুখ,
হে পৰাণ প্ৰিয়।
হে পিতা!
মছি নিয়া তোমাৰ নিশ্বাস!
নিদিলা যদিহে মোক
সেই শক্তি দুখীয়াৰ হকে,
সমুখত চাই মই—
অভ্ৰভেদী বিষাদ—
তুচ্ছ হৈ ভাঁহি হৈ
যায় যায় তোমাৰ নিশ্বাস!
সাদৰী সাদৰী মোৰ,
যদিহে দুখুছে তোৰ
দুখৰ বোজাটি,
যদিহে টুকিবি তই চকু—পানী নিতে,
ব্যৰ্থ মোৰ মানৱ পৰাণ!—
ব্যৰ্থ মোৰ জীৱন ধাৰণ!
লক্ষ লক্ষ বৰ্ষ ধৰি
জগতৰ যতমানে শোক হোমানল,
আক সাহ অসীম বিষাদ।
—অকলশৰীয়া হৈ
জগতৰ শান্তি ভোগ
আজি মোৰ তীব্ৰ হলাহল।
বাজ হেৰ বাজ হেৰ জগতৰ ককণ সঙ্গীত,
গছ-লতা-বন-পাত সকলোবে তোলা সমৱৰ—
স্বৰ্গ হেৰা নামি আহা,
আজি এই মানৱৰ হিয়াৰ বেথাত
তোলা সৰে বেথাৰ বোদন।
কান্দোতে কান্দোতে মোৰ
চকু যেন অন্ধ হৈ যায়,
আবেগে আবেগে যেন
প্ৰাণ মোৰ বোধ হয় প্ৰায়
মানৱৰ হিয়াৰ বেথাত
চকুলোবে নদী বৈ যায়॥

শ্ৰীকনকচন্দ্ৰ চাংকাকতী

পৰশুৰামৰ পৰাজয়

অতি পুৰণি কালত কাশীত এজন ৰজাই ৰাজত্ব কবিছিল। তেওঁৰ অধা, অধিকা আক অম্বালিকা নামেৰে তিনিজনী দিপলিপ কন্যা আছিল। অম্বা ডাঙৰ, অধিকা মাজু আক অম্বালিকা সৰু। আগৰ কালত আজিকালিৰ মিচিনাকৈ বিয়া দিয়া প্ৰথা প্ৰায় নাছিল। ছোৱালীয়ে নিজ ইচ্ছামতে প্ৰকাশ্যে ৰাজসভাৰপৰা ৰাজকোঁৱৰ এজনক নিজৰ জীৱন সঙ্গিনি কৰি লৈছিল। এনেকৈ ছোৱালীয়ে নিজ ইচ্ছামতে নিজৰ পতি বাছি লোৱাকে সয়ম্বৰ পতা বুলিছিল।

বসন্ত কালত ফুলনিত ফুল ফুলি জকমকাই থকাৰ দৰে ৰজাৰ ফুলনিত অম্বা, অধিকা আক অম্বালিকাকণী তিনি পাহি ফুল ফুলি ভোমোৱা কণী অনেক ৰাজকোঁৱৰৰ মন মতলীয়া কবি তুলিছিল।

এনেতে এদিন হঠাৎ তেওঁলোকৰ সয়ম্বৰৰ দিন আহি উপস্থিত হল। সয়ম্বৰৰ কথা শুনি অনেক দেশৰপৰা ৰাজৰাজেশ্বৰ লানি লগা পকৱাৰ দৰে আহি নগৰত পদাৰ্পন কবিলেহি। আজি কাশী ৰজাৰ নগৰ লোকে লোকাৰণ্য। সকলোৰে মহা আনন্দ।

কুমারীসকলৰ কিন্তু আজি জীৱণ পৰীক্ষাৰ দিন উপস্থিত। কাকনো তেওঁলোকে নিজৰ জীৱন সপি দিব কাৰ গলত মালা দিলেনো তেওঁলোক চিৰসুখী হব এই ভাবতে বিভোৰ। এই সমস্তাত পৰি ৰাজকুমাৰীসকল মৃয়মান হৈ আছে। অথাৰ কিন্তু সেই ভাব নাই। তেওঁ শাৰ্ব-ৰাজক মনে মনে পতি ৰূপে বৰি তেওঁৰ হৃদয় আসন পাতি সয়ত্ন সজনীলে যাবলৈ অপেক্ষা কৰি আছে।

যথা সময়ত সয়ম্বৰ ঘোল বাজি উঠিল কুমাৰী-সকলৰ গাত মাহ হালধি ঘহি নোৱাই ধুৱাই ৰাজসজালে অনা হল। ইতিমধ্যে উপস্থিত ৰাজমণ্ডলীবপৰা কুৰুপতি ভীষ্মই ঠিয় দি সকলোকে শুনাকৈ কবলৈ ধৰিলে। "মই কুৰুকুলৰ ভীষ্ম। সকলোৰে সাক্ষাতে এই ৰাজ-কুমাৰীসকলক মই বলেৰে ধৰি নি মোৰ ভাই সত্যবতী পুত্ৰ বিচিত্ৰবীৰ্য্যৰ লগত বিয়া দিম। কাৰ সাধ্য মোক ইয়াবপৰা বিৰত কৰে। এই বুলি কৈয়ে তেওঁ ৰাজ-কুমাৰীসকলক ধৰি আনি নিজৰ ৰথত তুলি ললে আৰু ধুমুহা বেগেৰে তেওঁৰ ৰথৰ ঘোৰা হস্তিনাভিমুখে চলাবলৈ ধৰিলে। হঠাৎ মহা উৎসৱৰ ঠাইত যুদ্ধ নিনাদে আকাশ গগণ ভেদি উঠিল। সকলোবিলাক ৰজাই নিজ কৱচ আৰু অস্ত্ৰধাৰণ কৰি ভীষ্মৰ সন্মুখীন হল। হলেই বা কি হব ভীষ্মৰ শৰৰ কোবত সকলো-বিলাক ৰজা থকা সবকা হৈ চেদেগী ভেদেলী হৈ পলাল। ভীষ্মই নিজ বাহুবলেৰে বন্দী কৰি হস্তিনা পালেগৈ।

কালিলৈ হস্তিনাত বিচিত্ৰবীৰ্য্যৰ বিয়া। কেনে আনন্দ। এই আনন্দৰ দিনত হস্তিনাবাসী সকলোৱে মহা উৎসৱ। কিন্তু হায়! কি আচবিত এই আনন্দতো এজনৰ নিৰানন্দ দেখা গল। সেইজনা ছৈছে নব্যাগত কাশী ৰাজকন্যা অম্বা। তেওঁ যে আগেয়ে শাৰ্ব্বক মনে মনে হৃদয় আসনত বহুৱাই থৈছে। এতিয়া বিচিত্র-বীৰ্য্যৰ লগত তেওঁ কেনেকৈবা সহবাস কৰিব। কৰিলেও তেওঁ যে দ্বি-চাৰিণী হব। মহাপাপে তেওঁৰ মন কলু-ষিত কৰিব। এইবিলাক চিন্তাতে তেওঁৰ আজি মনত শান্তি নাই। কাৰ আগত তেওঁ তেওঁৰ মনৰ দুখ জাতি-পাতি কব? নকলেও তেওঁ মহাপাপত পৰিব। ইত্যাদিবিলাক ভাবি-চিন্তি লাজ, ভয়, মান সকলো জলাঞ্জলি দি ভীষ্মৰ আগত আঠু লৈ কবমোৰে তেওঁৰ মনৰ অভিপ্ৰায় জনালে। আৰু শাৰ্ব্বৰাজক তেওঁক সমৰ্পণ কৰিবলৈ সকাতবে প্ৰাৰ্থনা জনালে।

কুৰুৰাজ ভীষ্মই অথাৰ কথা শুনি ততালিকে এহন বাযুণৰ লগত তেওঁক শাৰ্ব্বৰাজৰ ওচৰলৈ পঠাই দিলে। কিন্তু কি পৰিতাপৰ বিষয়। যাক আৰাই হৃদয়াসনত বহুৱাই হৃদয়েৰ পাতিছিল, যাৰ গুণ-গৰিমাত মুগ্ধ হৈ মহামানী, মহাপ্ৰতাপী, হস্তিনাধিপতি বিচিত্ৰবীৰ্য্যকো পবিত্যাগ কবিছিল সেই শাৰ্ব্ব ব্যৱহাৰ দেখি আজি অথাৰ হৃদয়াসনত শান্তি বাৰি ঢালি অনল শান্তি পাওক চাবি ফুযাবলৈ ধৰা ফুই পুনৰ ধপ ধপ কৰি জ্বলিবে উঠিল। কাৰণ শাৰ্ব্বই তেওঁক গ্ৰহণ কৰিবলৈ অস্বীকাৰ কৰিলে। তেওঁ কলে "হে সুন্দৰী মই এতিয়া তোমাক গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰিম। কিয়নো যেতিয়াই তোমাক ভীষ্মই ৰাজসভাত সকলোৰে সাক্ষাতে হাতত ধৰি বলেৰে লৈ গৈছে আৰু বহুত চেষ্টা কৰিও তোমাক ভীষ্মৰ হাতবপৰা মুক্ত কৰিব নোৱাৰিলো তেতিয়াই মই তোমাৰ আশা পবিত্যাগ কৰিছো। এতিয়া তোমাক গ্ৰহণ কৰিলে মোৰ কলঙ্ক হব আৰু ক্ষত্রিয় সমাজেও মোক হাঁহিব। গতিকে তুমি মোৰ আশা পবিত্যাগ কৰা। ভীষ্মৰ ওচৰলৈ পুনৰ উভতি গৈ তেওঁকে তোমাৰ ভবিষ্যত জীৱনৰ লগবীয়া কবি লোৱা গৈ। মোৰ ওচবত থাকি সুমুহা ফুই পুনৰ নজলাবা।"

শাৰ্ব্ব এই কথা শুনি অম্বা মহা বিপদত পৰিল। তেওঁৰ শোক আৰু চিন্তা দুগুণে বাঢ়িবলৈ ধৰিলে। এবাৰ যি অথাই বিচিত্রবীৰ্য্যক বিয়া নকবাও বুলি আহিছে সেই অথাই পুনৰ কেনেকৈ গৈ ভীষ্মক বিয়া কবাবলৈ কব গৈ। ভীষ্মগৈ যে তেওঁক বিয়া কবাব তাক তেওঁ স্বপ্নতো ভাবিব নোৱাৰে। কিয়নো ভীষ্মই বিয়া নকবাও বুলি প্ৰতিজ্ঞা কবিছে। তেনেহলে কি অম্বা আজীবন অবিবাহিতা হৈয়ে থাকিবলৈকে বিধাতাই তেওঁক সৃজন কবিছিল? ইত্যাদিবিলাক ভাবিয়েই তেওঁৰ আজি মনত ধনিষ্ঠামানো সুখ নাই। তথাপি এবাৰ চেষ্টা কবি চাবৰ মনেৰে মবো-জীও সেঁ আধিকে গাঁজ, ভয়, মান সকলো বিসৰ্জ্জন দি হস্তিনালৈ যাত্রা কবিলে। ভীষ্মৰ আগত শাৰ্ব্বই যে তেওঁক বিয়া নকবাম, এই কথা কোৱাত ভীষ্মই কলে 'ময়ো তোমাক বিয়া কবাব নোৱাবো। কাৰণ মই পিকৃদেৱতাৰ সুখৰ নিমিত্তে মোৰ নিজৰ সুখ জলাঞ্জলি দিছো। আৰু বিয়া নকবাও বুলি প্ৰতিজ্ঞা কবি তেখেতক সত্যৱতী আইক বিয়া কবাই দিছো। তেনেস্থলত তোমাক বিয়া কবালে মোৰ প্ৰতিজ্ঞা ভঙ্গ হব।"

ভীষ্মৰ এই কথা শুনি অম্বাৰ মুৰত স্বৰগ ভাঙি পবিল। ভীষ্মই আজি তেওঁৰ প্ৰাণৰ বৈৰী হল। কিয়নো যদি ভীষ্মই ৰাজসভাবপৰা তেওঁক এই দণ্ডে জোৰ কবি ধৰি নানিলেহেতেন তেওঁ আজি তেওঁৰ উপাস্য দেৱতা শাৰ্ব্বৰাজবপৰা বঞ্চিৎ নহলহেঁতেন। আৰু যাজীবন অবিবাহিত জীৱনো অতিবাহিত কবিব লগাত নপবিলহেঁতেন। ইফালে তেওঁ বাপেকৰ ৰাজ্যলৈকো খুবি যাব নোৱাৰা হল। কিয়নো বাপেক-মাকেও দুষ্ট ভীষ্ম হাতত পবাজয় হৈ তেওঁলোকৰ স্নেহৰ কন্যা তিনিযোজনীৰ আশা একেবাৰেই পবিত্যাগ কবিলে। অম্বা এতিয়া কলৈ যায়, কত আশ্রয় লয়। তিবোতা যে আশ্রয় নললে থাকিব নোৱাৰে। ভীষ্মক হিয়া কবাবলৈ অনেক বাৰ খাটিলে আৰু অনেকৰ হুতুহাই অথাই ভীষ্মক খাটনি ধবালে। কিন্তু একোপথাই ভীষ্মক সমস্ত কবাব নোৱাবিলে। অৱশেষত অম্বা ক্ষত্রিয় কুলান্তক ভৃগুপতিৰ ওচবলৈ গৈ তেওঁ তেওঁৰ সকলো দুখ নিবেদন কবিলে। পৰশুৰামে তেওঁক সান্ত্বনা দি কলে। "বাছা! ভয় নকবিবি। ভীষ্ম মোৰ শিষ্য। মোক বৰ ভক্তি কবে। তেনে স্থলত মই কলে ভীষ্মই তোক বিয়া কবাব। বিশেষতঃ ভীষ্মই তোৰ বাবে দাৰী। তেনেস্থলত তেওঁ তোক বিয়া নকবালেই বা হব কেনেকৈ? যদি অগত্যা তেওঁ তোক বিয়া কবাবলৈ সম্মত নহয় তেন্তে মই পুনৰ ক্ষত্রিয় কুলান্তক মূর্ত্তি ধাৰণ কবি তোৰ বাবে যুদ্ধ কবিম। ভীষ্মৰ দোষত পৃথিবীৰ সমস্ত ক্ষত্রিয় ধ্বংস কবিম।" মোৰ প্ৰতিজ্ঞা দৃঢ়। তয় কোনো চিন্তা নকবিবি। হয় ভীষ্মই তোক বিয়া কবাব। নহয় মোৰ অস্ত্রানলত পৰি বংশ সহ ধ্বংস হব।"

এই বুলি অথাক লগত লৈ হস্তিনাভিমুখে যাত্রা কবিলে। ভীষ্মই পৰশুৰামক দেখি সভক্তিবে প্রণাম কবি বহিবলৈ দিয়াৰ পাছত পৰশুৰামে প্রথমতে অতি কোমল সুবত ভীষ্মক অথাক বিয়া কবাবলৈ অনুবোধ কবিলে। ভীষ্ম কোনোমতেই সম্মত নোহোৱাত পৰশু-ৰাম খঙত একোনাই হৈ গর্জ্জি কলে "ক্ষত্রিয়াধম! তই মোক চিনা নাইনে? অথাৰ বাবে দোষী কোন। তয়েই সম্পূর্ণ দোষী নহয়নে? তাকেবে বিয়া কবা বুলি কলে শুনুন। হয় অথাক বিয়া কবা, নহয় যুদ্ধাৰ্থে প্রস্তুত হ। তোৰ দোষতে তোৰ নিচিনা ক্ষত্রিয়াধম-হঁতক আজি সংহাৰ কবিম। দেখা যাওক আজি তোক কোনে বাখে?"

পৰশুৰামৰ গং দেখি ভীষ্ময়ো গর্জ্জি কলে। মই অথাক কেতিয়াও বিয়া নকবাও মই যুদ্ধার্থে প্রস্তুত আছোঁ।

এই বুলি দুয়ো অস্ত্র বৰষুণ ববষাধি ববষিবলৈ ধৰিলে। কাবো কতো পবাজয় নাই। যাৰ বিমান পবাক্রম সকলোখিনি কার্য্যত পৰিণত কবিলে। তথাপি কোনো পক্ষই যুদ্ধত জিকিব পবা নাই। অৱশেষত হঠাৎ বিজয় দুন্দুভী বাজি উঠিল। সেই দুন্দুভী আমাৰ গুৰু মহাশয়ৰ নহয়। তেওঁৰ প্রিয় শিষ্য ভীষ্ম দেৱৰহে। পৰশুৰাম যুদ্ধত হাৰি লাজ পাই গুচি গল। অথায়ো পিতৃৰাজ্যলৈ নগৈ সন্ন্যাসীগৈ ভেগ ধৰি গল। অথায়ো পিতৃৰাজ্যলৈ নগৈ সন্ন্যাসীগৈ ভেগ ধৰি গল। অথাই ভীষ্মৰ প্রতিশোধ লবলৈ দৃঢ় সঙ্কল্প কবি যোগ সাধনা কবিবলৈ হাবিলৈ গুচি গল। যোগৰ কি বল। সেই অথাই অন্যজন্মত দ্রোপদৰ ৰূপত যজ্ঞত শিখণ্ডী হৈ নপুংসকৰূপে জন্ম লৈ কুৰুক্ষেত্রৰ সমৰত ভীষ্মক বধ কৰায় পূর্ব্বজন্মৰ প্রতিশোধ ললে।

শ্রীৰজেশ্বৰ শর্ম্মা

সম্পাদকলৈ চিঠি

মাননীয়

শ্রীযুত সম্পাদক ডাঙৰীয়াদেৱৰ সমীপেষু।

১৯২১ চনৰ ৭ জুলাই তাৰিখে যোৱাহাটৰ ধলৰ সত্ৰৰ শ্রীযুত তীর্থনাথ গোস্বামীলৈ এই চিঠিখন দিয়া হৈছিল। কিন্তু তেখেতে কোনো আলোচনা নকৰাত চিঠিখন ১৯২৭ চনত গুনৰ উভটি আহি আমাৰ হাত পালেহি। গতিকে এই চিঠিখনৰ নকল এটি আপোনালৈ পঠালোঁ। অনুগ্রহ কৰি সর্ব্বজন বিদিত আৰু আলোচনাৰ্থে আপোনাৰ বহুমূলীয়া মাহেকীয়া কাকত "বাহী"ৰ এচুকত ঠাই দি যেন চিৰবাধিত কৰে এয়ে গোহাৰী।
ইতি—

বিনীত
শ্রীজদয়ানন্দচন্দ্রঅধিকাৰ গোস্বামী

শ্রীশ্রী৺ দিনজয় মায়ামৰা সত্র
পোঃ আঃ চাৰুৱা, আসাম
২৩ আহাৰ ১৮৪৩ শঁক।

স্নেহাস্পদেষু

সুহৃদপ্রৱৰ—আপোনাৰ ১৮।৪।২১ তাৰিখৰ পত্রখনি ২৮।৪।২১ তাৰিখে পাই সকলো অবগত হলোঁ। কিন্তু আমাৰ শৰীৰ অসুস্থ আৰু নানা অসুবিধাৰ কাৰণে যথা সময়ত উত্তৰ দিব নোৱাৰাত যি ত্রুটি হৈছে, তাক নিজগুণে মার্জ্জনা কৰিব।

আমাক অন্য মন্তব্যকলে কি ভাবেৰে আন্তৰিক বাদ দি বাখিছে, আপুনি তাক নজনাকৈ থকা নাই। কিন্তু সেইবিলাক কিমানদূৰ ভিত্তিমূলক আৰু সত্যতামূলক তাৰহে বিচাৰ কৰা সম্পত্তি নিতান্তই আৱশ্যকীয় হৈ পৰিছে। আমি যিমানদূৰ জানিব পাৰিছো শ্রীশ্রী৺মাধৱদেৱ কর্ত্তৃক বুলি প্রকাশ কৰা "আদি চৰিত" এখনিয়েই সেই মনোমালিন্য ভাবৰ উৎপত্তি। তাৰ বাহিৰে আমি ঘৃণা কৰাৰ কোনো যুক্তিসঙ্গত কাৰণ দেখা নাই। আপুনি লিখিছে—শ্রীশ্রী৺গোপালদেৱৰ চৰিত্র মতেও কিবা লেঠা থাকিব পাৰ। ইত্যাদি-কিন্তু আমাৰ সত্রত ৺পূর্ণানন্দ কৃত আৰু ৺ৰমানন্দকৃত দুখনি ৺ গোপালদেৱৰ চৰিত্র আছে, যদি তেবাৰ আন কোনো চৰিত্রত ঘৃণাৰ কাৰণ আদি লিখা আছে তেন্তে তাক আপুনি জানিবলৈ দিলে পৰম সন্তোষ লভিম। উক্ত আদি চৰিত পুথিখনি শ্রীসদানন্দ দত্তৰ দ্বাৰা ছপা হৈ প্রকাশিত হৈছে। সেই কিতাপৰ সংশোধন কার্য্য আপোনাৰ দ্বাৰা সম্পাদিত হৈছে, তেন্তে আপুনি সেই পুথি খনি নিশ্চয় আদি অন্ত পঢ়ি নোচোৱাকৈ থোৱা নাই। কিন্তু আপুনি উক্ত প্রকাশকলৈ এই দৰে সম্বোধন কৰি এখন চিঠি দিয়া সেই কিতাপত প্রকাশ পাইছে • • • এই পুথি খনি যে সর্ব্ব প্রকাৰ শুদ্ধ হৈছে তাক আমি গা দাম্ভি কৰ নোৱাৰো • • • • তাৰ মানে সেই পুথি খনিত লিখা কথাৰ ওপৰত আপোনাৰ সন্দেহ আছে। আৰু স্বয়ং প্রকাশকৰ পাঠনিয়েও সন্দেহৰ বায়ু সঞ্চাৰ কৰিবলৈ সঙ্কুচিত হোৱা নাই। পাতনিত লিখা আছে—: "আমি যি সাঁচিপতীয়া পুথিখনৰ নকল কৰি এই পুথি ছপা কৰিছো সেই সাঁচিপতীয়া পুথিত শঁক ১৮১৪ তাৰিখ ১৭ পৃষ্ঠ লিখা আছে, এতেকে সেই তাৰিখৰ পূর্ব্বে এই বর্ণনা কৰা কোনো পুথি আমি দেখা নাই।"

আদি চৰিত্রত লিখা কথাবিলাক প্রধান সাহিত্যিক শ্রীযুত লক্ষীনাথ শর্ম্মা বেজবৰুৱা বি,-এ, ডাঙৰীয়া কর্ত্তৃক গছত লিখা শ্রীশ্রী৺শঙ্কৰদেৱৰ আৰু শ্রীশ্রী৺মাধৱদেৱৰ চৰিত্রত লিখা কথাবিলাকৰ লগত নিমিলে। সাহিত্য-বথী আৰু পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য-ৰসত বিভোৰ হোৱা আৰু যুক্তিৰে ধর্ম্ম বহুত ভেৰ কৰা শ্রীযুত বেজবৰুৱা ডাঙৰীয়াই যে, সকলোবিলাক

সাঁচিপতীয়া পুথি বিচাৰি লৈ খুচৰি খুচৰি সেই কিতাপ খনিত নির্ণত কথা লিখিছে তাক বোধকৰো আপুনি ভুই নকৰিব। শ্রীযুত বেজবৰুৱা ডাঙৰীয়াৰ কিতাপ খনিত অমূলক কথা থকা হেঁতেন তাৰ প্রতিবাদ নোহোৱাকৈ নেথাকিলহেঁতেন। সম্প্রতি ওপৰত উল্লেখ কৰা সন্দেহজনক পুথি খনিত লিখা কেইটামান ঘটনাৰ বর্ণনাই মূল চৰিত্রৰ বর্ণনাৰ লগত সামঞ্জস্য বখাত কিমান ব্যতিক্রম ঘটাইছে দেখুইবা গল।

উল্লিখিত পুথি খনিত লিহিনত্র শ্রীশ্রী৺শঙ্কৰদেৱে পাতি ৺হৰুমনি দেৱক অধিকাৰ পাতি গৈছিল বুলি লিখিছে (পদ ৪৪২ বগৰা ৪৬৮ লৈকে) কিন্তু আন সকলো চৰিত্রত চাওক লিহিং, গজনা, নগৰীয়া, মাধামৰা, চৰাইবাহী, কাঠবাৰ, আইতগুৰি, থোৱামোচৰ, হৰুখৰিয়া আদি বাৰখন সত্র ভবানীপুৰীয়া কথাবাগাৰ

২। আতা সকলৰ, উজনী ৰাজ্যক, আজ্ঞা ভৈল গোপালৰ।
কৈবো থান গ্রাম, যাৰ দিয়া নাম, শুনিয়োক সবে নৰ॥
থোৱা মোচৰত, ৰামচন্দ্র তাতঃ, হাবুংজে পৰমানন্দ।
কায়স্থ পাৰত, পুৰুষ উত্তম, দেখন্তে মিলে আনন্দ॥
আশঁত শুৰিত, বাপ চিৰিৰাম, সন্ন্যাসী ৰাম চৰণ।
ইকৰা জানত, থাকিয়া সততে, কৰয় হৰি কীর্ত্তন॥
ৰব গুৰু বাপ, পৰম নিষ্পাপ, তান নাম পূর্ণানন্দ।
শূদ্র ছয় জন, কৰি এক মন, শুনন্তে মিলে আনন্দ॥
গজনাৰ বাগ, পৰম নিষ্পাপ, নাম মান্দবেক কৰি।
ভক্ত সমন্বিতে, গায়া হৰি গীত, থাকিলা হৰিক স্মৰি॥
দশ ঘৰিয়াত, বাপ নাৰায়ণ, নগৰীয়া সনাতন।
চৰাই বাসীত, মুৰাৰি সাক্ষাৎ, দেখন্তে আনন্দ মন॥
ৰব যদুমণি, ভক্ত সমন্বিতে, বাংশবাড়ী থানে বৈলা॥
ভূঞাৰ তনয়, অনিৰুদ্ধ বাপ, লোহিতৰ কুলে গৈলা।
এহি বাৰুজন, পৰম গহন, আজ্ঞা ভৈলা গোপালৰ।
কৈলো থান গ্রাম, যাৰ দিয়া নাম, ভজানী মই পামৰ॥

৩। যদুমনি নাৰায়ণ, যদুমনি সনাতন, অনিৰুদ্ধলৈ সনাতন।
পুৰুষোত্তম ৰামচন্দ্র, চিৰিৰাম ৰামচন্দ্র, কৃষ্ণ কৃষ্ণ এই বাৰু জন॥

৺গোপালদেৱৰপৰা বঢ়া। তলত দিয়া তিনি প্রকাৰ মত যেনেঃ—

১। প্রথমে সৰ আতা নাম ধৰি। শ্রীমন্ত যদুমনি দেয়হৰি॥
বাংসবাড়ী স্থানে সহ পাতিলা। জগত জুৰিয়া যশ ৰাখিলা॥
আউৰ যদুচান্দ দেওৰি। ৰহিলা গজনাৰ সত্র কৰি॥
ভূঞাৰ পুত্র অনিৰুদ্ধ নাম। লোহিতৰ তীৰে কৈলা থান॥
দশৰব সত্রে নাৰায়ণ নগৰব সত্রে সনাতন॥
চৰাইবাসী সত্রে নাম মুৰাৰি। বিপ্র ছয়জন কহোঁ বিচাৰি॥
অথণ্ডবিত শ্রীৰাম নাম। ৰামচন্দ্র থোৱা মোচৰত থান॥
মকোৱাবী (কায়স্থগাৰ) পুৰুষোত্তম শোভন।
আউৰ সন্ন্যাসী ৰামচৰণ॥
হাবুংজ সত্রে পৰমানন্দ নাম। ভৈলন্ত ৰব গুৰু অনুপাম॥
এহি বাৰ জন বাৰ স্থানত। পালন্ত গোপালৰ আজ্ঞা সততে॥

আৰু সেই সাঁচিপতীয়া পুথি মতে যদি ৺অনিৰুদ্ধদেৱ বাদেই পৰিল তেন্তে লিহিং সত্রৰ আদি পুৰুষ ৺যদুমনিদেৱ আৰু ৺অনিৰুদ্ধদেৱ হৰিৰ আত্মা হবলৈ কেনেকৈ

পাইছিল ? এই দুজনা পুৰুষৰ সৌহাৰ্দ্যৰ বিষয়ে বহুত কথা জনা আছে।

৺হৰিবল্লভ ৰচিত চৰিত্ৰত লিখা আছে যে, চেতিয়া সকলো মহন্তই খোৱামোচৰত ডাঙৰ সভা কৰে চেতিয়া সেই সভাত ৺অনিৰুদ্ধদেৱ উপস্থিত আছিল। আৰু ৺অনিৰুদ্ধদেৱৰ নাতি ৺নিত্যানন্দদেৱে আন মহন্তসৱৰ লগত ৺গোপালদেৱৰ নাতি ৺ৰামকৃষ্ণদেৱৰ সত্ৰত বৰাগ মাহত তিথি কৰোতে ৺গোপাল আতাৰ আজ্ঞা প্ৰাপ্ত ৰাজ নৰৰ ভিতৰৰ কায়স্থ ৬ জনৰ মাজত ৺অনিৰুদ্ধ দেৱেই চাইল মাৰিছিল এই কথা সকলো সন্ত-মহন্তই স্বীকাৰ কৰে। এনে স্থলত জগৰীয়া হোৱা হলে ৺অনিৰুদ্ধদেৱে এই কাৰ্য্য কৰিবলৈ নেপালেহেঁতেন।

আমাৰ অনুমানেৰে তলত দিয়া চমু বৃত্তান্তৰ ঘটনাই আমাক বাদ কৰি থোৱাৰ কাৰণঃ—১৬৯১ শকত লক্ষ্মীসিংহ ৰজাৰ ৰাজত্ব কালত ৺ মায়ামৰা সত্ৰৰ ৯ম অধিকাৰ ৺অষ্টভূজদেৱে আছিল। সেই সময়ত উক্ত ৰজাক নাহৰখোৱা আৰু ৰাঘ নেওগে প্ৰতি বছৰে একোটা হাতী সোধোৱা নিয়ম আছিল, কোনো এবছৰ নিয়মমতে সোধাব নোৱাৰাত তাৰ পাছৰ বছৰত হাতী দৈ যোৱাত আগ বছৰ কিয় হাতী নানিলি বুলি বকতিয়াৰ কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ ৰাজমন্ত্ৰীৰ পৰামৰ্শত তেওঁবিলাকক ম'হ ছালৰ চমটাৰে দণ্ড দিয়ে। তাতে ৰাঘই বৰ অপমান পাই ৺মায়ামৰা সত্ৰৰ গোঁসাই ঈশ্বৰৰ ওচৰত সংগ্ৰহ ভিক্ষা কৰে। ধৰ্ম্মজীৱ ৺অষ্টভূজ গোঁসাইয়ে তেওঁলোকক কোনো সহায় নিদি ৰাজ বিদ্ৰোহ নাচৰিবলৈ বহুত উপদেশ দিয়ে; কিন্তু ৰাঘই এবাৰ ওচৰত কোনো প্ৰশ্ৰয় নেপালত এবাৰ পুত্ৰ ৺সপ্তভূজ বা গাগিনী বৰ ডেকাৰ ওচৰত সহায় খোজে। এনাই ৰাঘ আৰু খোৱাৰ অনুৰোধ ৰক্ষা কৰি পিতৃ গুৰুজনৰ অজ্ঞাতে আশীৰ্ব্বাদ মহাবাক্য প্ৰদান কৰে। সেই মহাবাক্যে বলবান হৈ ৰাঘই ৰৰ জনা মোহনমালা গোঁহাই অৰ ৰজাক আগত লৈ বণাভিমুখে যাত্ৰা কৰি যুদ্ধ জয়ী হৈ ৺লক্ষীসিংহ ৰজাক পৰচ্যুত কৰে। আৰু খোৱাৰ পুত্ৰ ৰমাকান্তক ৰজা পাতি নিজে মন্ত্ৰীৰ (ৰৰবৰুৱাৰ) ৰাৰ লৈ কিছু দিন ৰাজ্য শাসন কৰে। চেতিয়া ক্ষমতাত মতলীয়া হোৱা মূৰ্খ ৰাঘই ৺অষ্টভূজদেৱৰ ওচৰত প্ৰস্তাৱ কৰে যে, একোটা সূৰ্য্যৰ গোহৰে পৃথিবী ৰৈছে এতেকে চাৰি সত্ৰ আদি সকলো সন্ত-মহন্তক এক ৺অষ্টভূজ দেৱৰ শিষ্যত্ব গ্ৰহণ কৰাব লাগে। কিন্তু ধৰ্ম্ম-ভীৰু জ্ঞানী ৺অষ্টভূজদেৱে মূৰ্খ ৰাঘৰ মূৰ্খালী বুলি জানি এনে কামত আগ নেবাচিবলৈ উপদেশ দিলে। কিন্তু মদোন্মত্ত ৰাঘই গোঁসাই ঈশ্বৰৰ উপদেশ অগ্ৰাহ্য কৰি অনেক ব্ৰাহ্মণ, শূদ্ৰ, সন্ত-মহন্তসকলক ধৰাই আনি ৺অষ্টভূজ দেৱক শৰণ লগাবলৈ জনালে। ৺অষ্টভূজ দেৱে কোনো মতেই দুষ্ট মতি ৰাঘক বুজাব নোৱাৰি ধৰি অনা সন্ত-মহন্তসকলক নাম-মন্দিৰৰ ভিতৰলৈ নি বৈকণ্ঠনাম নামে এটি মূৰ্ত্তি গোঁসাই দৰ্শন কৰাই মনে মনে তেৱাসকলক আশীৰ্ব্বাদ বাক্যৰে পৰিতোষ কৰি আপোন আপোন সত্ৰলৈ পঠাই দিয়ে। কিন্তু মহন্তসকলে আন্তৰিক অপমান আৰু কষ্ট অনুভৱ কৰিলে। মায়ামৰা মহন্তই এই কাৰ্য্য ঘটোৱাৰ কাৰণ বুলি সন্দেহ কৰি কপটভাৱক ঠাই দিবলৈ ধৰিলে। ৰজা লক্ষীসিংহ আৰু বকতিয়াৰ কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰই প্ৰাণ ৰক্ষাৰ উপায় নেপাই গোঁসাই ঈশ্বৰৰ শৰণাগত হয়। ৰাঘই এই কথা জানিব পাৰি তেওঁৰ পূৰ্ব্ব শত্ৰুক এৰি দিবলৈ গোঁসাই ঈশ্বৰক অনুৰোধ কৰে; শৰণাগত ৰজা আৰু মন্ত্ৰীক এৰি দিলেলে মূৰ্খ ৰাঘই মন্ত্ৰীক বলেৰে আনি শূলত দিলে আৰু ৰজাক জয়সাগৰৰ দ'লত বন্দী কৰে। চেতিয়া গোঁসাই ঈশ্বৰে ৰৰ বেজাৰ পাই বিহুতে বিহু হৰ বুলি অভিশাপ দিয়ে। শত্ৰু-মিত্ৰ ভাব নেৰাখি নিৰপেক্ষ হৈ সাহায্যকাৰী আপোন বংশও নাশ পাব বুলি তেৱাই বাক্য উচ্চাৰণ কৰিলে। সেই বাক্য অনুসৰি স্বপুত্ৰ গাগিনী ৰৰডেকা আদি অনেক ডেকা হানি হল। আৰু তেৱাৰ স্বৰ্গলোক প্ৰাপ্ত হোৱাৰ পাছত চৈধ্য বছৰ কাল ধৰ্ম্মাসন শূণ্য আছিল।

পাছে ৰাঘই ইত্যাদি অপকৰ্ম্ম কৰি ৰাজ মহিষীক স্ত্ৰী ৰূপে গ্ৰহণ কৰে। গোঁসাই ঈশ্বৰ ৰাঘৰ ওপৰত অসন্তুষ্ট বুলি ৰজা লক্ষীসিংহৰ পাত্ৰ-মন্ত্ৰী আৰু ৰাণীয়ে

জানিব পাৰি ৰাঘৰ প্ৰাণ সংহাৰ কৰিবলৈ ষড়যন্ত্ৰ কৰে। পাছে চৈত্ৰ সংক্ৰান্তি অৰ্থাৎ বিহুৰ দিনা ৰাঘৰ প্ৰাণ লোৱা হব বুলি ঠিক কৰিলে। বিহুৰ দিনা পাত্ৰাদি-সকলে বিহুয়া লৰাৰ ভেশ ধৰি হচৰি গোৱা ছলে ৰজাৰ দুৱাৰত উপস্থিত হল। চেতিয়া মজিন্দাৰে ৰজাৰ জাতি-সকলে হুচৰী গাবলৈ আছিছে বুলি ৰাঘক জনালে। ৰাঘই হাতত অস্ত্ৰ লৈ ওলাই আহিবলৈ ধৰিছে এনেতে ৰাণীয়ে কলে যে, হাতত অস্ত্ৰ ধৰি জাতিসকলক সম্ভাষণ কৰিব নেপাই; এই কথাত ৰজাই অস্ত্ৰ ৰাণীৰ হাতত দিলে, ৰাঘই বাহিৰ হোৱা মাত্ৰই ৰাণীয়ে ৰাঘৰ কলমূলত তৰোৱাল বহাই দিলে। তাৰ পাছত পাত্ৰাদিয়ে তাৰ প্ৰাণ নাশ কৰে। ক্ৰমে ৰমাকান্ত, খোৱা আৰু অন্যান্য লগৰীয়াবিলাকক একে একে বিনাশ কৰে। পাছে লক্ষীসিংহ ৰজাই পুনৰ ৰাজ্য পাই প্ৰথমে গোঁসাইৰ এই বিদ্ৰোহৰ মূল কাৰণ বুলি গোঁসাই ঈশ্বৰক আক্ৰমণ কৰে। কিন্তু গোঁসাই ঈশ্বৰ যোগবলে অন্তৰ্হিত হয়। বংশৰ ডেকা গোঁসাইসকলক যাকে পাৰে সকলোকে মৰোৱালে। আৰু এই আজ্ঞা হ'ল যে, পুৰণি ভকত মাত্ৰে নাশ কৰিব লাগে। এই বিপ্লৱ আৰু ১৭০৪ শকৰ শিৱৰী ধৰৰ খৰবত প্ৰায় ৭,৯০,০০০ হাজাৰ মায়ামৰাৰ শিষ্য বিনাশ কৰে। প্ৰায় ৭ বছৰ পৰ্য্যন্ত বিচাৰি বিচাৰি নিষ্ঠুৰৰূপে বধ কৰিলে। মায়ামৰীয়া নহওঁ বুলিলেই প্ৰাণ ৰক্ষা পাইছিল তথাপি পুৰণি ভকতসকলে গুৰু ভক্তিত ব্যভিচাৰ হব বুলি জানি পুৰণি ভকত নহওঁ বুলি নকলে। ৭,৯০,০০০ হে শিষ্য আছিল তাৰ প্ৰমাণ ঘোৰহাট অন্তৰ্গত মালেী পথাৰত বাৰিষা ২৪ হাত দ হোৱা ঠাইত মনোনীত কৰি প্ৰতি মাঘতে এচপৰাকৈ মাটি দিয়াতে সত্ৰ বহিবৰ জোখাৰে এটি ৰৰ ডেট তৈয়াৰ হল। এই ডেটি এতিয়াও ৰৰডেটি নামে প্ৰখ্যাত আছে।

এই সূত্ৰকে লৈ মিছা অপবাদ দি আমাক এটকা মৰম সকলোৱে এথৰিয়া কৰি ৰাখিছে, পক্ষপাত শূন্য ভাৱ বিচাৰ কৰিলে আমি জগৰীয়া হোৱাৰ কাৰণ নহব। আমি এথৰিয়া হৈ আছো গতিকে সকলো সন্ত মহন্তই গোটখাই বিচাৰ কৰি আমি দোষী নে নিৰ্দ্দোষী তাক প্ৰমাণ কৰিলে আমিও সন্তোষ পাম।

আমি কিছুমান দিনৰ আগতে শ্ৰীশ্ৰীযুত দিহিংসত্ৰৰ অধিকাৰ গোস্বামীজনাৰে পত্ৰ লিখাই ৺বহুমণিদেৱ আৰু ৺অনিৰুদ্ধদেৱৰ সৌহাৰ্দ্যৰ বিষয়ে তেৱাৰ কেনে বিশ্বাস বুলি সোধাইছিলো। কিন্তু তেৱাই সেই বিষয়ে মুহুকিয়াই কেৱল লিখিলে যে "মায়ামৰাৰ ঘৰেই আমাৰ সত্ৰ ভাঙিলে। পূৰ্ব্বৰ আজ্ঞা অনুসৰি আজি পৰ্য্যন্ত তেওঁলোকৰ সৈতে আমাৰ চলাচল নায়।" তাৰ মানে জগৰ লগালে আৰু সেই জগৰ নেভাগে। কেনে যুক্তি? তেৱাৰ ব্যক্তিগত মতামত প্ৰকাশ নকৰি গা এৰা দিলে। পৰম্পৰাৰ ব্যক্তিগত ভাৱ আদি প্ৰকাশ হবৰ কাৰণেহে এইবিলাক প্ৰশ্ন উত্থাপন কৰাৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য। আজি কালিৰ দিনত তেৱাৰ এনে ব্যৱহাৰ আপুনি কেতিয়াও ভাল নোৱোলে বুলি আমি ডাঠি কৰ পাৰো।

ওপৰত কৈ অহা সন্দেহপূৰ্ণ পুথিখনিত কিছুমান ভুল কথা লেখিছে যেনে ;—"৺অনিৰুদ্ধদেৱ জগতগুৰু শ্ৰীশ্ৰী৺শঙ্কৰদেৱৰ বংশৰ।" তেৱা শ্ৰীশ্ৰী৺শঙ্কৰদেৱৰ বংশোদ্ভৱ নহয়; খুড়াকৰ কন্যা ৺ ৰী আজলী নামেৰে জিয়াৰীৰ গৰ্ভত আৰু ৺ গোস্বামিসিংহদেৱৰ ঔৰষত ১৪৭৫ শক ১৫ ৰহাগ বৃহস্পতিবাৰ শুক্লা নবমী তিথিত জন্ম হয়। শ্ৰীশ্ৰী৺শঙ্কৰদেৱৰ বৈকুণ্ঠ প্ৰয়াণৰ শক ১৪৯১। গতিকে ৺শঙ্কৰদেৱ ইচ্ছা কৰোতে ৺ অনিৰুদ্ধদেৱৰ বয়স ১৫। ১৬ বছৰ মাত্ৰ আৰু তেৱাই শাস্ত্ৰাদি অধ্যয়ন কাৰ্য্যত ২৫। ৩০ বছৰ কাল অতিবাহিত কৰে। আমি নিশ্চয়কৈ ডাঠি কৰ পাৰো যে, এই ১৫ বছৰীয়া কালত ৺অনিৰুদ্ধ দেৱ কেতিয়াও গুৰু সমুখীয়া হোৱা নাছিল। এতেকে আপুনি ইয়াৰপৰা সহজে অনুমান কৰিব পাৰিব ৺ শঙ্কৰদেৱৰ ধৰ্ম্মপ্ৰচাৰ কালত ৺ অনিৰুদ্ধ দেৱৰ পিতামহ ৺ গঙ্গানৰা গিৰিবৰত ৺ শঙ্কৰদেৱৰ ভক্ত আছিল তাৰ প্ৰমাণ ৺ অনিৰুদ্ধদেৱ কৃত পঞ্চম স্কন্ধৰ আত্ম-পৰিচয়ত স্পষ্ট লিখা আছে ;—

লোহিত উত্তর, কাথরে প্রকাশে, নারায়ণ পুরবন্ধ।
তাহার মধ্যত, যত লোক আছে, সুখেতে সদা আনন্দ॥
যতেক গৃহস্থ, ধন-ধান্যে পূর্ণ, লক্ষ্মী সবে প্রবর্ত্তন।
বন্ধ অলঙ্কারে, ছত্রা ভাতিকার, নকরে কাহাতো ভয়॥৩২৯॥
তার মধ্য ভাগ, মাজর তালুক, কহিবো কিবা মহত্ব।
পরম সম্পন্ন, বিতোপন স্থান, অমরাবতী যেন মত॥
তার অন্তর্গত, বিষ্ণু বালি কুক্ষি, ভৈলেক গ্রাম বিশেষ।
শঙ্কর মাধব, উপাসা করিয়া আছিল ভক্ত অশেষ॥৩৩০॥
সেহি গ্রামেশ্বর, ভৈলেক গোমোঠা, মহীপাল নাম যার।
সকলো লোকর, মধ্যত ভৈলেক, তাহান গুণ প্রচার॥
তাহান সন্ততি, বৃহদ্দল পতি, অপর নদী দর্হাই।
দুহানো কনিষ্ঠ, গঙ্গানন্দা গিরি, বুলিয়া লোকে ঘোষয়॥৩৩১॥
ব্যাকর্ণ শাস্ত্রত, পরম পন্ডিত, আছিলেক মহাধীর।
শঙ্করর দুই, চরণ পঙ্কজে, করিছিল বুদ্ধি স্থির॥
তাহান যতেক, মহিমা আছিল, কহিবো কিবা বিস্তর।
হিয়ে কৃষ্ণকাম, মুখে রাম নাম, সুগুচ্ছ নিরন্তর॥৩৩॥
তাহান সন্ততি, ভৈল গোণ্ডাগিরি, আছিল মহাপন্ডিত।
ভকত জনর, উৎসর বঢ়ায়া, দুর্জ্জন জন খণ্ডিত॥
তাহান সন্ততি, ভৈল অনিরুদ্ধ, নেজানে শাস্ত্র নিশ্চয়।
গোপালর দুই, চরণ সম্পকৈ, মনে যেন ওপজয়॥৩৩৩॥
পরম দেবতা, হৃদয়ত থাকি, দিলা যেন অনুমতি।
সেই অনুরূপে, পঞ্চম স্কন্ধর, রচিলো পদ সম্প্রতি॥
সমস্ত পাপীর, পাপ সংহরিবে, নামর যত শকতি।
কোনদো পাতকী, ততেক পাতক, জোৱাইতে হৈবেক মতি॥৩৩৪॥
নামর সমান, বলত্র ধর্ম্ম, নাহি জানা সংসারত॥
মহন্ত সবর, মুখত প্রবর্ত্তে, ইয়ার যত মহত্ত॥
কহে অনিরুদ্ধ, বিষয়ে দুষিত, নামত পশি শরণ।
রামকৃষ্ণ হরি, গোবিন্দ বুলিয়া বৈকুণ্ঠে করা গমন॥৩৩৫॥

উক্ত চরিতখনিত ৮ অনিরুদ্ধ দেবর বাসস্থান রামপুর বুলি লিখিছে। সেইটো একেবারে মিছা, তেওঁই রামপুরবপরা যে, "টেঙ্গাপানী" নামে ঠাইলৈ গৈ, ম'হ, ছাগলী আদি নৌকাত লৈ গৈছিল বুলি সেই পুথিত লিখিছে। কিন্তু টেঙ্গাপানী বোলা ঠাই সদিয়াবো ওপরে গামুটি বজার অজাতি বাজার অগম্য গাঙ। তেবাই সেই অসভ্য আরু অজাতি ঠাইলৈ কেতিয়াও যোৱা নাছিল। সেই ঠাই আজিকালির নিচিনা সুসভ্য বজার দিনতো অগম্য স্থান। তেতিয়াৰ দি-ত তালৈ যোৱাটো কিমানদূর সম্ভৱপর আপুনি অনুমান করি লব। ৮ অনিরুদ্ধ দেৱ

বর্ত্তমান উত্তর লক্ষ্মীমপুরৰ অন্তর্গত নারায়ণপুর মৌজাৰ "বালিকুকি" নামে ঠাইত পূর্ব্বপৰা বাস কৰিছিল। তাৰ গছত ১৬।১৭ মাইলমান ওপৰ মৰনৈ কাণৰ নাহৰ-আটিত সত্র কৰে। সেই সত্রতে ৮ অনিরুদ্ধদেৱে ১৫১৮ শক পুহ মাহ শুক্লা দশমী তিথিত বৈকুণ্ঠগামী হয়। তেৱাৰ পুত্র ৮ কৃষ্ণদেৱ আদিয়ে ক্রমে ঘোৱাহাট অন্তর্গত খুটিয়া গোত্রা, ৰবভেট আৰু মাজুলীৰ গড়মুৰ আদিত সত্র কৰি ১১৫১ শকত আমাৰ জ্যেষ্ঠ পিতৃ ৮ ভক্তানন্দদেৱে এই বর্ত্তমান দিনজয় মায়ামৰা সত্র স্থাপন কৰে। এৱাই ঘোৱাহাটৰ খুটিয়াগোত্রাৰপৰা ইয়ালৈ গমন কৰে। সেই অৱধি আজি ৮৮ বছৰ ইয়াতে সত্র আছে।

৮অনিরুদ্ধদেৱৰ আৰু তেৱাৰ পূর্ব্বপুরুষ যে, বালিকুকিত আছিল তাৰ প্রমাণ আছে। ৮অনিরুদ্ধদেৱৰ কৃত ৫ম স্কন্ধৰ পুৰঞ্জন উপাখ্যানৰ আত্ম-পরিচয়ত লিখা আছে :—

নারায়ণপুৰ বন্ধ লোহিত উত্তরে। প্রচাৰিল গুণযশ দিশ দিশান্তরে॥
তাৰ মধ্য ভাগ বুলি মাজৰ তালুক। অতি বিতোপন স্থান দেখিয়ে কৌতুক॥২৬৪॥
তাৰ মধ্যে ভৈলা বালিকুকি নামে গ্রাম। বিষ্ণু বালিকুকি বুলি প্রচাৰিল নাম॥
সেহি গ্রামে মহীপাল গোমোঠা আছিল। পরম পণ্ডিত অতিশয় ধৈর্য্যশীল॥
অসংখ্যাত লোকে সেৱা কৰিলেক যাত। কায়স্থ কুলত জন্মি আছিল সাক্ষাত॥
তান পুত্র আসি ভৈল বৃহদ্দলপতি। যাৰ যশগুণে ভুবিলেক বসুমতী॥ ২৬৬॥
গঙ্গানন্দা গিরি নামে তাহান অনুজ। বংশৰ মধ্যত যেন ভৈলেক অম্বুজ॥
সর্ব্বক্ষণ মুখে হরি নাম সুগুচ্ছ। ভৈল গোণ্ডা ডেকাগিরি তাহান তনয়॥
পরম গম্ভীর মহা মহন্ত আছিল। হরি ভকতক বিষ্ণুসম আখ্যাত॥
ভকত সকলে যাত কৰিলে সঙ্গাত। কহিবো তাহান কিবা গুণ অসংখ্যাত॥ ২৬৮॥
অনিরুদ্ধ নামে ভৈল তাহান সন্ততি। নেজানে শাস্ত্রক অতিশয় কুঠমতি॥
গোপালৰ চৰণৰ কৃপালেশ পাই। কৰিলো পয়াৰ চতুর্থ স্কন্ধ চাই॥
রাম নাম বিনা নাই কলিত নিস্তাৰ। মহাজন সকলৰ এহিসে বিচাৰ॥
রাম হেন নাম ইটো দুগুটি অক্ষর। সদায়ে স্মরণ আৰু কৰে যিটো নর॥ ২৭০॥
সেহি নর অপ্রয়াসে বৈৰেক মুকুত। কলিৰ একেটা গুণ শাস্ত্রত যুগুত॥
আন ধর্ম্মকর্ম্মে আৰ নাহি অধিকাৰ। হরিৰ নামেসে সাধে সর্ব্ব উপকাৰ॥ ২৭১॥
হেন জানি সর্ব্বজনে তেজি আলসক। ভুবিও গলত বান্ধি হরিৰ নামক॥
কহে অনিরুদ্ধ অনাদৰি আনকাম। উর্দ্ধবাহু কৰি সবে বোলা রাম রাম॥ ২৭২॥

৮ গোপালদেৱৰ ওচৰলৈ প্রথমে ধর্ম্মশিক্ষা কৰিবলৈ যোৱাত গুৰুয়ে আত্ম-পরিচয় খোজাত ৮অনিরুদ্ধদেৱে ক্ষনায় :—

হেন শুনি প্রভু পাছে নমস্কার কৰি। মাথা চপৱায়া কথা কহিলা সাদরি॥
শুনিওক বাপ মই কাহাঁ স্বকপত। গোমোঠা যে মহীপাল কায়স্থ কুলত॥
গঙ্গানন্দা গিরি ভৈল তাহান তনয়। তান পুত্র গোণ্ডাগিরি অতি সুভনয়॥
আজলি নামত তেহে কন্যা বিহা কৈলা। মোক পুত্র পায়া হরকণ্ঠ নাম থৈলা॥
তনু মুখে ধর্ম্ম শিকিবাক লাগি স্বামী। বালিকুকি গ্রাম হকে আসি আছো আমি॥

৮গোপাল দেবর বাক্য :—

হেন শুনি শ্রীমন্ত গোপাল বঙ্গ ভৈলা।
হরকণ্ঠ গিরি অতি পরম নিপুণ।
গোপালেও বুলিলন্ত দেবি বিচক্ষণ।
অন্তত্র শাস্ত্রর পথ করিয়া নিরোধ।
এতেবেলে আন নাম হৈব অনিরুদ্ধ।
ইটো ধর্ম্ম অনিরুদ্ধ তোমাত থাপিলো।
পরম বহুত ধন্য কহিলো দড়াই।
তুমি বিনে নাহি মোর একান্ত ভকত।
পরম সাদরে বাসাঘর দিয়া থৈলা॥
গোপালর পাদে করে ভকতি সম্পূর্ণ॥
আহান পাহত লোকে নৈবস্ত শরণ॥
ভকতির পথে মাত্র করাইবেক বোধ॥
সমস্ত শাস্ত্রর প্রচারিবে তত্ত্ব গুড়॥
মার তেজ শক্তিমানে সবে সমর্পিলো॥
গোপাল দেবর তাস্ত দেহ বাড়ি যাই॥

ইত্যাদি (৮অনিরুদ্ধদেব চরিত)

এই চতুর্থ আরু পঞ্চম স্কন্ধর আত্ম পরিচয়ত পদ কেইটী আরু ৮গোপালদেবক পরিচয় দিয়া পদর দ্বারাই বুজা গল ৮অনিরুদ্ধদেব কেতিয়াও বামপুরত নাছিল আরু তাৰপরা অজাতি খামতি দেশর টেঙ্গাপানীলৈ যোৱাৰো কোনো আবশ্যক নাছিল। আরু কমতক শাস্ত্রগনি জগত গুরু ৮শঙ্করদেবরপরা ৮অনিরুদ্ধদেবে চুরি করি মিছা মতা বুলি লিখা কথাৰ বিন্দুমাত্র সত্যতাৰ সন্ধান নাই, আরু যুক্তি-সঙ্গত নহয়। কাৰণ পূর্ব্বেই কোৱা হৈছে যে শ্রীশ্রী৺শঙ্করদেবর লগত ৺অনিরুদ্ধদেবর সাক্ষাত হবলৈ পোৱা নাছিল।

এদিন ৮গোপালদেব কালৱাৰপরা তবানীপুরলৈ যাবলৈ সকলো ভকতক লগ ললে, কিন্তু ৺অনিরুদ্ধ আতাৰ শরীর অসুখ বুলি নগল। পাছে ৮গোপালদেব যোৱাৰ পাছত এটা উবালত উঠি ৺অনিরুদ্ধদেবে শয্যাৰ ওপরত চাওঁতপরা কমতক পুথিখনি আনি পঢ়ি পুনৰ তাতে থৈ দিলে। ৮গোপালদেবে চিনি পাই ৺অনিরুদ্ধ দেবক দোষাত তেবাই চাইছিল বুলি স্বীকাৰ করিলে। সেই পুথিখনি ৺অনিরুদ্ধদেবক দি বাক্য করিলে :—

এই পুথি খনি শ্রীশ্রী৺শঙ্করদেবে ৺মাধবদেবক দিছিল, ৺মাধবদেবে আমাক দিলে আমি কাক দিম বুলি ভাবি-ছিলো, পিছে তোমাক দিয়া গল, ইত্যাদি এই কথা খিনি ৺গোপালদেবর বংশৰ কলাকটা সত্রাধিকাৰ আৰাৰ শ্রদ্ধাস্পদ বন্ধু ৺গোবিন্দৰ গোঁসাইয়ে আমালৈ লিখিছিল। কিন্তু কমতক নামে যে এখনি পুথি আছিল, এই কথা আমাৰ কোনো পুৱনি পুথি আদিত উল্লেখ নাই।

৺অনিরুদ্ধদেবে চতুর্থ, পঞ্চম স্কন্ধ, নথোষা, ভটিমা, টোটয় গীত আদি যিবিলাক পুথি রচনা করি গৈ গৈছে সিবিলাকত এনে গুরুভক্তি আরু ভাবর গাম্ভীর্য্য, ভাৰাৰ লালিত্য দেখিলে বিজ্ঞজনে সহজে বুজিব পারিব যে, এনেজন পুরুষর অন্তকরণত জগত-গুরু ৺শঙ্করদেবর প্রতি অরজ্ঞা আরু জোৱাদি ভাবে কেতিয়াও ঠাই পাব নোৱাৰে। আরু ৺অনিরুদ্ধ দেবর প্রতি শ্রীশ্রী৺শঙ্কর দেবে যিবিলাক বাক্য করি ধর্ম্মর বান্ধনী দিছিল বুলি লিখিছে, সেই বিলাক লিখি শ্রীশ্রী৺শঙ্করদেবর পবিত্র নাম আরু বিশুদ্ধ ধর্ম্মর কলঙ্কহে অনা হৈছে। আরু একে কথা লিখি মহাপুরুষ মাধবদেবর দরে অচল গুরুভক্তি-যুক্ত পুরুষে কেতিয়াও মহাপাপ আজ্জি বৈলে যোৱা নাছিল। কোনোবা শত্রুপক্ষীয় ধনাই কি মনাই করিয়ে বিশ্বস ভাবর দাস হৈ মহাপুরুষ মাধবদেবর নাম দি এই আল পুথির সৃষ্টি করিছিল।

এই ছপা হৈ ওলোৱা আদি চরিত বোলা কিতাপ খনৰ নিচিনা কথা থকা এখন সাঁচিপতীয়া পুথির শেষর পদ এফাকি তুলি দিলো।

"চন্দ্র বাণ বসু বস বুজাবে শঁকত।
আহাৰ মাসত গ্রন্থ ভৈল সমাপত॥ ৫১৪॥"

তাৰ মানে এই গ্রন্থ ১৫৮৬ শকৰ আহাৰ মাহত শেষ হৈছে। অর্থাৎ ৺মাধবদেবর বৈকুণ্ঠ প্রয়াণর ৬৮ বছরৰ পাছত। ইফালে লিখিছে এই পুথি ৺মাধব দেবর রচিত। বুরঞ্জীর লগত সামঞ্জস্যতাৰ কথা বাদ দিপুথিখনৰ ভাষালৈ লক্ষ করিলেই বাপু ধরা পরে। হাঁয়! হাঁয়!! আসামৰ ধর্ম্মৰ ওৱিয়াল অসমীয়া সাহিত্যৰ দৌৰব রবি কবি-পুরুষ মহাপুরুষ মাধবদেবর ভাষাৰ লালিত্যত আরু ভাবৰ গাম্ভীর্য্যত এই পুথিখন ৺মাধব দেবর রচিত বুলি প্রকাশ করি কি কলঙ্ক আনিছে! মহাপুরুষ ৺মাধবদেবর রচিত আন পুথিবিলাকৰ ভাষাৰ লগত এই পুথিৰ ভাষা বিজাই চালেই স্বর্গ মর্ত্য তাৰতম্য ওলাই পরিব; এই পুথিৰ এটামান পদ পঢ়িলেই বিমান দুৰ ভিত্তিমূলক ওলাই পরিব। বিশেষকৈ সেই পুথিৰ ৫৫২ পদরপরা ৪৪১ পদলৈকে ৺অনিরুদ্ধদেবর বিষয়ে যি কথা লিখিছে সেইবিলাক একেবাৰে যুক্তিহীন আরু পানীৰ ওটেটা মাথোন। আরু ৺অনিরুদ্ধদেবর মহান্ত-ত্ব শক্তি আরু মহাপুরুষর চিন্ নেদেখা হলে কথাৰ সাথৰ ৺গোপালদেবর নিচিনা মহাপুরুষ জনে সর্ব্ব-শক্তি সহিত ধর্ম্মভাৰ দি প্রতিষ্ঠিত নকরিলেহেঁতেন। শ্রীশ্রী৺শঙ্করদেবে জগন্নাথী করি থৈ যোৱা হলে ৺গোপাল দেবে কেতিয়াও গ্রহণ নকরিলেহেঁতেন।

৺অনিরুদ্ধদেবরপরা ৯ নাট ৺অষ্টভুজ-দেব গোঁসাইৰ দিনলৈকে এটকা মহন্তর নৈতে চলাচল আছিল। ওপরত লিখা বাঘ আরু নাহৰ থোৱা রাজহ দিনরপরা অর্থাৎ ১৬৯১ শঁকরপরাই আন সত্র মহন্তসকলে মিছাতে আমাৰ ঘরক মনে মনে আগত করি ৰাখিছে। সেই বিপ্রয়তে এটকা সত্রর লোকে আমাৰ ৭,৯০,০০০ শিষ্য নাশ করাত অন্ততঃ যি ১০.১২ হাজাৰ থাকিল সেই সকলে মনৰ বেজাৰত বলেগ হৈয়ে থাকিল।

আরু এটা কথা ওপরত উল্লেখ করি আহা আদি চরিত বোলা কিতাপখনৰ ৪০৪ পদর ওপরৰ দুই চরণত লিখিছে:—"শাস্ত্র চুরি করি গর্ব্বে এবিলে আমাক। সি কাৰণে সর্ব্বজনে বুলিব মটক।" এই কথা শারি পঢ়ি বাস্তবিকতে বুরঞ্জীজনা লোকসকলে কেতিয়াও নেহাঁহি নেথাকে। কাৰণ এই মটক নাম প্রকৃততে মটক নহয়। "মতেক" আখ্যাৰ অপ্রচলণ হে মাথোন। আরু এই আখ্যা আসামৰ বঙ্গা চুচেংকা বা বুদ্ধি স্বর্গ-নাৰায়ণৰ দিনতহে পোৱা। কেনেকৈ এই মতেক আখ্যা পালে তাৰ চমু আভাস এটি দিলোঃ—

আহোম বঙ্গা বুদ্ধিস্বর্গনাৰায়ণৰ ৰাজ সভাত পুৱনি ভকতৰ লাকোৱৰপাত্র, সোণাগুইলেলা, নেওগ ফুকন আদি চাৰিজন সভাসদ আছিল, যেতিয়া সকলো সভাসদ বঙ্গাৰ আগত আহি বহে, তেতিয়া পুৱনি ভকত কেইজনে বঙ্গাক মুৰ নোদোৱাই ইজনে সিজনলৈ চাই মুৰ দোৱাইছিল। এই কথাৰ ভেদ আন এজন সভাসদে ভাঙি দিলে, তেওঁ বঙ্গাক জনালে যে, এওঁ-লোক চাৰিজনে বঙ্গাক সেৱা নকৰে। এই কথা বঙ্গাই জানিব পাৰি তেওঁলোকক ইয়াৰ কাৰণ সুধিলে। তেওঁলোকে কলে যে আমাৰ শিৰ এবাৰ এজনক সোধোৱা হল যেতিয়া সেইজনৰ আগতহে মুৰ দোঁৱাহ আন কি মুৰ দোঁৱাৰ লাগে বুলি আমাৰ গুৰুবোৰে মুখে বাট কাটে। তেতিয়া বঙ্গাই তাৰ প্রমান চোৱা যাব বুলি দুই পঠিয়াই সকলো গাৱঁত চোৱালে আরু সকলোবে মুখে বাট কটা দীঘল ঘরৰ প্রমান পালে। আরু এদিন বঙ্গাই তেওঁলোকক মতাই আনাই গাইপতি একোটা ঘোৱা দিলে, ইফালে ঘোৱাই ওঠিলে মাহহৰ ডিঙি নিমান ওখত বয় সিমানত একোখন তীক্ষ্ণ তৰোৱাল বান্ধি দিলে। তেওঁলোকক তৰোৱালৰ তলে ঘোৱা দৌৰাই দিবলৈ কোৱাত প্রথমে নেওগ ফুকনে ঘোৱা দৌৰাই দিলে যিহেতু তেওঁলোকৰ নাগি মুৰ উকনি পলিল গা ঘোৱাৰ পিঠিত গল তথাপি মুৰ নোদোৱালে এই অনুক্রমে আরু একজনেও এনে দেখাই হল। তেতিয়া বঙ্গাই আচৰিত হৈ লাকো বৰপাত্র আরু ইজনক বাৰিলে আরু তেওঁলোকৰ মত একোটা দেখি বঙ্গ ভঙ্গ মানিলে। তেতিয়াই তেওঁলোকক "মতেক" আখ্যা দিলে। তেওঁলোকৰ গোসাই মতেকৰ গোসাই আখ্যা হল। এতিয়া সেই মতেক নামৰ অপ্রচলণেই মটক। মটক শব্দৰ একো অর্থ নাই। সেই সময়ত ৺অনিরুদ্ধ দেবর পুত্র ৺কৃষ্ণদেবে মাত্রাযৰা সত্রর অধিকাৰ আছিল। এতেকে ৺অনিরুদ্ধদেব দিনত মতেক নামৰ গোঁচেই

নাহিল। তাতে বৃজির সত্যতার ভিত্তি কিমান দূর, ইমান অমূলক কথা নৈ চরিত্র লিখা বর লাজর কথা। যিসকলর এইবিলাক বুরঞ্জীমূলক কথা অবগত আছে তেখেতসকলে এই চরিত্র খনি পঢ়ি নেহাঁহি নোহাবিব। কাৰণ সকলো কথাৰ সত্যতাৰ ভিত্তি থকা নিতান্ত উচিত।

পূর্ব্বে ৮অনিরুদ্ধদেৱৰ নাম ৮হৰকণ্ঠ হে আছিল। ৮গোপালদেৱত শৰণ লোৱাতহে অনিরুদ্ধ নাম পায়। এনেদৰতে শ্রীশ্রী৺শঙ্কৰদেৱে অনিরুদ্ধ বুলি সম্বোধন কৰিবলৈ কেনেকৈ পাৰ পাৰে। আৰু সেই পুথিত ৺অনিরুদ্ধ দেৱক পোণ্ডাৰ পো বুলি লিখিছে। তেৱাৰ পিতৃৰ নাম পোণ্ডা গিৰিহে।

৺পূর্ণানন্দ দেৱকত ৺গোপালদেৱৰ চৰিত্ৰত লিখা আছে :—

আত অনন্তৰে শুনা গোপালৰ লীলা।
ভকত সবক প্রতি বচন বুলিলা॥
সমাজ পাতিয়া যেৱে বসিয়া আছন্ত।
ভকতসবক হেন বেলা বুলিলন্ত॥ ৭৮৬
তোৱবাসকল যেন বিচক্ষণ ভৈলা।
আতা মাধৱদেৱে লাগ কিয়নো নপাইলা॥
বাপ অনিরুদ্ধে বোলে আমাৰ অভাগ।
তাতেসে নপাইলো দেৱ মাধৱক লাগ॥ ৭৮৭

৺গোপালদেৱে কৈছে যে, তোৱবাসকলেনো কিয় ৺মাধৱদেৱক লগ নেপালা ? ৺পক্ষধৱৰ মহাপুৰুষৰ নাম উল্লেখ নকৰি ৺মাধৱদেৱৰ নাম উল্লেখ কৰাৰ পলা কি অনুমান হয় ? আপুনি ভাবি লব।

আমাৰ শিষ্যসমূহক "পুৰণি ভকত" বোলা কাৰণ তলত চমুকৈ লিখি দিলো। যেতিয়া ৺অনিরুদ্ধদেৱ ভৱানীপুৰৰ ৺গোপালদেৱৰ ওচৰলৈ নৌকাযোগে আগমন কৰে, তেতিয়া ৺গোপালদেৱে কালজাৰ স্থানত থকাত স্বয়ংযোগে এজন সৎলোকৰ আগমন জানিবলৈ পালে। ৺গোপালদেৱে ৺অনিরুদ্ধদেৱৰ সম্মানার্থে আৰু প্রকাৰে পৰীক্ষা কৰিবৰ হেতুকে পোৱোণা নৰীবপৰা ৺গোপাল-দেৱৰ গৃহলৈ পূর্ব্ব পুৰণি পথটিৰ অলপ ওপৰে এটি নতুন পথ পৰিষ্কাৰ কৰাই থোৱাইছিল। ৺অনিরুদ্ধ দেৱক আগবঢ়াই আনিবলৈ দহঘৰ সত্ৰৰ ৺বাবাংশ ঠাকুৰক পঠাই দিলে। ৺অনিরুদ্ধদেৱে নতুন পথে নৱে পুৰণি পথে গৈ চোতালত থিয় দি "গিৰো কপাস গগণে পয়োধা, লক্ষ্মীস্তবে ভাস্থ জলেচ পদ্ম, যিদক্ষ ইন্দু কুমুদস্য বন্ধু, যো যস্য মিত্ৰ নোহি তস্য দূৰ," এই শ্লোক পাঠ কৰি ইয়াৰ অনুবাদ স্বৰূপে তেতিয়াই ৰাগ বেলোৱাৰ এটি গীত ৰচনা কৰি অতি সুমধুৰ স্বৰে গাবলৈ ধৰিলে যথা :—

গোপাল সোণাৰ প্রভু দেহ দৰিশন।
মহস্তক নেদেখিলে নৱহে জীৱন॥ ধ্রু
থং মধ্যে বলাহকে গর্জ্জে যেতিক্ষণ।
শৈল্যাগ্রে ময়ীহা নৃত্য কৰে তেতিক্ষণ॥ ১
লক্ষ যোজনৰ ঊর্দ্ধে মাৰ্ত্তণ্ড উদয়।
নীৱত নীৱজ বিকশিত হয়া ৰয়॥ ২
যেৱে অস্তাঙ্গত সূৰ্য্য চৈল যেতিক্ষণ।
পুণৰ গোজিৰ মাৰি মিলে তেতিক্ষণ॥ ৩
দুই লক্ষ ওপৰত ইন্দু প্রকাশয়।
অথত কুমুদ গোষ্টি প্রফুল্লিত হয়॥ ৪
ইন্দুৰ নির্ব্বাণে কুমুদৰ প্রাণ হৰে।
কাকো কেৱে নেৱেবিলে তিলেকতে মৰে॥ ৫
নিকট বিদ্বৰ হোৱে বিদ্বৰ নিকট।
সুজন ভাবনা ভৈলে দেখি দুৰ্জ্জন॥ ৬
এতেকে বিজন আতি গোৱে বিচক্ষণ।
বিহিনে সুজন সুখ নধৱে জীৱন॥ ৭
কহে হৰকণ্ঠ মূঢ় পৰম পামৰ।
দেখা দিয়া দামোদৰ কৰোহো কাতৰ॥ ৮

৺গোপালদেৱে এই গীত শুনি প্রেম-ৰসত বিভোৰ হৈ ভিতৰপৰা ওলাই আহি সাদৰ কৰি বহাই পৰিচয় আদি লয় আৰু বাৰাঘৰ দি বাৰে। ৺গোপাল-দেৱে বাক্য কৰিলে তোমাৰ পুৰাণ পুৰুষ ভগৱন্তৰ পাৰপন্নত একমাত্র নিষ্ঠা আছে আৰু পুৰণি পথে আগমন কৰিলা এই কাৰণে তোমাক আজিৰপৰা পুৰণি ভকত বোলা হৈছে। এই নাম প্রচলিত হব।

এই কাৰণে আমাৰ সত্ৰৰ শিষ্যসকলক আজি পর্য্যন্ত সকলোবে "পুৰণি ভকত" বোলে আৰু আমাক প্রবণি ভকত গোসাই বোলে। আপোনাৰ বিৱিহাৰ্থে এই কথাও লিখি পঠালোঁ।

অৱশেষত আমি আশা কৰো যেন আপুনি এইবিলাক কথা বহলাই লিখা বাবে বিবক্তি নেপাই অলপ মনোযোগ হৈ পঢ়ে। কেৱল আলোচনাৰ বাবেহে লিখা হৈছে। আৰু জানিলে নিলিখি আপোনালৈ লিখা মানে, আপুনি এই বিলাক কথাৰ চর্চ্চা কৰি মহত্তসকলৰ মূল ধাৰণা বিলাক মুকলি কৰি দিবৰ উপায়ক লোক। আমাৰ শিক্ষাৰ অভাৱজনিত অন্ধ-বিশ্বাসৰ দাস হৈ এই ঘোৰ অন্ধকাৰত পৰি থাকি আমাৰ শিষ্যক জ্ঞানৰ পোহৰ দিবলৈ যোৱাৰ বাবে শিক্ষিত সমাজত আমি হাঁহিয়াতৰ পাত্র হোৱা নাইনে ? এতিয়া আৰু টোপনিহবপৰা বাব পাই এঞ্জাবুৰী দি থাকিলেই গা নৱব। ক্ষুদ্র হৃদয়দৌর্ব্বল্যং পৰিত্যজ্য কৰ্ত্তব্য পথত আগুৱাই যাবই লাগিব। অশিক্ষিত হোঁজা শিষ্যবিলাকৰ আগত গোঁসাই বোলাই ভূৱাদি মান বিচাৰি ফুৰাৰ বাহিৰে আমি কিবা ডাঙৰ আৰু সাকল্য কাম কৰিছো বুলি গা দাদি কব পাৰোনে ? কেইজন গোঁসাইকে শিক্ষিত সমাজৰ আগত নিজ গুণৰ চিনাকী দি সন্মানিত হব পাৰিছে ? এই বোবকে ভাবি চিন্তি চাই আমাৰ কেইজন মান সত্ত্ব মহন্ত গোটখাই এটা সুবিচাৰ কৰা নিতান্ত সময়োপযোগী হৈ পৰিছে। আপোনাৰ ব্যক্তিগত মতামত জানিবলৈ বৰ উৎকণ্ঠিত হৈ আছো। আমি আপোনাকহে এই কাৰ্য্যৰ উপযুক্ত পুৰুষ বুলি ধৰি ললো। কাৰণ অন্ধবিশ্বাসে পীড়িব নোহোৱা লোকৰ দ্বাৰাহে এনে কাৰ্য্যৰ সুফল ধৰিব। অন্ধবিশ্বাসে আমাক কিমান দূৰ পীড়িছে ভাবি চাওঁচোন। আমাক অন্ধবিশ্বাসে স্বাধীনতা হোৱা পথত পঠালি দি মনুষ্যত্বৰ চিনাকী দিব নোহোৱা কবি পেলাইছে। ঈশ্বৰৰ সৃষ্টিৰ প্রত্যেক বস্তুৰেই যেতিয়া পৰিবর্ত্তন হবই লাগিছে আৰু হবই লাগিব, তেন্তে আমি কিয় সামান্য আৰু খন্ধেকীয়া ভাব-জনিত কোনো কথাৰ পৰিবর্ত্তনৰ বিৰুদ্ধে থিয় দি থাকিব খোঁজো। চন্দ্র, সূর্য্য, গ্রহ নক্ষত্রকে আদি কৰি কীট পতঙ্গাদি উদ্ভিদলৈকে কোন এটা বস্তুবে পৰিবর্ত্তনৰ হাত সাৰি যাব পাৰিছে ? যেতিয়া-লৈকে আমাৰ আচাৰ ব্যহাৰৰ বিভিন্নতা থাকে তেতিয়া-লৈকে আমাৰ ভেদ ভাৱক ঠাই দিয়া উচিত যি মুহূর্ত্তই সেই আচাৰ ব্যহাৰবিলাকৰ বিভিন্নতা দুই পেলাই তেতিয়া আৰু সেই ভেদ ভাৱৰ স্থান কত ? এই ভেদ ভাৱবিলাক সদাচাৰ ব্যহাৰ বিলাকৰ সাৰল্যত বাধিবৰ কাৰণ অন্ধ মাথোন। কিন্তু সমাজৰ ওৱিয়াল হৈ সেই ভেদভাৱবিলাকক প্রধান্যতা দি আমাৰ অগৌৰৱৰ স্থল কৰা নাইনে ? দকৈ গমি চালেই দেখা যাব যে ভেদ ভাৱটো অজ্ঞতাৰ ফল মাথোন। যি সমাজৰ যিমান অজ্ঞতা সেই সমাজৰ সিমান ভেদ ভাৱ বেছি। এতেকে সকলো ভাবি চিন্তি কি বিদেৱ তাকে কবি নিজৰ জ্ঞান আৰু বিদ্যাৰ সদ্ব্যহাৰ কৰিব বুলি আশা কবি থাকিলো।

(স্বাক্ষৰ) শ্রীহৃদয়ানন্দ চন্দ্র অধিকাৰ গোস্বামী।

৭।৭।২১

সতী জয়মতী কুঁৱৰীৰ গীত।*

লেচাই বুঢ়াগোহাঞীৰ
জীয়েক মোৰ আইতা
চন্দ্রাদাক সুন্দৰী বৰ।
লাইথেপেনা বৰগোহাঞী
দেউতা হৈছিলে
মাহুৰি চৰৱত ঘৰ॥
চ অঁড়া (১) ককাই ভাই,
এযাৰজনী মাহী আই,
তেৰ বাই ভনী পায়।
মাহুৰি চৰৱত
ডাঙৰ হৈ আছিলো
আই বোপাইৰ আহোঁতত (২) খায়॥
মাহুৰি চৰৱত
ডাঙৰ হৈ আছিলো
বৰগোহাঞীৰ হৈছিলো জী।
গদাপানী কোঁৱৰে
নিয়ে তিঙখাঙলৈ
চকলং বিয়াকে দি॥
সিদ্ধেশ্বৰী কুঁৱৰী
লাহনৰ জীয়ৰী
শাহু চেনেহৰা আই।
শহুৰ মোৰ হৈছিলে
গোৱৰ বজা স্বৰ্গদেও
উপমা দিবলৈ নাই॥

শাহুৰে শহুৰে
অনেকে গালিলে
নেপালো অকণো দুখ।
মাহুৰিত যেনেকৈ
আনন্দে আছিলো
তেনেকৈ দুজিলো সুখ॥
গোৱৰ মোৰ শহুৰে
বাজগাত লভিলে
ঈশ্বৰৰ সুদৃষ্টি পায়।
মহী সকলে
স্বৰ্গদেওক বৰিলে
নাহিলে অকণো দায়॥
†
গঙ্গাপ্রভা, অৰুণমতী,
অভয়মতী, লাইমতী,
বংমলা চেনেহৰ মাহী।
জনা, সৰুমলা,
চন্দিকা, কমলা
মুখত মোহনী হাঁহি॥
অমবাৱতী, অলকা
সুমলিয়া মাহী আই
মোৰ চেনেহৰা আই।
মৰিৱৰ সময়ত
দৰিশন নেপালো
বিধতাই বঞ্চিলে পাই॥

* ডিব্রুগড় মহকুমাৰ, তিঙখাঙ্ পোঃ আঃ এলাকাৰ, শ'লমাৰী গাঁৱৰ শ্রীযুত কৃপানাথ ফুকনৰ মুখত 'লাইলিক' বুৰঞ্জীমূলক এই আধাডোখৰীয়া গীতটি মোৱা সপ্তাহত শুনা হৈছিল। আমাৰ এজন আত্মীয়ৰ বিবাহৰ উদ্‌যুদুলত আৰু সেই সময়ত ফুকনৰ শৰীৰ অসুস্থ থকাত গীতটি সম্পূর্ণকপে লিখিব পৰা নগল। আধাডোখৰীয়া হলেও তাৰ শোত সামৰি নোৱাবি বাইজৰ আগত ডাঙি ধৰা হল। এই গীত সম্পূর্ণভাবে প্রকাশ কৰিবলৈ আৰু লাইলিক বুৰঞ্জীখান চাপিবলৈ ফুকনে যো-যা কৰিছে। ফুকন প্রখ্যাত সাতখৰীয়া আহোমৰ বৰৱ। তেখেতে আহোম ভাষাৰে কথা পাতিব পাৰে।

(১) পুকুনমানা মতেও লাইথেপেনা বৰগোহাঞীৰ ডাঙৰীয়া পুতেক চঁড়া।
(২) আদৰত।
† কুঁৱৰীক ধৰি অনা ধিনি লিখিব পৰা নগল।

সবাতকৈ চেনেহৰ
চন্দ্রাবাক আইতা
মোৰ জন্মদাতা আই।
মৰিৱৰ সময়ত
দৰিশন নেপালো
মোৰ মান অভাগী নাই॥
হৰিনাথ, (৩) পৰমানন্দ
আনন্দ, সুনন্দ
চেঙকঙ্ সুমলি নাম।
নিৰ্ভয়, গঙ্গাৰাম
নৰনাথ গোহাঞীদেও
ৰূপে গুণে অনুপাম॥
দুৰ্গেশ্বৰ, ভোগেশ্বৰ,
জয়ৰাম, ধনীৰাম,
মালভোগ, গোবিন্দৰাম।
কাশ্য, কৰণা,
তন্ত্রনাথ, ৰাধানাথ,
সাক্ষাতে যেনিবা কাম॥
সকধন, শুধন,
ৰঙ্গানাথ, ৰামনাথ,
জয়নাথ চেনেহৰ ভাই।
চঁড়া ককাই ভাই
কাকো নেদেখিলো
মোৰমান অভাগী নাই॥
জয়মতী, বিজয়মতী,
জয়প্রভা, জয়কান্তি,
জয়তৰা সমে অঞ্জনা।

জনপ্রভা, জয়দা,
বসুপ্রভা, আইদেও,
সমে ভৈলো ৯ জনা॥
চোমতী, হীৰামতী
শুক্লমতী আইদেও,
সর্বাঙ্গে সুন্দৰী কায়।
সবাতকৈ চেনেহৰ
জয়েশ্বৰী (৪) আইদেও
মোৰ দেহৰ ভাড় থাই॥
কুৰি দিনৰ আগতে (৫)
সপোনত দেখিলো
বেঙাবত আছিলো শুই।
সপোনৰ বৃত্তান্ত
কিনো কম বিয়ৈদেও
কওঁতেই অলি যাই ভুই॥
শুনাছোন বিয়ৈদেও
আসনতে ধৰিলৈ
বধি আছে লৰা বজা।
আসনত বহিলে
গদাপানী কোঁৱৰে
পালিব লাগিছে প্রজা॥
দহদিনৰ আগতে
সপোনৰ কাহিনি
বেঙাবে ধৰে মোক ফান্দি।
জয়মতী চেনেহৰ
বোৱাৰী আহি মোক
বিদায় মাগেহি কান্দি॥

(৩) এই চঁড়া জনৰ মৈদাম মাহুৰি আৰু চটাই আলিত আছে। এওঁলোকৰ ১২ জনক মাহুৰিয়াল আৰু বাকী ১২ জনক চটাইঅলীয়া বৰগোহাঞী বোলে। বৰগোহাঞীৰ ৭ ঘৈদ। এই ঘৈদৰ মাজত বিয়া-বাক নচলে, আনকি গৰু সলনা সলনিও নহয়। বৰগোহাঞীৰ যেনেকৈ ৭ পুথাওৰ ৭ ঘৈদ, বুঢ়া গোহাঞীবোৰ তেনেকৈ ১৪ পুথাওৰ ১৪ ঘৈদ।

(৪) সতীৰ মৃত্যুৰ পিছত এওঁকে গদাধৰ সিংহ স্বর্গদেৱে বৰকলা নগৰত বৰ কুঁৱৰী পাতে।

(৫) সতীৰ মৃত্যুৰ দিনা ৰাতি শাহুবেক সিদ্ধেশ্বৰী কুঁৱৰীয়ে দেখা সপোনৰ বৃত্তান্ত বিয়ৈয়েক লাইথেপেনা বৰগোহাঞী ডাঙৰীয়াক কয়।

শুনাছোন আইচুদেও
চেনেহৰ আইতা
শাহ বুলি গোহাৰি কৰো।
দুৰ্দ্দৈৱ বিধিয়ে
ৰঙ্কিলে শাহআই
দুখানি চৰণত ধৰো॥
তোমাক সেৱিবলৈ
ভৱষা আছিলে
মোৰ নাই কৰ্ম্মত লেখা।
তোমালৈ চেনেহ মোৰ
আছিলে শাহআই
সেইগুণে দিলোহি দেখা॥
কালক্ৰমে জীৱ
জন্মিছে মৰিছে
কালৰ অধীন প্ৰাণী।
সেইগুণে আইচুদেও
চিন্তা নকৰিবা
এইৰোৰ কথাকে জানি॥
লাই লেচাই কোঁৱৰক
তোমাতে অৰ্পিলো
চেনেহত পালিবা আই।
বেলা চাই খুৱাবা
বেলা চাই পালিবা
ক্ষেমিবা সকলো দায়॥
গদাপানী কোঁৱৰক
পাবা মোৰ শাহআই
লাই লেচাইক নিদিবা দুখ।
মোলৈ চেনেহ শ্ৰদ্ধা
নেৰিবা শাহআই
চাবা লাই লেচাইৰে মুখ॥
মোৰ প্ৰিয় ভনী
জয়েশ্বৰী আইদেও
তাকে বিবাহিব পায়।
কাৰেঙৰ ওপৰত
ঐশ্বৰ্য্য ভুঞ্জিবা
থাকিবা সুখেৰে খাই॥

স্বধৰ্ম্ম নেৰিবা
সত্যত চলিবা
অধৰ্ম্মত নিদিবা মতি।
এতেক বোলন্তে
ময়াপি বিমান
অন্তৰ্দ্ধান ভৈল গতি॥
এইৰোৰ সপোনত
দেখিলোঁ বিয়ৈদেও
বেলা বাতিপুৱা ভাগে।
মোক বিদায় কৰি
বোৱাৰী গলগৈ
বিজুলি চমকৰ আগে॥
(৬) দুষ্ট লৰা ৰজাই
গদাপানীক খেদালে
কেনিবা ক'ৰবালৈ যায়।
শাহ বোৱাৰীয়ে
দুখেৰে আছিলো
ফুলতে বাৰীভাত খায়॥
গদাপানী গুচি গল
সবাকো এৰি গল
নেপালোঁ একো নিৰ্ণয়।
আজি দেড়বছৰে
আছেনে মৰিলে
বাতৰি নেপালোঁ মই॥
এপুৱা চাউলৰ
ভাতে পেট নভৰে
চাৰিদোন হলেহে জোখা।
দিওঁ ভাতে বাঢ়ি
চাওঁ চকু ভৰি
পূৰ্ণিমা জোনৰে মুখ॥
আভোৰৰ ভোকতো
এপুৱা চাউল খায়
ভোকত লাগে চাৰিদোন।
টিঙখাঙ চহৰত
জিলিকি আছিলে
যেনে পূৰ্ণিমাৰে জোন॥

দুবছৰীয়া গেড়া ম'হ
সাজত লাগে একোটা
এপুৱা মগুমাহ শাক।
প্ৰবাসে প্ৰবন্ধে
পেটৰ জোখা বুজি
কোনেনো খুৱাইছে তাক॥
ম'হটো নহলে
তিনি বছৰীয়া,
সাজত লাগে একোটা গৰু।
প্ৰবাসৰ ভিতৰত
কেনেকৈ খাইছে
তাকে চিন্তা কৰি মৰো॥
(৭) দেমেহুৱা হাতীটো
দাঁতত ধৰিলৈ
ৰাখে টিপনিত থৱে।
আখি লগা ভলুকা
গুৱিটো আজুৰি
উঘালি আনিব পাৰে॥
বনৰ হৰিণাও
খেদা মাৰি লৈ গৈ
নেগুৰত ধৰিলৈ মাৰে।
গলধন ধৰা ম'হটো
মৰিলে অকলে
চোচোৱাই পেলাব পাৰে॥
গতি শান্ত ধীৰ
মহা সুগম্ভীৰ
স্বধৰ্ম্ম বিশ্বাসত হাস।
সৰ্ব্ব সুলক্ষণ
পুত্ৰলৈ বিয়ৈদেও
আছিল সমূলি আশ॥
ক'তনো ফুৰিছে
কলৈনো গলগৈ
কোনেনো খুৱাইছে ভাত।
ঘপবাই আহি যেন
আইতা বুলি মোক
জানো লগাবহি মাত॥

শ্ৰীউমানাথ গোহাঞী। ১৭।৩।৩১

---

(৬) বিয়ৈয়েক লাইথেপেনা বৰগোহাঞী ডাঙৰীয়াৰ আগত গদাধৰ সিংহ স্বৰ্গদেৱৰ মাক সিদ্ধেশ্বৰী কুৱঁৰীৰ শোক প্ৰকাশ। (৭) ডেকা।